

***DIE BYDRAE VAN MAATSKAPLIKE WERKERS TOT DIE
AANPASSING VAN
DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE IN 'N
PLEEGSORGPLASING***

deur

SANTERIEN SWANEPOEL

***Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening
aan die vereistes vir die graad***

***MAGISTER IN
MAATSKAPLIKE WERK***

in die

***Departement van Maatskaplike werk
Universiteit van Stellenbosch***

**Studieleier: Prof Sulina Green
Desember 2009**

VERKLARING

Deur hierdie tesis elektronies in te lewer, verklaar ek dat die geheel van die werk hierin vervat, my eie, oorspronklike werk is, dat ek die outeursregeienaar daarvan is (behalwe tot die mate uitdruklik anders aangedui) en dat ek dit nie vantevore, in die geheel of gedeeltelik, ter verkryging van enige kwalifikasie aangebied het nie.

Datum: 18 November 2009

DANKBETUIGINGS

***My opregte dankbetuiging
en waardering word opgedra aan:***

***Professor Sulina Green, my studieleier,
vir haar bekwame en deskundige leiding.***

***My ouers, vir voortdurende ondersteuning
wat begedra het dat die studie voltooi is.***

Aan my Hemelse Vader aan wie alle eer en lof toekom!

***“Bitter are the tears of a child: Sweeten them.
Deep are the thoughts of a child: Quiet them.
Sharp is the grief of a child: Take it from him.
Soft is the heart of a child: Do not harden it.”***

-Pamela Glenconner-

***“If we don't stand up for children,
then we don't stand for much.”***

-Marian Wright Edelma-

OPSOMMING

‘n Beskrywende studie met ‘n verkennende inslag is in die studie gebruik om meer kennis en begrip oor die bydrae van maatskaplike werkers tot die aanpassing van ‘n pleegkind in middelkinderjare in ‘n pleegsorgplasing, te verkry. Die navorser het bewus geraak van die toename in die gebruik van pleegsorg vir ‘n sorgbehoewende kind in middelkinderjare, sowel as die tekort aan literatuur in Suid-Afrika oor die bydrae wat die maatskaplike werker lewer tot sodanige aanpassing binne ‘n pleegsorgplasing. Die genoemde aspekte het gedien as motivering vir die studie. Die bydrae wat maatskaplike werkers het tot die aanpassing van ‘n pleegkind in middelkinderjare in ‘n pleegsorgplasing is ondersoek. Die doel van die studie is om ‘n beter begrip te ontwikkel vir die bydrae wat maatskaplike werkers tydens pleegsorgplasing tot die aanpassing van ‘n middeljare pleegkind kan maak.

Die literatuurstudie het die aard van pleegsorg ten opsigte van die pleegkind in middelkinderjare weergegee, waarna pleegsorg as ‘n proses beskryf is: van voorkomende dienste tot permanensieplasing. Spesifieke aandag is gegee aan die pleegkind in middelkinderjare se ontwikkelingsproses asook die bydrae wat die maatskaplike werker maak tot die aanpassing van die pleegkind in middelkinderjare in ‘n pleegsorgplasing.

Aangesien die literatuur meestal konsentreer op die maatskaplike werker betrokke by ‘n pleegsorgplasing van ‘n pleegkind in middelkinderjare, het die steekproef bestaan uit 22 maatskaplike werkers wat by twee nie-regeringsinstansies in die Wes-Kaap en Suid-Kaap werksaam is. Die deelnemers is ten minste ‘n jaar reeds as geregistreerde maatskaplike werkers werksaam en het ook ondervinding in pleegsorgplasings.

In die studie is daar gebruik gemaak van die kombinasie van ‘n kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsbenadering, te wete ‘n geskeduleerde, semi-gestruktureerde vraelys wat beide oop en geslote vrae inhou wat uiteengesit is op inligting wat verkry is uit die literatuurstudie.

Die ondersoek het ‘n bygedra gelewer tot die uitbreiding van kennis en inligting in die maatskaplikewerkpraktik ten opsigte van die bydrae wat maatskaplike werkers lewer

tot die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare binne 'n pleegsorgplasing. Die resultate het grotendeels die literatuurstudie bevestig, te wete dat maatskaplike werkers 'n breë spektrum van dienslewering tydens die pleegsorgproses implementeer, asook die ouderdom en ontwikkelingsvlak van 'n pleegkind in ag neem tydens 'n pleegsorgplasing. Eersgenoemde dienste word gerig tot die pleegouers, biologiese ouers, asook die betrokke pleegkinders ten einde dienslewering in die verband te bevorder. Maatskaplike werkers se aandeel in die aanpassingsproses van 'n pleegkind in middelkinderjare blyk wisselend te wees. Beperkte tyd en 'n groot werkslading verhoed maatskaplike werkers om op 'n kontinue basis ondersteuning vir die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare, sowel as vir die pleegouers in 'n pleegsorgplasing te bied.

In die aanbevelings is daar gefokus op drie areas insluitende, die bydrae van 'n maatskaplike werker, pleegkinders en pleegouers. Die behoefte aan meer opleiding in die gebied van pleegsorg en ondersteuning in 'n pleegsorgplasing, aan maatskaplike werkers, pleegouers en pleegkinders is geïdentifiseer as die sentrale temas.

As aanbeveling vir verdere navorsing kan gefokus word op verskeie faktore wat bydraend is tot onsuksesvolle aanpassing binne 'n pleegsorgplasing met die oog op 'n in-diepte beskrywing van hierdie fenomeen, asook die daarstelling van riglyne aan die hand waarvan die aanpassingsproses van pleegkinders en pleegouers tot groter effektiwiteit bevorder kan word. Dit beteken ook dat die rol van die maatskaplike werker met betrekking tot die tersaaklike onderwerp aangepas kan word ten einde sodanige aanpassing meer effektief aan te spreek.

ABSTRACT

A descriptive study with an exploratory design has been used in order to obtain more information and insight on the contribution that social workers make with regards to foster children in their mid-childhood years' adjustment within foster care placements. The researcher became aware of the increase in the use of foster care for vulnerable children in their mid-childhood years, as well as the shortage of literature in South Africa with regards to the contribution that social workers make towards these children adjusting to a foster care placement. The abovementioned aspects lead to the motivation for this study. The contribution that social workers make towards foster children in their mid-childhood years' adjustment within foster care placement was studied. The aim of this study is to gain insight into the contribution that social workers make towards foster children in mid-childhood years, adjusting within foster care placements.

The literature study gave a description of the nature of foster care with regards to a foster child in his/her mid-childhood years. Foster care was described as a process: from preventative services to permanency placement. Specific attention was given to the foster child in mid-childhood years' development process as well as the contribution that social workers make towards a foster child in mid-childhood years' adjustment within a foster care placement.

As the literature focused mainly on the social worker's contribution to the foster child in mid-childhood years' adjustment within a foster care placement, the sample consisted of twenty-two social workers working at two non-government organisations in the Western- and Southern- Cape regions. The participants have been registered as social work practitioners for at least one year and have had at least one year of experience in the process of foster care.

A combination of both a qualitative and quantitative research methodology design was used in this study that consisted of a scheduled, semi-structured questionnaire which held both open- and closed ended questions. These questions were based on information retrieved from the literature study.

The study made a contribution to the expansion of insight and knowledge in the social work practice with regards to the social workers' contribution to foster children in mid-childhood year's adjustment within foster care. The results of the literature study relatively confirmed the results of the study with regards to social workers' broad scale of service delivery during a foster care placement, as well as the consideration for the age and developmental phase of a foster child during the process of a foster care placement. First mentioned services are focused on the foster parents, biological parents as well as the foster children in order to enhance service delivery. Social workers' contribution to the adjustment of a foster child in mid-childhood years within a foster care placement seems to vary. Limited time and work overload prevent social workers to continuously support foster children in mid-childhood years as well as their foster parents.

The recommendations focused on three areas including the contribution of a social worker, foster children and foster parents. The need for more training in the field of- and support in the area of foster care with regards to social workers, foster parents and foster children was identified as the fundamental themes.

It is recommended that future research should focus on several contributing factors to ineffective adjustment within foster care placements with the aim of in-depth description of this phenomenon. Furthermore, the creation of guidelines concerning the enhancement of the adjustment process of foster children and foster parents that will lead to successful foster care placement is also recommended. This means that the role of the social worker with regards to the subject matter should adapt accordingly in order to enhance the adjustment within foster care placements.

HOOFSTUK 1:

INLEIDING

1.1	MOTIVERING VIR DIE STUDIE	1
1.2	PROBLEEMSTELLING	3
1.3	DOELSTELLING EN DOELWITTE	3
1.4	OMSKRYWING VAN SLEUTELKONSEPTE	4
1.4.1	Pleegsorg	4
1.4.2	Kind in middelkinderjare	4
1.5	NAVORSINGSMETODE	4
1.5.1	Navorsingsbenadering	4
1.5.2	Navorsingsontwerp	5
1.5.3	Navorsingsmetode	5
1.5.3.1	Literatuurstudie	5
1.5.3.2	Populasie en steekproef	6
1.5.3.3	Steekproefneming	6
1.5.3.4	Data-insamelingsmetode	7
1.5.3.5	Dataverwerking	8
1.5.4	Etiese oortuigings	8
1.5.4.1	Subjektiviteit	8
1.5.4.2	Vertroulikheid	8
1.6	BEPERKINGE VAN DIE STUDIE	9
1.7	TYDSKEDULE	9
1.8	INHOUD VAN AANBIEDING VAN DIE NAVORSING	9

HOOFSTUK 2:

DIE AARD VAN PLEEGSORG TEN OPSIGTE VAN DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE

2.1	INLEIDING	10
2.2	VOORVEREISTES VIR PLEEGSORG	11
2.3	HISTORIESE OORSIG VAN DIE SUID-AFRIKAANSE MAATSKAPLIKE WELSYNSTELSEL	12
2.4	DIE PLEEGSORGPROSES IN SUID-AFRIKA	16
2.4.1	Voorkomingsdienste as deel van die pleegsorgproses	18
2.4.2	Statutêre intervensie	20
2.4.3	Indikatore vir veiligheidsassessering	21
2.4.3.1	Kinders in moeilike lewensomstandighede	22
2.4.3.2	Straatkinders	23
2.4.3.3	Kinders wat mishandel en verwaarloos word	24
2.4.3.4	Die kind met swak gesondheid (MIV/vigs as indikator van kindermishandeling)	28
a	Kinders wat MIV-positief toets	28
b	Ouers of voogde wat MIV-positief toets	28
2.4.4	Alternatiewe sorg in Suid-Afrika met besondere verwysing na pleegsorg en residensiële versorging	29
2.4.4.1	Pleegsorg	29
2.4.4.2	Residensiële versorging	31
2.4.5	Doel van pleegsorgplasing	31
2.5	VOORBEREIDING VIR PLEEGSORGPLASING	33
2.5.1	Vorbereiding van die biologiese ouer	33
2.5.2	Vorbereiding van die pleegouers	35
2.5.3	Vorbereiding van die pleegkind	37
2.6	SAMEVATTING	37

HOOFSTUK 3:

ONTWIKKELINGSFASE VAN DIE PLEEGKIND IN DIE MIDDELKINDERJARE

3.1	INLEIDING	39
3.2	KOGNITIEWE ONTWIKKELING	40
3.2.1	Inleiding	40
3.2.2	Jean Piaget	40
3.2.2.1	Assimilasie	41
3.2.2.2	Akkommodasie	41
3.2.2.3	Ekwilibrium	42
a	Sensoriese fase (0–1.5 jaar)	43
b	Pre-operasionele gedagtes (2–7 jaar)	43
c	Konkrete operasionalisering (7–11 jaar)	44
3.2.3	Lev Vygotski	45
3.3	PSIGOSOSIALE ONTWIKKELING	49
3.3.1	Inleiding	49
3.3.2	Erik Erikson	49
3.3.2.1	Verskillende vlakke/fases van ontwikkeling	50
3.3.2.2	Basiese vertrouwe teenoor wantroue (geboorte tot 18 maande)	50
3.3.2.3	Outonomieit teenoor skaamte en twyfel (2 tot 3 jaar)	51
3.3.2.4	Inisiatief teenoor skuld (vroeë kinderjare)	51
3.3.2.5	Arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid (middel tot laat kinderjare)	52
3.3.2.6	Identiteit teenoor identiteitsverwarring (adolessensie)	55
3.3.2.7	Intimiteit teenoor isolasie (jong volwassenheid)	55
3.3.2.8	Generatieweit teenoor stagnasie (volwassenheid)	56
3.4	MORELE ONTWIKKELING	57
3.4.1	Inleiding	57
3.4.2	Lawrence Kohlberg	57
3.4.2.1	Prekonvensionele vlak (Fase 1 en 2: ongeveer 5 tot 9 jaar)	58
a	Fase 1: Straf- en gehoorsaamheidsoriëntasie	58
b	Fase 2: Naïewe en instrumentele oriëntasie	59

3.4.2.2	Konvensionele vlak (Fase 3 en 4: ongeveer 9 tot 15 jaar)	59
a	Fase 3: Interpersoonlike ooreenkoms	59
b	Fase 4: Die regverdigheidsoriëntasie (wet en orde)	60
3.4.2.3	Die na-konvensionele vlak (Fase 5 en 6: ongeveer 16 jaar tot volwassenheid)	60
3.5	SAMEVATTING	60

HOOFSTUK 4:

DIE AARD EN GEHALTE VAN DIE BYDRAE WAT DIE MAATSKAPLIKE WERKER KAN MAAK TOT DIE AANPASSING VAN DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE IN 'N PLEEGSORGPLASING

4.1	INLEIDING	62
4.2	EKOSISTEMIESE BENADERING	63
4.2.1	Inleiding	63
4.2.2	Mikrovlak	65
4.2.3	Mesovlak	68
4.2.4	Makrovlak	70
4.3	STERKTEPERSPEKTIEF IN PLEEGSORG	73
4.3.1	Inleiding	73
4.3.2	Beginsels van sterkteperspektief	73
4.3.2.1	Die identifisering van sterk punte	73
4.3.2.2	Bronne van uitdagings en geleenthede	74
4.3.2.3	Onbeperkte groei en verandering	75
4.3.2.4	Samewerking versterk die moontlikheid op sukses	75
4.3.2.5	Die identifisering van onbenutte bronne in die omgewing	76
4.3.2.6	Die waarde van omgee, versorging en konteks	77
4.4	BINDINGSTEORIE	78
4.4.1	Inleiding	78
4.4.2	Binding en gesinsverhoudings	79
4.4.3	Binding en leer	79
4.4.4	Die rol van die primêre versorger in die bindingsproses	80
4.4.5	Binding in pleegsorg	80
4.4.6	Ontoereikende binding	80
4.4.7	Die invloed van persoonlike temperament op binding	81
4.4.8	Die rol van die maatskaplike werker in die proses van binding	81
4.4.9	Binding in nuwe omstandighede	83
4.5	GROEPWERK	85
4.5.1	Inleiding	85
4.5.2	Groep: definisie	86

4.5.3	Groepwerk: definisie	86
4.5.4	Die effek van groepwerk op die individu	87
4.5.4.1	Effektiwiteit	87
4.5.4.2	Gemeenskaplike emosies	88
4.5.4.3	Verskillende bronne en persepsies	88
4.5.4.4	Gevoel van behorendheid	89
4.5.4.5	Vaardigheidsoperasionalisering	90
4.5.4.6	Terugvoering	90
4.5.4.7	Sensasionele ondervinding	91
4.5.4.8	Realistiese meedoening	91
4.5.4.9	Verbintnisse	92
4.6	NADELE VAN GROEPWERK	92
4.7	SAMEVATTING	93

HOOFSTUK 5:

MAATSKAPLIKE WERKERS SE ERVARING VAN DIE BYDRAE TOT DIE AANPASSING VAN 'N PLEEGKIND IN SY/HAAR MIDDELKINDERJARE IN 'N PLEEGSORGPLASING

5.1	INLEIDING	96
5.2	NAVORSINGSMETODE	97
5.2.1	Navorsingsbenadering	97
5.2.2	Navorsingsontwerp	97
5.2.3.	Literatuurstudie	98
5.2.4	Populasie en steekproef	98
5.2.5	Data-insamelingsmetode	99
5.2.6	Dataverwerking	100
5.3	BEVINDINGE VAN NAVORSINGSTUDIE	100
5.3.1	Identifiserende besonderhede	100
5.3.1.1	Posisie in organisasie	100
5.3.1.2	Ondervinding in die praktyk	101
5.3.1.3	Pleegsorggevalle	102
5.3.2	Dienste tydens pleegsorg	103
5.3.2.1	Aard van dienslewering tydens die pleegsorgproses	103
5.3.2.2	Alternatiewe dienste tydens die pleegsorgproses	104
5.3.3	Vorbereiding van 'n pleegkind	107
5.3.3.1	Vorbereiding van 'n pleegkind op pleegsorgplasing	107
5.3.3.2	Intervensietegnieke en metodes vir voorbereiding op pleegsorgplasing	107
5.3.3.3	Passing van voorbereidingstegnieke en -metodes by pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak	110
5.3.4	Invloed van 'n pleegkind se ontwikkelingsvlakke tydens pleegsorgplasing	113
5.3.4.1	Aanpassing van 'n middelkinderjarige pleegkind tydens pleegsorgplasing	113
5.3.4.2	Hantering en benadering van maatskaplike werkers ten opsigte van 'n pleegsorgplasing op grond van die ontwikkelingsvlak van 'n pleegkind	116
5.3.4.3	Beïnvloeding van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsproses van 'n pleegkind	117
5.3.4.4	Passing van werwing en keuring van pleegouers by die ouderdomsvlak van 'n pleegkind	124

5.3.4.5	Bespreking van die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind met 'n pleegouer	127
5.3.5	Aandeel van 'n maatskaplike werker tydens pleegsorgplasing	129
5.3.5.1	Monitering van die aanpassing van 'n middelkinderjarige pleegkind in pleegsorgplasing	129
5.3.5.2	Suksesvolle aanpassing in pleegsorgplasing	130
5.3.5.3	Die invloed van stelsels op 'n pleegkind in pleegsorgplasing	132
5.3.5.4	Metode en tegniekbenutting	134
5.3.5.5	Benutting van groepwerk as intervensiemetode by pleegsorgplasing	135
5.3.5.6	Groepwerk vir die bevordering van die aanpassing van die kind in pleegsorgplasing	139
5.3.5.7	Alternatiewe intervensies en metodes tydens pleegsorgplasing	141
5.3.5.8	Bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing	143
5.3.5.9	Wyses waarop deelnemers aanpassing van pleegkinders in pleegsorgplasing kan bevorder	146
5.4	SAMEVATTING	148

HOOFSTUK 6:

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1	INLEIDING	149
6.2	GEVOLGTREKKINGS	150
6.2.1	Profiel van die maatskaplike werker	150
6.2.2	Dienste tydens pleegsorgproses	151
6.2.3	Voorbereiding van 'n pleegkind op pleegsorgplasing	152
6.2.4	Invloed van die ontwikkelingsvlakke van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing.	153
6.2.5	Aandeel van 'n maatskaplike werker tydens die pleegsorgproses	154
6.3	AANBEVELINGS	157
6.3.1	Die bydrae van 'n maatskaplike werker	157
6.3.2	Pleegkinders	157
6.3.3	Pleegouers	158
6.3.4	Riglyne vir verdere navorsing	158
6.4	SAMEVATTING	160
	BIBLIOGRAFIE	161
	BYLAE A: VRAELYS	

LYS VAN TABELLE

Tabel 2.1	Indikatore vir kindermishandeling en verwaarlosing	26
Tabel 5.1:	Pleegsorggevalle	102
Tabel 5.2:	Aard van dienslewering tydens pleegsorgproses	103
Tabel 5.3	Alternatiewe dienste tydens die pleegsorgproses	104
Tabel 5.4	Vorbereiding van 'n pleegkind op 'n pleegsorgplasing	107
Tabel 5.5	Mening van deelnemers oor intervensietegnieke en -metodes vir voorbereiding op 'n pleegsorgplasing	108
Tabel 5.6	Passing van voorbereidings tegnieke en -metode by pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak.	110
Tabel 5.7	Aanpassing van 'n middelkinderjare pleegkind in pleegsorgplasing	113
Tabel 5.8	Invloed van pleegsorgplasing op die ouderdomsvlakke van 'n pleegkind	116
Tabel 5.9	Beïnvloeding van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsproses van 'n pleegkind	118
Tabel 5.10	Passing van werwing en keuring van pleegouers by die ouderdomsvlak van 'n pleegkind	124
Tabel 5.11	Bespreking van die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind met 'n pleegouer voor, na of tydens pleegsorgplasing	127
Tabel 5.12	Gereeldheid van monitering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing	129
Tabel 5.13	Suksesvolle aanpassing in pleegsorgplasing	130
Tabel 5.14	Die invloed van stelsels op 'n pleegkind in pleegsorgplasing	132
Tabel 5.15	Benutting van groepwerk	135
Tabel 5.16	Groepwerk vir bevordering van die aanpassing van die pleegkind in pleegsorgplasing	139
Tabel 5.17	Alternatiewe intervensies en metodes tydens pleegsorgplasing	141
Tabel 5.18	Bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing	143
Tabel 5.19	Mededeling oor die bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing	143
Tabel 5.20	Wyse waarop deelnemers aanpassing van pleegkinderen in	147

pleegsorgplasing kan bevorder

LYS VAN FIGURE

Figuur 2.1	Afloop van pleegsorgposes	17
Figuur 3.1	Sone van proksimale ontwikkeling	47
Figuur 5.1	Posisie van deelnemers in organisasie	100
Figuur 5.2	Jare ondervinding in die praktyk	101
Figuur 5.3	Fase tydens pleegsorg waar die ouderdom van 'n pleegkind met 'n pleegouer bespreek word	128

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 MOTIVERING VIR DIE STUDIE

Pleegsorg is 'n vorm van substituutsorg in Suid Afrika wat ten doel het om sorgbehoewende kinders vanuit 'n hoë-risiko gesins-omgewing te neem en in meer stabiele en veilige alternatiewe sorg te plaas. Hoewel die gesinslewe as belangrik geag moet word en gerespekteer moet word, is dit sekondêr tot die belange van die sorgbehoewende kind (Kufeldt, 2002:136; Booysen, 2006:23).

Siektes soos malaria en MIV/VIGS het die meeste van Suid-Afrikaanse nukleusgesins-lewe tot niet gemaak. Nadat ouers aan die hand van dié tipes siektes gesterf het, is kinders weerloos, hulpeloos, arm, afgeskeep en sonder heenkome gelaat, terwyl sommige as die hoof van hul huishoudings gelaat is (Abdool Karim & Abdool Karim, 2003:352; September 2007:96; Minister van Maatskaplike Ontwikkeling, 2007:1).

Verskeie skrywers se standpunte word ondersteun deurdat statistiek bewys dat ongeveer 5% van kinders besmet is met MIV/VIGS en dat ongeveer 1 miljoen kinders teen 2005 reeds een of albei ouers aan die dood moes afstaan (Schmid, 2007:41). Dit is onder dié omstandighede dat kinders afhanklik van die staat raak en alternatiewe sorg, soos pleegsorg, benodig. Uit die Jaarverslag van die Departement van Sosiale Ontwikkeling (2002-2003:39) is dit duidelik dat daar 'n drastiese toename in die behoefte van pleegsorgtoelaes in Suid-Afrika was. Van April 2000 tot April 2003 was daar 'n styging in toekenning van pleegsorgtoelaes van 49 843 tot 138 763 (Delpont, Roux & Rakin, 2008:307). Daar is verder statisties bewys dat ongeveer 449 009 Suid-Afrikaanse gesinne teen September 2007 pleegsorgdienste gekry het en afhanklik van staattoelaes was om vir die pleegkinders te sorg. Dit blyk uit dié statistiek dat die aantal Suid-Afrikaanse sorgbehoewende kinders aanhou styg en dat daar, as gevolg daarvan, 'n groter behoefte of aanvraag na pleegsorgplasings is.

Pleegsorgplasing is geweldig kompleks. Ingevolge die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika (1983, Art 15(1)(a)), mag slegs 'n maatskaplike werker ondersoek instel in die geval waar 'n kind moontlik sorgbehoewend kan wees. Dit vereis dat die maatskaplike werker 'n

betekenisvolle rol sal vervul en feitelike informasie moet aanbied om te bewys dat die kind wel sorgbehoewend bevind word en kwalifiseer vir alternatiewe sorg, al dan nie. September (2007:97) verduidelik dat elke pleegsorgplasing deeglik geassesseer moet word en dat 'n permanensie-plan uitgewerk en gekontroleer moet word. Dit behels ook, onder andere, die verwydering en plasing van 'n kind vanuit sy natuurlike gesins-omgewing na alternatiewe sorg, die fasilitering van die aanpassing van die kind by die pleeggesin en permanensieplasing of 'n herenigingsproses. Navorsing wys verder daarop dat die pleegsorgproses al hoe meer uitdagend raak. Maatskaplike werkers het nie net die taak om die statutêre aspekte van pleegsorg af te handel nie, maar moet ook aan die pleegkind en die pleeggesin se psigososiale probleme aandag skenk (Hudson & Lavasseur, 2002:870, Chapman, Gibbson, Barth, McCrae & the NSCAW Research Group, 2003:572).

Studies wys daarop dat 'n groot aantal pleegkinders gedrags- en emosionele probleme openbaar ongeag hul ouderdom (Triseliotis, 2002:27). Hoewel dit moontlik die geval is, bevind Fisher, Gibbs, Sinclair en Wilson, (2000:147) dat pleegkinders tussen die ouderdomme 6 en 12 jaar die grootste groep pleegkinders is wat fisiese- en/of emosionele mishandeling ervaar het in hul natuurlike gesinsomgewing. Dit het uit die aard van die saak 'n groot invloed op die kind se hanteringsvermoë en aanpassing by/binne die pleegsorgplasing. Verder noem Louw en Louw (2007:217) dat "Hoewel minder navorsing oor die middelkinderjare as die vroeë kinderjare en adolessensie gedoen is, is hierdie 'n belangrike fase in die kind se ontwikkeling".

Newman en Newman (1999:491) verduidelik dat pleegkinders in die middeljare (6-12jaar), reeds in staat is om gevoelens soos skuld, depressie en hulpeloosheid te ervaar. Kinders in dié ouderdomsgroep het konstante aandag en versekering van liefde van hul ouers nodig. Indien hulle dit nie ontvang nie, kan dit tot emosionele beskadiging en 'n swak selfbeeld lei. Die effek wat die verwydering op die kind het, beïnvloed dus ook die beeld wat die kind van die ouer as versorger gehad het. Tydens pleegsorgplasing verloor kinders hoop en geloof in die outoriteit van hul ouers. Die natuurlike bande tussen ouer en kind moet dus slegs onderbreek word wanneer die ouer se fisiese, psigiese en/of finansiële bystand nie meer aanvaarbaar genoeg is om die kind optimaal te laat groei en ontwikkel nie. Verwydering moet dus gesien word as die laaste uitweg aangesien kinders emosionele trauma en skeidingsangs beleef tydens die pleegsorgproses (Departement van Welsyn, 1998:4,5).

Dit is dus duidelik dat maatskaplike werkers se ondersteuning en supervisie tydens pleegsorgplasinge meer intensief en gereeld moet plaasvind in die geval waar die pleegkind in die middelkinderjarige ontwikkelingsfase is. Die pleegkind in die middeljare se aanpassing tydens die verwydering en pleegsorgplasing, kan 'n ingewikkelde en emosioneel uitputtende ervaring vir alle rolspelers in die pleegproses wees. Studies wat die dienslewering van maatskaplike werkers tydens pleegsorgplasing kan bevorder, sluit in dié deur Reed (2005), Van Rensburg (2006), Durand (2007) en Delport et al. (2008). Tog is daar 'n tekort aan relevante studies in Suid-Afrika wat handel oor die bydrae wat die maatskaplike werker in die aanpassing van 'n middeljare pleegkind in pleegsorgplasing speel, wat 'n betekenisvolle invloed op die dienslewering van maatskaplike werkers kan lewer en wat dus geskik sal wees om die kennis wat maatskaplike werkers op die gebied het, uit te brei.

1.2 PROBLEEMSTELLING

As gevolg van die verslae, gerugte, argumente en inligting wat deur skrywers soos Abdool Karim en Abdool Karim (2005:352), September (2007:96), Schmid (2007:41) en Louw en Louw (2007:217) verskaf is, kan daar afgelei word dat 'n pleegkind wat in middelkinderjare is, van die kwesbaarste is. Dié studie fokus juis op die bydrae wat maatskaplike werkers tot die aanpassing van 'n middeljare pleegkind tydens pleegsorgplasing het. Die gevolgtrekkings en aanbevelings van die navorsing sal 'n betekenisvolle bydrae tot die maatskaplikewerkpraktyk lewer aangesien daar nog geen studie op dié gebied onderneem is nie.

1.3 DOELSTELLING EN DOELWITTE

Die doel van die studie is om 'n beter begrip te ontwikkel van die bydrae wat maatskaplike werkers tydens pleegsorgplasing tot die aanpassing van 'n middeljare pleegkind kan maak.

Ten einde die doelstelling te bereik, is die onderstaande doelwitte uiteengesit:

- om die aard van pleegsorg ten opsigte van 'n pleegkind in middelkinderjare, te beskryf;

- om kinderontwikkeling relevant tot die kind in middelkinderjare te verduidelik;
- om die bydrae wat maatskaplike werkers tot die fasilitering van die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare in pleegsorg maak, te bespreek; en
- om ondersoek in te stel na die manier waarop maatskaplike werkers 'n bydrae lewer tot die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare in pleegsorg.

1.4 OMSKRYWING VAN SLEUTELKONSEPTE

De Vuas (2001:25) verklaar dat om sleutelkonsepte te definieer van kardinale belang is vir die navorsingstudie. Sodanige konsepte moet stelselmatig en doelgerig uiteengesit word ten einde 'n geregverdigde definisie te kry. Om die doelstelling van die navorsingstudie te bereik, word die onderstaande definisies uiteengesit:

1.4.1 Pleegsorg

Pleegsorg is die plasing van 'n kind in die versorging van 'n geskikte gesin of individu deur middel van 'n hofbevel. Die pleeggesin ontvang 'n pleegsorgtoelaag vir die versorging van die kind. Die pleeggesin is verplig om die kind te onderhou en om die pleegsorgtoelaag ten bate van die kind te bestee. Maatskaplike werkers wat te doen het met pleegsorgplasing, word gekonfronteer deur die besluitneming van 'n geldige en gepaste soort alternatiewe sorg. Daar word aanbeveel dat 'n kind, veral onder die ouderdom 6 jaar, in 'n gesinsomgewing, binne 'n gemeenskap, geplaas word in die geval waar die ouers die kind nie meer kan versorg nie (Departement van Welsyn, 1998:18).

1.4.2 Kind in middelkinderjare.

'n Kind tussen die ouderdomme ses jaar en twaalf jaar word gesien as 'n kind in middelkinderjare (Newman & Newman, 1999:450).

1.5 NAVORSINGSMETODE

1.5.1 Navorsingsbenadering

De Vos (2001:358) verwys na Mouton en Marais (1990:169-170), en verduidelik dat die aard van sosiale wetenskap so verstrengel is dat een benadering alleen nie genoeg is om die mens in sy volle kompleksiteit in te sluit nie. Daarbenewens word daar in hierdie studie

gebruik gemaak van die kombinasie van 'n kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsbenadering.

Kwalitatiewe navorsing is die studie van individue in hul natuurlike omgewing, soos hulle voortgaan met hul daaglikse lewens. Hierdie benadering poog om 'n beter begrip vir mense se lewens, die wyse waarop hulle kommunikeer, hul gedragspatrone, motivering, asook hindernisse in hul lewens te verkry (Grinnell, 1997:107). Die kwalitatiewe aard van die navorsing verseker 'n meer sensitiewe en betekenisvolle wyse waarop die maatskaplike werker se bydrae tot die aanpassing van die pleegkind (ses tot twaalf jaar) in pleegsorg gemeet word. Kwantitatiewe navorsing is afhanklik van metings om verskillende veranderlikes te vergelyk (Bless & Higson-Smith, 2004:37). Vir die doeleindes van hierdie studie poog die navorser om ook kwantitatiewe inligting te verwerk en as grafieke en tabelle aan te bied.

1.5.2 Navorsingsontwerp

'n Beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag is as ontwerp vir die studie gebruik. Die beskrywende aard van hierdie studie doen gestand aan Bless en Higson-Smith (2004:38) se omskrywing naamlik dat beskrywende navorsing varieer ten opsigte van ondersoekseenhede, (individue, groepe en gemeenskappe) asook ten opsigte van die simplistiese en kompleksiteit van die verskynsel wat beskryf word. Bless en Higson-Smith (2004:41) verduidelik verder dat verkennende studies ten doel het om 'n algemene begrip van menslike omstandighede te verkry. Die aanvraag vir dié tipe studie kan 'n gevolg wees van te min inligting rakende 'n nuwe area of belang. Uiteindelik kan die primêre motief met hierdie navorsingstudie omskryf word as die uitbreiding aan kennis en inligting oor die bydrae van maatskaplike werkers tot die aanpassing van die pleegkind in middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing.

1.5.3 Navorsingsmetode

1.5.3.1 Literatuurstudie

'n Omvattende literatuurstudie is onderneem om 'n sterk teoretiese grondslag te verkry. Om 'n beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag te implementeer, vereis 'n deeglike literatuurstudie. Stangor (2004:34) verduidelik 'n teorie as "... an integrated set of principles that explains en predicts many, but not all, observed relationships within a given domain of inquiry".

Die literatuurstudie fokus op verskeie teorieë, bevindinge en konklusies van vorige navorsingstudies wat op dié navorsingstudie betrekking het. Literatuur is versamel vanuit verskeie bronne met inbegrip van joernale, boeke, internet-artikels, wetgewings en beleide en vorige meestersgraad-tesisse. Die inligting is beskikbaar in die Erika Theron Leeskamer, JS Gericke Biblioteek, op die wêreldwye web (of Internet) en by die Hugenate Kollege. Die literatuurondersoek is gefokus op inligting rakende die aard en beskrywing van pleegsorg, maatskaplikewerkfunksies en rolle in die pleegsorgproses, kinderontwikkeling, wetgewing ten opsigte van pleegsorg en die invloed wat pleegsorg op alle rolspelers in die pleegsorgproses het. Fokus is verder geplaas op leemtes in navorsing ten opsigte van die navorsingsdoelstelling en doelwitte van die studie.

1.5.3.2 Populasie en steekproef

De Vos en Strydom (2002:198) definieer 'n universum of populasie as alle entiteite wat soortgelyke karaktereienskappe besit wat relevant tot die navorsingstudie is. Die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983) vereis dat 'n maatskaplike werker ondersoek instel in die geval waar 'n kind moontlik as sorgbehoewend bevind kan word, alternatiewe sorg benodig en in pleegsorg geplaas moet word (Departement van Welsyn, 1998:111-112). Hierbenewens noem die Witskrif oor Maatskaplike Werk (Ministerie van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling, 1997) dat Kinder- en Gesinsorgorganisasies 'n groot aantal pleegsorg-gevalle hanteer.

Ter bereiking van die doelstelling en doelwitte van die navorsingstudie, sluit die universum dus alle geregistreerde maatskaplike werkers werksaam by verskeie takke van twee nie-regerings instansies in die Wes-Kaap en Suid-Kaap wat gewillig is om aan die navorsingstudie deel te neem in. Genoemde takke van een nie-regeringsorganisasie sluit in takke op De Rust, George, Mosselbaai, Riversdal, Stellenbosch en van 'n ander nie-regeringsorganisasie ook te George, Mosselbaai en Stellenbosch.

1.5.3.3 Steekproefneming

Rubin en Babbie (2007:275) definieer nie-waarskynlikheidsteekproefneming as die proses waar die lede van 'n populasie nie 'n gelyke kans staan om ingesluit te word in die steekproefneming nie. Vir die doeleindes van hierdie studie is daar van die nie-waarskynlikheidsteekproef gebruik wat 'n doelbewuste steekproef insluit. Die rede vir

hierdie keuse is dat die navorser doelbewus maatskaplike werkers wat ten minste een jaar ervaring in die proses van pleegsorgplasing by een van die nie-regerings instansies in die Suid-Kaap en Wes-Kaap gekies en versoek het om aan die navorsingstudie deel te neem. Crookes en Davies (1998:235) definieer doelbewuste steekproefneming as die proses waartydens 'n navorser 'n bewuste seleksie maak van sekere respondente om by die studie ingesluit te word.

Vir die doeleindes van die studie is daar ook gebruik gemaak van 'n doelbewuste steekproef, te wete die maatskaplike werkers wat by twee nie-regeringsinstansie werksaam is. Maatskaplike werkers wat as respondente vir die studie dien, is ten minste 'n jaar reeds as geregistreerde maatskaplike werkers werksaam en het ook ondervinding in pleegsorgplasings.

1.5.3.4 Data-insamelingsmetode

- **Voorbereiding vir data-insameling.**

Data is ingesamel deur middel van 'n empiriese studie. Toestemming om die empiriese studie by die betrokke instansies te loods is by die bestuur van die twee instansies gekry. Die respondente is telefonies by die betrokke instansie kontak. Die aard en duur van die studie asook die etiese oorwegings is deeglik verduidelik ten einde toestemming te verkry. Die instansies is versoek om die navorsingsvoorstel deur te gaan en dit per e-pos terug te stuur. Daar is kontak gehou met die onderskeie respondente in verband met die vordering wat gedurende die studie gemaak is. Wat die strategie betref, is hulle nie net herinner aan hul verbinding met die navorsingstudie nie, maar ook die belangrikheid van hul bydrae tot die sukses van die studie beklemtoon.

- **Navorsingsinstrument**

Die meetinstrument wat vir die spesifieke navorsingsdoeleindes gebruik is, sluit in 'n geskeduleerde, semi-gestruktureerde vraelys (Bylae A) wat beide oop en geslote vrae inhou en is uiteengesit op inligting wat verkry is uit die literatuurstudie soos bespreek in hoofstukke twee, drie en vier. De Vos (2001:135) noem dat vraelyste gerig is op die doel om feite en opinies oor relevante onderwerpe in te win. Die meetinstrument wat tydens hierdie studie gebruik is, is gebaseer op 'n uitgewerkte stel vrae ten einde die bydrae wat maatskaplike werkers tot die aanpassing van die middelkinderjare pleegkind (6 jr-12 jr.) in

pleegsorg maak, in te samel. Die vraelyste is in die periode wat strek vanaf Junie 2009 en Julie 2009 voltooi.

1.5.3.5 Dataverwerking

Die dataverwerkingsprosedure verskaf 'n uiteensetting van die statistiese analise van die data wat deur die vraelyste ingesamel word. Die vraelyste is aan 22 maatskaplike werkers uit twee van die nie-regerings instansies in die Wes-Kaap en Suid-Kaap voltooi. Die inligting is verwerk ten einde oor te gaan tot die proses van wetenskaplike interpretasies, die formulering van afleidings en die daarstelling van bepaalde aanbevelings.

1.5.4 Etiese oortuigings

Leedy en Ormrod (2005:101) stel voor dat navorsers etiese implikasies moet oorweeg wanneer mense by navorsingstudie betrokke is. Stangor (2004:42) verduidelik dat etiese oortuigings handel oor mense se welstand tydens 'n navorsingstudie. Dit hou ook verband met geregverdigde bevindinge en gevolgtrekkings wat uit die studie bekom is. Ter bereiking van die navorsingsdoelstelling is die onderstaande etiek gebruik:

1.5.4.1 Subjektiviteit

Elke respondent in die navorsingstudie is versoek om deel te neem. Hul deelname was geheel en al vrywillig en respondente kon ook hul deelname op enige tydstip gedurende die navorsingstudie termineer. 'n Kort maar deeglike beskrywing van die aard, doelstelling, tydperk en potensiële risiko's is aan die respondente gegee. Daar is geen persoonlike finansiële voordele uit die navorsing getrek nie.

1.5.4.2 Vertroulikheid

Geen identifikasie van die respondente of die instansie is benodig om die doelstelling van die studie te bereik nie. Die vraelys is anoniem beantwoord en net deur die navorser hanteer. Die antwoorde is op geen manier met 'n persoon of instansie verbind nie, en hul anonimiteit en vertroulikheid is sodoende verseker.

1.6 BEPERKINGE VAN DIE STUDIE

- Die bevindinge en aanbevelings kan moontlik nie op alle maatskaplike werkers van toepassing wees nie weens die afgebakende aard van 'n meestersgraad-tesis.
- Die literatuur waaruit die teorie gegenereer en die vraelyste opgestel is, is geselekteer en vertaal, wat die moontlikheid van subjektiewe interpretasie verhoog. Ten einde sodanige subjektiwiteit te beperk, is daar tydens kwalitatiewe interpretasie van die semi-gestruktureerde vraelyste van 'n sekondêre evalueerder gebruik gemaak.

1.7 TYDSKEDULE

Die navorsingsvoorstel is teen die einde van Mei 2008 ingedien. Die literatuurstudie is teen einde Junie 2009 voltooi. Soos reeds genoem is die vraelyste in die periode wat strek vanaf Junie 2009 en Julie 2009 voltooi. Die empiriese studie is teen middel Augustus 2009 af gesluit. Die finale navorsingstudie is teen 1 September 2009 ingelewer.

1.8 INHOUD VAN AANBIEDING VAN DIE NAVORSING

Die oorblywende hoofstukke vir die studie sal die onderstaande behels:

Hoofstuk twee: Die aard van pleegsorg ten opsigte van die pleegkind in middelkinderjare

Hoofstuk drie: Die ontwikkeling van 'n kind in middelkinderjare

Hoofstuk vier: Die aard en gehalte van die bydrae wat die maatskaplike werker kan maak tot die aanpassing van die pleegkind in middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing

Hoofstuk vyf: Die maatskaplike werker se ervaring van die bydrae tot die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing

Hoofstuk ses: Die gevolgtrekking van die studie asook die aanbevelings vir toekomstige navorsing.

HOOFSTUK 2

DIE AARD VAN PLEEGSORG TEN OPSIGTE VAN DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE

2.1 INLEIDING

’n Gunstige gesinslewe wat bevorderlik is vir optimale kinderontwikkeling is ’n voorvereiste ten einde aan kinderregte per se te voldoen. Gesinsorgdienste vorm derhalwe een van Suid-Afrika se belangrikste diensleweringssvelde in maatskaplike werk. Die kwalitatiewe instandhouding van die gesinslewe, met inbegrip van die ouers of voog en kinders in een huisgesin, is van kardinale belang (Departement van Welsyn, 1998:3). In sommige gevalle is sodanige instandhouding van hegte gesinsbande nie suksesvol nie wat noodwendig statutêre intervensie vereis ten einde die welstand en beveiliging van die kinders in die betrokke huisgesin te verseker. Die rede vir gesinsdisintegrasie kan toegeskryf word aan verskeie risikofaktore met inbegrip van onder andere die verwaarloosing en mishandeling van kinders. Hierbenewens word kinders dikwels blootgestel aan ouers se misbruik van gevaarlike afhanklikheidsvormende middels soos alkohol en dwelms. Sodanige gedrag resulteer dan daarin dat betrokkenes se gesinslewe stelselmatig disintegreer en die kind/ers in alternatiewe sorg (soos pleegsorg) geplaas moet word.

Die eerste doelwit van hierdie studie was om die aard van pleegsorg te bespreek met spesifieke verwysing na die middeljarige kind in pleegsorg. In hierdie hoofstuk word daar gefokus op pleegsorg teen die Suid-Afrikaanse agtergrond en veral met betrekking tot die middeljarige pleegkind (ses- tot twaalfjarige). Relevante wetgewing en regulasies soos die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983; Suid-Afrika, 2005), en die Witskrif op Maatskaplike Welsyn (Ministerie van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling, 1997), word belig en die definisie en doel van pleegsorg word ondersoek. Verskeie fasette van die ontwikkelingsfase van die middeljarige pleegkind word bespreek met spesifieke beklemtoning van die emosionele, kognitiewe asook die sosiale behoeftes van hierdie kinders. Sodanige bespreking word binne die funksionele konteks van pleegsorg geplaas terwyl daar ook aandag geskenk word aan Suid-Afrikaanse kinderregte.

2.2 VOORVEREISTES VIR PLEEGSORG

Alvorens die proses van verwydering en plasing van kinders 'n aanvang neem, word vereis dat die maatskaplike werker hom/haarself moet vergewis van bepaalde beginsels en stappe wat die beskerming van mense- en veral kinderregte sal verseker. 'n Suksesvolle pleegsorgplasing behels dus 'n dinamiese proses wat nie alleen gespesialiseerde kennis van relevante wetgewing vereis nie, maar ook 'n omsigtige ondersoek na elke unieke situasie van elke kind wat pleegsorgplasing in die gesig staar. Die Departement van Welsyn (1998:8–9) beskryf vier belangrike take as voorvereiste alvorens die proses van pleegsorgplasing kan plaasvind:

(i) Veiligheidsassessering

Pleegsorgplasing moet voorafgegaan word deur die soeke en omskrywing van geldige, regverdigende en verhelderende beredenering van die onderliggende redes vir sodanige plasing. Daar word dus van die maatskaplike werker verwag om hom/haarself te vergewis van die totale opvoedings- en omgewingskonteks van die betrokke kind/ers en tot watter mate sodanige konteks 'n invloed sal hê op die ontwikkeling van die kind/ers.

(ii) Assesseing van kind se ontwikkelingsvlak

Vanweë die uniekheid van elke individu is dit noodsaaklik dat elke kind wat vir pleegsorgplasing oorweeg word, se unieke en eiesoortige ontwikkelingsbehoefte deeglik geassesseer sal word. Ten einde 'n omvattende beeld van sodanige behoeftes saam te stel, word daar vereis dat 'n relevante assessering van die betrokke kind/ers se ontwikkelingsbehoefte uitgevoer word. Suksesvolle pleegsorgplasing is dus ook afhanklik van die gehalte en deeglikheid van die maatskaplike werker se behoeftebepaling van die kind ten einde optimale ontwikkeling te akkommodeer.

(iii) Nasorgdienste

Elke kind se primêre gesinskonteks moet as sodanig gerespekteer word. Dit behels dus dat, sover moontlik, 'n herenigingsprogram reeds voor die voorgenome plasing uitgewerk moet word.

(iv) Voorbereidingsproses

'n Weldeurdagte voorbereidingsprogram moet deur die maatskaplike werker opgestel word en aan beide die betrokke ouers en kind/ers in die voorgenome verwydering en plasing voorgehou word. Talle navorsingsbevindinge konstateer die traumatiese impak van verwydering en plasing op kinders, en die gespesialiseerde voorbereiding en ondersteuning vorm in dié verband 'n integrale deel van die maatskaplike werker se taak.

Vanweë die komplekse aard en omvang van 'n pleegsorgplasing, is dit vanselfsprekend dat bogenoemde vereistes en die suksesvolle uitvoering daarvan van kardinale belang is. Die onderskeie aspekte, naamlik, veiligheidsassessering, die ontwikkeling van die middelkinderjarige, die voorafgaande voorbereidingsproses asook die nasorgdienste word later in hierdie hoofstuk bespreek en uiteengesit. Hierdie vereistes word dan teen die agtergrond van 'n pleegsorgplasing bespreek aangesien die waarskynlikheid dat sodanige plasing suksesvol afloop, afneem as die bostaande take nie eers deeglik uitgevoer word nie.

Hoewel pleegsorgplasing van meet af aan 'n integrale deel van die Suid-Afrikaanse maatskaplike welsynstelsel gevorm het, noop die betekenisvolle veranderinge in die Suid-Afrikaanse opset, 'n herbetragting van die aard van sodanige funksies. Vervolgens word 'n kort historiese oorsig van die Suid-Afrikaanse maatskaplike welsynstelsel voorgehou, waarna pleegsorgplasing in Suid-Afrika per se bespreek word.

2.3 HISTORIESE OORSIG VAN DIE SUID-AFRIKAANSE MAATSKAPLIKE WELSYNSTELSEL

Patel (2003:1) stel dit dat die Suid-Afrikaanse welsynstelsel verskeie veranderinge asook betekenisvolle ontwikkelinge ondergaan het. Dit word toegeskryf aan die land se “unieke historiese en sosio-politiese omstandighede”. Geen organisasie, hetsy in die publieke of private sektor, kan die gegewenheid van verandering negeer nie. Verandering is onvermydelik, en vorm ook een van die algemeenste beloftes wat die Suid-Afrikaanse politici voorgehou het ná die 1999-verkiesing. Sodanige verandering

het raakpunte op al die verskillende vlakke van die samelewing en spesifiek dan ook dié van die maatskaplike welsyn van die land se burgers. Die hedendaagse kind beleef moontlik die gesinslewe en welsynsdienste anders as dié van die apartheidsjare. Dié verandering kan toegeskryf word aan, onder andere, 'n drastiese toename van die MIV/vigs-pandemie wat vele kinders verwaarloos, behoeftig en dikwels wees laat. 'n Groot aantal kinders bevind hulle dikwels ook in posisies van selfopgelegde surrogaat-ouerskap wanneer beide ouers sterf of in verafgeleë omgewings werksaam is. Jong, ongeskoolde en meestal onervare kinders word dikwels onwillekeurig die hoof van huishoudings met vanselfsprekende ongunstige gevolge, aldus Abdool Karim (Abdool Karim & Abdool Karim, 2005:352; September, 2007:96; Minister van Maatskaplike Ontwikkeling, 2007:1).

As gevolg van die aard en omvang van genoemde veranderinge in die Suid-Afrikaanse opset, is dit noodsaaklik en onafwendbaar dat beleidsdokumente en relevante wetgewing aangepas moet word ten einde die kind se regte, welstand en oorlewing te beskerm en te handhaaf.

Gedurende die 19de eeu het die Suid-Afrikaanse sorgbehoewende kind op verskeie kerklike organisasies staatgemaak vir beskerming. Kerke van verskillende denominasies was verantwoordelik vir alternatiewe kindersorg en verskeie instansies het tot stand gekom vir kinders in nood, soos die Afrikaanse Weeshuis wat in 1814 opgerig is. In 1856 het Suid-Afrika die eerste wetgewing op kindersorg die lig laat sien. Alreeds in hierdie dokument word alternatiewe sorg voorgestel en omskryf as 'n vorm van "ooreenkomste aangaande kinders", nou bekend as pleegsorgdienste (Bosman-Swanepoel, Wessels & Sherman, 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003; Benade, 2002, aangehaal in Van Rensburg, 2006).

In 1901 word die Suid-Afrikaanse wetgewing aangepas tot 'n vollediger en meer diepgaande wetgewing wat die *sorgbehoewende kind* definieer en aanbevelings tot alternatiewe sorg voorhou. Hierna kon welsynsorganisasies soos die Afrikaanse Christelike Vrouevereniging (ACVV) en die Suid-Afrikaanse Vrouefederasie (SAVF) in 1904 opgerig word, ter verligting van armoede en versorging van die sorgbehoewende kind. In 1907 word die Infant Life Protection Act (Suid-Afrika, 1907, aangehaal in Lee-Jones, 2003) in Suid-Afrika gepromulgeer wat, onder andere,

oor daardie persoon wat alternatiewe sorg vir 'n kind verskaf, voorskrifte gee. Die beginsels en prosedures van finansiële vergoeding vir sodanige alternatiewe versorgers word ook in hierdie wetgewing vervat. Daar moet in gedagte gehou word dat daar op daardie stadium nog geen sprake van 'n maatskaplike werker was nie, aangesien sodanige pos nog nie bestaan het nie (Bosman-Swanepoel et al., 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003; Benade, 2002, aangehaal in Van Rensburg, 2006).

In 1908 en 1909 word verskeie kindersorgverenigings en 'n Nasionale Raad vir Kinder- en Gesinsorg in die lewe geroep as koördinerende van reeds bestaande nuwingsgewende gesinsorgorganisasies. Dié organisasies kon die register van pleegmoeders en suksesvolle pleegsorgplasinge, wat in 1909 deur die Gemeenskap vir die Beskerming van Kinderlewe (Kaapstad) geskep is, gebruik om kinders in alternatiewe sorg te plaas (Bosman-Swanepoel et al., 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003; Benade, 2002, aangehaal in Van Rensburg, 2006).

In 1913 het die Kinderbeskermingswet (Suid-Afrika, 1913, aangehaal in Lee-Jones, 2003) voorsiening gemaak vir kinders wie se ouers nie toereikend na hul behoeftes kon omsien nie en wat in alternatiewe sorg geplaas moes word. Steeds is daar egter nie vir deeglike supervisie voorsiening gemaak nie en vrywilligers het beurtelings gemaak om na dié kinders om te sien (Annual Report, Society for the Protection of Child Life, 1914, aangehaal in Lee-Jones, 2003; Bosman-Swanepoel et al., 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003).

In 1924 is die behoefte aan die beroep van 'n maatskaplike werker uiteindelik bevredig nadat die Gemeenskap vir Beskerming van Kinderlewe in Kaapstad daarop aangedring het om opleiding in kinder- en welsynsdienste vir die publiek beskikbaar te maak. Met sodanige gerigte en meer gespesialiseerde opleiding kon meer effektiewe dienste van goeie gehalte aan sorgbehoewende kinders en gesinne gelewer word (Annual Report, Society for the Protection of Child Life, 1924, aangehaal in Lee-Jones, 2003).

In 1937 is die Kinderwet (Suid-Afrika, 1937) gepromulgeer wat, onder andere, op intervensie-programme vir gesinne en die voorkoming van kinderverwydering gefokus het. Dit is dan ook in hierdie era dat daar vir die eerste keer aandag geskenk

is aan die swart bevolking deurdat die Orlando Mothers' Welfare Association in 1939 in Soweto gestig is ten einde die verwydering van swart kinders uit biologiese huisgesinne te belig asook die disintegrering van swart gesinne te voorkom (Malaka, 1982, aangehaal in Van Rensburg, 2006; Bosman-Swanepoel et al., 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003).

Die Kinderwet (Suid-Afrika, 1937) wat in 1937 aanvaar is, het stelselmatig bepaalde veranderinge ondergaan en is uiteindelik vervang deur die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1960). Laasgenoemde wet fokus hoofsaaklik op verskeie omgewingsaspekte wat die kind se welstand betekenisvol beïnvloed waar, onder andere, faktore soos armoede, geestelike en fisiese verwaarloosing en die toesig van pleegsorgplasinge deur 'n persoon betrokke by welsynsdienste in ag te neem (Malaka 1982, aangehaal in Van Rensburg, 2006; Bosman et al., 1995, aangehaal in Lee-Jones, 2003). Vir die eerste maal in die Suid-Afrikaanse geskiedenis is daar dus in hierdie Kinderwet (Suid-Afrika, 1937. Art 31) op die kind se unieke behoeftes gefokus.

Ses-en-veertig jaar later is verandering teen die Suid-Afrikaanse agtergrond erken en wel deur die vervanging van genoemde Kinderwet (Suid-Afrika, 1937) deur die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983). Dié wet is steeds van krag en word dus later in hierdie hoofstuk bespreek.

Suid-Afrika is, soos enige ander land ter wêreld, steeds aan verandering onderworpe vanweë faktore soos politieke verandering, gesondheidsrisiko's (bv. MIV/vigs), veranderde kinderbehoeftes, en so meer. Dit is dus van kardinale belang dat die regering van sodanige veranderinge kennis neem ten einde alle sorgbehoewende kinders effektief in die welsynstelsel te inkorporeer en te versorg. Die Kinderwet (Suid-Afrika, 2005), wat reeds op 6 Junie 2006 deur die president onderteken is, word dus as die meer onlangse en effektiewe antwoord op huidige uitdagings en veranderinge aanvaar. Daar is verskeie aanpassings gemaak in die wetgewing wat byvoorbeeld 'n betekenisvolle invloed op die pleegsorgproses sal hê, en veral dan die welsyn van die sorgbehoewende kind (Artikel 150 (1),(2),(3)). Hiervolgens word alle kinders in nood ingesluit, onder andere weeskinders, kinders wat deur die MIV/vigspandemie getref word, asook kinders wat voortydig aan die hoof van huishoudings staan. Aandag word verder verleen aan die sogenaamde "korfbehuisingspleegsorg"

(*cluster foster care* in Artikel 180 (1) (c) van die Staatskoerant, 2008) as 'n tipe pleegsorgplasing (Suid-Afrika, 2005).

Die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 2005), hoewel nog nie geïmplementeer nie, maak voorsiening vir meer effektiewe en uitgebreide dienslewering en 'n groter moontlikheid van suksesvolle versorging aan die groeiende aantal sorgbehoewende kinders. In die volgende gedeelte word die pleegsorgproses in Suid-Afrika bespreek.

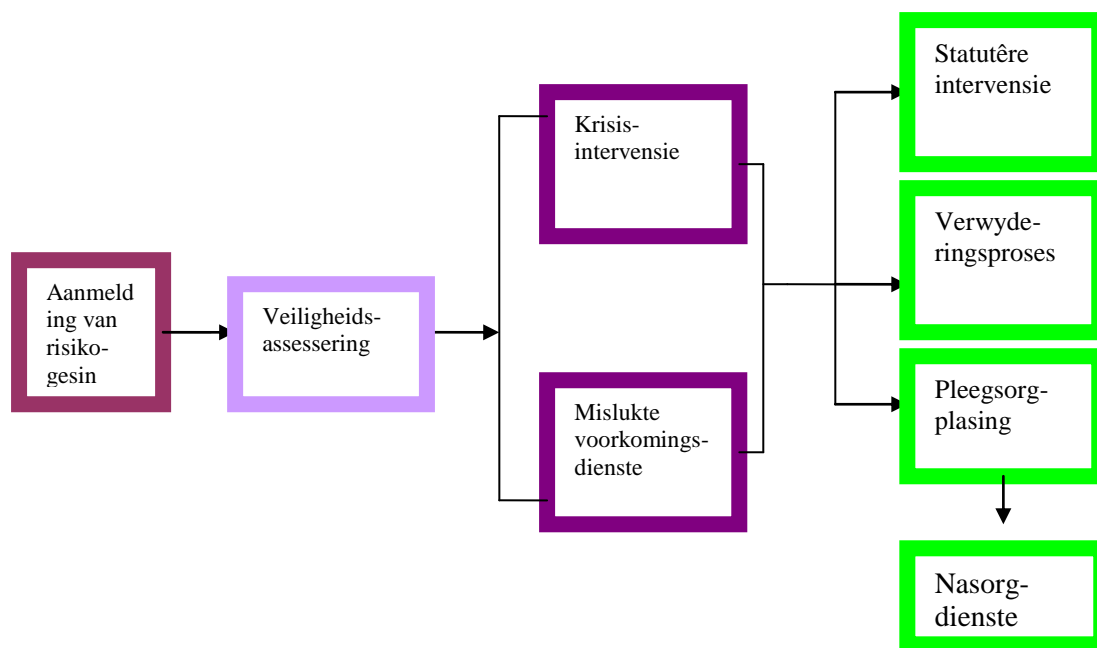
2.4 DIE PLEEGSORGPROSES IN SUID-AFRIKA

Welsynsdienste aan sorgbehoewende kinders en gesinne in Suid-Afrika, word gedeeltelik uitgevoer deur staatsdepartemente en nieregeringsorganisasies. Pleegsorg maak deel uit van die essensiële aspekte van substituuksorg in Suid-Afrika (Booyesen, 2006:23; Kufeldt, 2002:136) wat hoofsaaklik die taak van die maatskaplike werker is.

Krane en Davies (2000:36) spesifiseer drie take van 'n professionele kinderbeskermer:

- om aangemelde aantygings van kindermishandeling te ondersoek;
- om kinders wat hulself in hoërisiko-omstandighede bevind, suksesvol te identifiseer; en
- om effektiewe beskermingsdienste verseker.

Genoemde verantwoordelikhede hou direk verband met die sogenaamde pleegsorgproses. Lombard en Kleijn (2006:218) voeg hierby dat die spektrum van maatskaplike dienste op 'n kontinuum uiteengesit kan word. Die gespesialiseerde aard van pleegsorgdienste strek hiervolgens vanaf strategieë en dienste met betrekking tot voorkoming tot dié vir vroeë intervensie, statutêre dienste asook rekonstruksie- en nasorgdienste. Sommige van hierdie stappe verloop individueel terwyl andere gesamentlik geskied. Sodanige afloop van die pleegsorgproses word skematies in figuur 2.1 uiteengesit.

Figuur 2.1: Afloop van pleegsorgproses

Direkte betrokkenheid by die pleegsorgproses vorm dus 'n integrale deel van die kindersorgwerk van die maatskaplike werker en daar word van die maatskaplike werker effektiewe beplanning en stelselmatige uitvoering van goed deurdagte strategieë vereis. Dit is gevolglik noodsaaklik dat intensiewe opleiding en praktiese ervaring van elke faset van pleegsorg, 'n belangrike deel uitmaak van die maatskaplike werker se opleidingsprogram. Hierdie vereiste noop dus 'n uiteensetting van wat pleegsorg behels

Dit is verder belangrik om kennis te neem daarvan dat sodanige uiteensetting slegs vir teoretiese doeleindes in onderskeie fasette bespreek word en dat die proses van pleegsorg in die geheel steeds as 'n dinamiese proses beskou moet word.

2.4.1 Voorkomingsdienste as deel van die pleegsorgproses

Voorkomingsdienste is nie net op die pleegkind gefokus nie, maar op die gesin as geheel.

It is stipulated in the Children's Act 38 of 2005, Section 143 (1) (2), that preventative programmes indicate those programmes that are implemented into child-included families in order to maintain and enhance their abilities and equip them with the necessary skills that they may need in stressful situations. Its primary goal is to prevent the child or family from being placed in such a position that statutory intervention need not be necessary in the first place. Healthy and strong relationships between the biological parent and the children may help the family structure from deteriorating.

Voorkomingsdienste is dus daarop gerig om die gesin as 'n geheel maar ook elke individuele lid van die gesin toe te rus met die nodige vaardighede en kennis om in krisissituasies sodanig te funksioneer dat statutêre ingrypingsaksies onnodig sal wees. Hepworth, Rooney en Larsen (2002:273) beklemtoon hierdie vereiste deur aan te voer dat 'n gesinstelsel se welstand of ewililibrium soms ongebalanseerd of ontwrig raak tydens moeilike situasies. Verandering of onvoorspelbare krisis is in enige gesin onafwendbaar en die gesin as 'n geheel moet daartoe in staat wees om effektief aan te pas en gebalanseerd te bly tydens dié periodieke spanningsvolle en gekompliseerde situasies.

Abdool Karim en Abdool Karim (2005:380) skryf moeilike situasies in Suid-Afrikaanse gesinne toe aan faktore soos armoede, swak gesondheid, die MIV/vigs-pandemie asook onveilige en benadeelde, asook sosio-ekonomiese benadeelde gemeenskappe. As die gesin dan nie daarin slaag om teen die spesifieke agtergrond redelik aan te pas nie, moet voorkomingsdienste en vroeë intervensie geïmplementeer word. Sodanige dienste en intervensies moet die gesin se fisiese, emosionele, intellektuele, geestelike, kulturele en sosiale vaardighede en behoeftes identifiseer en dit die hoof bied ten einde statutêre intervensie in die eerste plek te vermy (Departement van Welsyn 1998:3–4). Elke gesin se behoeftes is uniek en moet as sodanig benader word tydens die beplanning en uitvoering van 'n voorkomingsprogram.

Die maatskaplike werker moet uiteindelik te alle tye poog om die middeljarige kind in 'n risiko-gesin so lank moontlik in die ouerhuis te laat bly, gegewe die feit dat die kind se optimale ontwikkeling steeds binne sy/haar spesifieke gesin gedy.

Voorkomingsdienste behoort derhalwe 'n integrale deel van die maatskaplike werker se rol tydens pleegsorg te wees. Sodanige dienste moet gerig wees nie alleenlik op die kind/ers ter sprake nie, maar ook op die gesin as geheel. Van Rensburg (2006:25) verwys na 'n dokument opgestel deur die Departement van Gesondheid en Welsynsdienste (1990, aangehaal in Van Rensburg, 2006) en beskryf dat voorkoming op drie verskillende gebiede plaasvind, naamlik:

- *primêre voorkoming*, waar dienste aan individue, gesinne en gemeenskappe gelewer word ten einde hul funksionering te verbeter;
- *sekondêre voorkoming*, waar hoërisikokliënte geïdentifiseer word; en laastens,
- *tersiêre voorkoming*, waar statutêre intervensie geïmplementeer word.

Vanweë die regsimplikasies van die proses van 'n pleegsorgplasing, val dié proses dus onder tersiêre voorkoming.

Die Departement van Welsyn (1998:4) doen aan die hand dat stappe tot statutêre intervensie geïmplementeer moet word slegs in gevalle waar mislukking van voorkomingsdienste plaasgevind het, en wel in die vorm van krisisintervensie. Dit is die taak van die maatskaplike werker om hierdie onderskeid vroegtydig te bepaal. In gevalle waar geïmplementeerde stappe tot sodanige voorkoming misluk, laat dit die maatskaplike werker met geen ander keuse nie as om oor te gaan tot statuêre intervensie, wat noodwendig kan resulteer in alternatiewe plasing van die kind. Sodanige plasing word dan streng gemoniteer ten einde vas te stel of die spesifieke plasing steeds die beste belang van die kind dien. Die biologiese ouers ontvang deurlopend relevante opleiding en ondersteuning met die oog op hereniging met die kind, wat uiteindelik die hoofdoel van 'n pleegsorgplasing is (Departement van Welsyn 1998:8). Bogenoemde pleegsorgproses is ook skematies in figuur 2.1 voorgestel.

2.4.2 Statutêre intervensie

Statutêre intervensie behels hoofsaaklik die verwydering van 'n kind en die afloop van kinderhofverrigtinge. Daar word vereis dat hierdie proses met die nodige professionele takt en sensitiwiteit benader en hanteer word. Benewens die emosionele impak wat 'n pleegsorgplasing op die betrokke kind het, is dit ook belangrik om die biologiese ouer/s as kwesbaar te sien. Ná afloop van aanmelding van 'n moontlike risikogesin, stel die maatskaplike werker ondersoek in om die gesinsituasie te evalueer en die veiligheidstand van die kind te bepaal.

Di Nitto en Mc Neece (1997:182–185) het bevind dat maatskaplike werkers soms nie daarin slaag om kinderbeskermingsdienste betyds, effektief en selfs deurlopend te implementeer nie en gevolglik die kind steeds sorgbehoewend laat. In sodanige gevalle word daar weereens van die maatskaplike werker verwag om so gou moontlik op te tree en die kind uit die gevaarlike huislike omstandighede te verwyder en in alternatiewe sorg te plaas (De Nitto & Mc Neece, 1997:16). Van Rensburg (2006:55) verwys na Triseloitis, Selleck en Short (1995) en voeg by dat sodanige “dringende sorg” behels dat 'n kind in tydelike alternatiewe versorging geplaas word wat die maatskaplike werker die geleentheid gee om reëlins te tref rakende permanente pleegsorgplasing.

Die Departement van Welsyn (1998:4,5) stel dit dat kinders dikwels vertroue in die biologiese ouers verloor tydens statutêre intervensie. Die natuurlike band tussen ouer en kind mag slegs gesteur word wanneer dit in die beste belang van die kind is. Indien nie, kan die mag van die staat misbuik word en die verwydering as ontoepaslik en korrup beskou word (Departement van Welsyn, 1998:29). Daar word aanbeveel dat statutêre intervensie slegs mag plaasvind wanneer die biologiese ouer/s nie daartoe in staat is om vir die kind te kan sorg nie, die kind mishandel of verwaarloos word en dit in die beste belang van die kind is om verwyder te word (Departement van Welsyn, 1998:4–5). Howe, Dooley en Hinings (2000:143) verduidelik dat sekere faktore soos wetgewing, beleid en prosedures in ag geneem en gevolg moet word tydens die verwyderingsproses en gedurende besluitneming.

Om in die beste belang van die kind op te tree behels eerder om alle besluite óm die kind se welstand heen te neem. As die keuse die kind se regte, emosionele stabiliteit,

sekuriteit en welstand nie opbou, in ag neem of positief beïnvloed nie, is verwydering uit die gesin nie in die beste belang van die kind nie. Die kind alleenlik moet dus baat by enige keuses wat ten opsigte van hom/haar geneem word. Derhalwe is dit noodsaaklik dat die maatskaplike werker tydens evaluering van moontlike sorgbehoewendheid en alternatiewe plasing, kennis sal dra van die kind se omstandighede. Choohey (1998:292) beskryf byvoorbeeld dat kindermishandeling ook die onderstaande kan insluit:

- substansmisbuik tydens swangerskap;
- weier om 'n kind toegang tot die ouerhuis te gee;
- weerhouding van kos, klere, opvoeding en skuilings; en
- 'n kind sonder toesig by die huis laat bly.

Cash en Berry (2002:499) verduidelik verder ook dat 'n veiligheidsassessering gedoen moet word ten einde te bepaal of die kind sorgbehoewend bevind mag word. Die skrywers noem dat daar tans nog nie gedokumenteerde kriteria bestaan wat as riglyn vir die maatskaplike werker kan dien met betrekking tot die veiligheidsassessering nie. Daar bestaan egter verskeie indikatore wat die moontlike sorgbehoewendheid van 'n kind kan aandui.

2.4.3 Indikatore vir veiligheidsassessering

Die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983) beskryf 'n duidelike profiel van die sorgbehoewende kind in Suid-Afrika en vereis dat daar deeglik ondersoek ingestel moet word ten einde die sorgbehoewendheid al dan nie van 'n spesifieke kind vas te stel. Die aard van sodanige ondersoek word in die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983. Art 14(4)) voorgeskryf. 'n Kind word as sorgbehoewend beskou indien

- (a) *die kind geen ouers of voog het nie*
- (aA) *die kind geen ouer of voog het wat opgespoor kan word nie, of*
- (bB) *die kind –*
  - (i) *verlaat is of geen sigbare bestaansmiddele het nie,*
  - (ii) *gedrag openbaar wat nie beheer kan word deur sy of haar ouers of die persoon in wie se bewaring hy of sy is nie,*
  - (iii) *in omstandighede woon wat waarskynlik sy of haar verleiding, ontvoering of seksuele uitbuiting kan veroorsaak of bevorder,*

- (iv) *woon in, of blootgestel word aan omstandighede wat die fisiese, geestelike of maatskaplike welsyn van die kind ernstig kan skaad,*
- (v) *in 'n toestand van fisiese of geestelike verwaarlosing is,*
- (vi) *fisies, emosioneel of seksueel deur sy of haar ouer of voog of die persoon in wie se bewaring hy of sy is, misbruik word, of*
- (vii) *in stryd met artikel 10 onderhou word.*

Bogenoemde dien ook as riglyne aan die hand waarvan die maatskaplike werker 'n assesseringsproses van die veiligheidstand van die betrokke kind kan loods, asook om die kind voor te berei op moontlike verwydering of pleegsorgplasing. Genoemde wetgewing fokus dus op die volgende groep kinders wat as sorgbehoewend beskou kan word: kinders in moeilike lewensomstandighede, straatkinders, kinders wat mishandel en verwaarloos word en kinders met betekenisvolle swak gesondheidstoestande.

Ten einde die bevinding van sorgbehoewendheid effektief te bereik, word vereis dat begrip en verheldering van bogenoemde begrippe verkry word. Derhalwe word die verskillende groepe kinders wat as sorgbehoewend beskou word, vervolgens bespreek.

2.4.3.1 Kinders in moeilike lewensomstandighede

Volgens die Witskrif op Maatskaplike Welsyn (Ministerie van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling, 1997) bevind 'n kind hom/haar in moeilike omstandighede wanneer die kind sy/haar basiese kinderregte ontnem word, of daarvan weerhou word en die kind se ontwikkeling en groei gevolglik nadelig beïnvloed word. Volgens Viviers (2002:10–11) word kinderregte gegroepeer, te wete:

Oorlewings- en veiligheidskinderregte – elke kind het die reg om

- te lewe;
- gesin- en ouerversorging te ontvang;
- gesondheidsorg, met inbegrip van kos, water, maatskaplike beveiliging en basiese gesondheidsorg, te ervaar;
- toepaslike alternatiewe sorg te ontvang;

- basiese behoeftebevrediging te ervaar; en
- toegang tot taal, kultuur en geloof te ontvang.

Ontwikkelingsregte – elke kind het die reg tot opvoeding.

Deelname – elke kind het die reg tot vryheid van spraak en beveiliging asook die reg tot deelname, wat insluit die reg tot vryheid van godsdiens, geloof en opinie.

As basiese kinderregte van die kind weerhou word, word aangeneem dat sodanige kind *sorgbehoewend* is en hom/haar in *moeilike omstandighede* bevind.

2.4.3.2 Straatkinders

“Straatkinders word aan ’n breë verskeidenheid stressors blootgestel wat hul ontwikkeling en groei kan belemmer” (Newman & Newman, 1999:622). Straatkinders is dikwels die produk van disfunksionele opvoedingshandelinge deur ouers, waarna hulle dakloos gelaat is. Genoemde skrywers (Newman & Newman, 1999:622) bevind dat sommige straatkinders dikwels op ’n relatief meer effektiewe en bevoegde vlak van funksionering leef as die betrokke ouer/s. Sommige van die stressors waaraan die kind blootgestel is, is dikwels die gevolg van die ouer se onvermoë om toereikend in die kind se basiese behoeftes te voorsien. Die straatkind kan moontlik, as gevolg van oneffektiewe selfversorging en onsekerheid, die volgende fisiese en emosionele probleme openbaar: gesondheidsprobleme, depressie, angstigheid en aggressiewe gedrag. Verder blyk die meerderheid straatkinders slagoffers van mishandeling te wees, aldus Newman en Newman (1999:623).

Die Witskrif op Maatskaplike Welsyn (Ministerie van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling, 1997) identifiseer twee kategorieë binne die straatkindgemeenskap, te wete

- straatkinders wat letterlik *op straat* funksioneer, wat deur armoede geforseer is om te werk, maar steeds hegte gesinsbande handhaaf; en
- straatkinders *afkomstig van die straat* wat, as gevolg van mishandeling en verwaarlosing, van die gesin weggebreek het en geen kontak met gesinslede het nie.

Kinders in beide kategorieë is afhanklik van mekaar vir oorlewing aangesien hulle sonder toesig en ouerlike versorging moet oorleef. Hierdie kinders ontwikkel egter 'n eiesoortige benadering tot gesagshandhawing, die funksionering binne 'n gesin en vele ander aspekte. Dit het betekenisvolle implikasies vir pleegsorg aangesien suksesvolle aanpassing van beide die pleegkind asook die pleegouer van belang is ten einde pleegsorg so effektief moontlik te laat geskied.

Die pleegouers moet voorbereid wees om 'n straatkind, wat vir 'n geruimde tyd buite 'n gesins-eenheid gefunksioneer het, met die regte tegnieke en vaardighede te hanteer ten behoeve van die kind se ontwikkeling asook effektiewe inskakeling by die pleeggesin.

2.4.3.3 Kinders wat mishandel en verwaarloos word

Optimale ontwikkeling by die kind vereis veral emosionele stabiliteit. Versorging deur die ouers kan sodanig disfunksioneel raak dat die kind nie noodwendig mishandel word nie, maar wel die voorregte van gunstige en effektiewe versorging ontnem word. Dit is belangrik dat die maatskaplike werker vir die doeleindes van assessering asook intervensiebeplanning duidelik onderskei tussen veroorsakende faktore wat dui op mishandeling en/of verwaarloos. Swanepoel (1994:223) stel dit dat 'n kind verwaarloos word wanneer die kind sy/haar basiese kinderregte ontnem word. Die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983) wat kinderregte statutêr definieer, is reeds bespreek (2.4.3). Verwaarloos kan egter op fisieke asook emosionele vlakke voorkom. Verwaarloos beteken dus nie noodwendig *disfunksionele opvoedingshandelinge* nie, maar behels ook *weerhoudingshandelinge* waar die kind sy/haar noodsaaklike opvoedingshandelinge en regte ontnem word of daarvan weerhou word.

Hoewel gedragsindikatore van mishandeling en/of verwaarloos dikwels oorvleuel, is dit noodsaaklik dat daar 'n teoretiese onderskeid gemaak word tussen hierdie verskillende vorme van disfunksionele opvoedingshandelinge. Tabel 2.1 toon Miley, O'Melia en Du Bois (2004:397–400) se uiteensetting van sodanige teoretiese onderskeid. Hierdie navorsers (Miley et al., 2004:397–400) laat egter na om die impak van *emosionele mishandeling* en/of *emosionele verwaarloos* te omskryf. Versorgers wat die kind blootstel aan enige vorm van mishandeling en/of

verwaarloosende vertoon dikwels leemtes rakende effektiewe opvoeding en die verreikende gevolge van disfunksionele opvoeding. Sommige ouers glo byvoorbeeld in strawwe lyfstraf as die effektiefste wyse om dissipline te handhaaf en gaan dikwels oor tot *fisieke mishandeling* onder die vaandel van “dissiplinerende”. ’n Duidelike onderskeid moet dus tussen lyfstraf en mishandeling getref word. Maatskaplike werkers moet hulself daarvan vergewis dat die betrokke ouer van sodanige onderskeid kennis neem, dit toereikend verstaan en herstellende opvoedingshandelinge kan implementeer tydens die uitvoering van dissiplinêre maatreëls.

Hierbenewens vind seksuele mishandeling op ’n groot skaal in Suid Afrika plaas. Miley et al. (2004:397–400) bespreek ook verskeie indikatore wat gebruik kan word by die identifisering van onder andere seksuele mishandeling van kinders. Die indikatore word skematies in tabel 2.1 uiteengesit. Die tabel toon die onderskeid tussen indikatore vir seksuele mishandeling, fisiese mishandeling en verwaarloosende aan. Maatskaplike werkers kan dit as ’n riglyn vir aanwysers gebruik.

Indikatore vir seksuele mishandeling (Miley, O'Melia en Du Bois 2004:398-399)	Indikatore vir fisiese mishandeling (Miley, O'Melia en Du Bois 2004:398-399)	Indikatore vir verwaarlosing (Miley, O'Melia en Du Bois 2004:398-399)
<ul style="list-style-type: none"> ♦ Kneusplekke, krapmerke of skeure rondo die vaninale en anus openinge. Kneusplekke en geswelde penis as gevolg van rowwe masturbasie of gevroetelry ♦ Abnormale of bizarre seksuele temas in kunswerk. ♦ Rooi merke of skuur plekke tussen bo-bene as gevolg van penis wat tussen die kind se bene geplaas is. ♦ Swangerskap of seksuele oordraagbare siekte in jong kinders ♦ Onvanpasende seksuele gedrag teenoor volwassenes ♦ Abnormale kennis van seksuele aktiwiteite bv verduidelikking van bewegings, smake, reuke en gevoelens. ♦ Alewige afwesigheid van skool wat 'n patroon vrom en net deur een volwassene geregverdig word-die ootreder 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Kneusplekke in verskillende stadiums van genesing. ♦ Menslike, volwasse byt merke op die kind se lyf ♦ Ernstige gedrags probleme op 'n jong ouderdom bv harloop weg van huis af, selfmoord neigings. ♦ Brand merke wat deur 'n tou gemaak is op gewerigte en enkels ♦ Kneusplekke op skouers of nek in die vorm van 'n hand of vingers bv gryp merke ♦ Gebrande patroon tipe elektise stoof brander, warm plate, sirkelende yster ens.. ♦ Onverwagte gebreekde bene of kop beseerings soos gekneuste kopbeen. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Bedel, steel of opstapeling van kos, ondergewig, ongemotiveerd, kaal gedeeltes op kop. ♦ Swak skool bywoning, soms is die oordeder so alleen dat hy/sy die kind uit die skool uit hou om geselskap te wees. ♦ Geïdentifiseerde mediese of tandeel probleme wat onbehandeld is terwyl die ouers bronne het om mediese dienste te kry. ♦ Ongesosialiseerde en primitiewe manier van eet en toilet gebruike. ♦ Ongewone moegheid en rusteloosheid, raak aan die slaap op ongewone tye. ♦ Bly by skool of publieke plekke en vermy om huis-toe te gaan vir lang periodes. ♦ Swak higiëne, vuil klere, trek ontoepaslik vir die weersomstandighede aan

2.4.3.4 Die kind met swak gesondheid (MIV/vigs as indikator van kindermishandeling)

Statistiek bewys dat ongeveer 5% van alle kinders teen 2005 met MIV/vigs besmet was en dat ongeveer 1 miljoen kinders op daardie tydstip een of albei ouers aan die dood afgestaan het (Schmid, 2007:41). Dis is onder dié soort omstandighede dat kinders van die staat afhanklik raak en alternatiewe sorg, soos pleegsorg, benodig. Barret-Grant, Fine, Gerntholz, Heywood en Strode (2003:253) stel twee indikatore van kindermishandeling met betrekking tot MIV/vigs voor: die kind wat MIV-positief toets en ouers of voogde wat MIV-positief toets.

a Die kind wat MIV-positief toets

Kinders wat MIV-positief toets het versorgers nodig wat na hul onmiddellike mediese behoeftes kan omsien. Dié kinders behoort in 'n stabiele omgewing versorg te word waar hulle so normaal en gemaklik moontlik kan groei en ontwikkel. Ouers of voogde wat nie oor die nodige finansiële en aanpassingsvaardighede beskik om na die kinders se basiese mediese en ontwikkelingsbehoefte om te sien nie, stel die kinders bloot aan onbillike en ongunstige verwaarlosing (Barret-Grant et al., 2003:253).

b Ouers of voogde wat MIV-positief toets

Ouers wat MIV-positief toets, plaas dikwels hulle kinders in die posisie waar hulle versorgingsrol moet oorneem. Sodanige rolverplasing vind noodwendig plaas wanneer die ouer nie meer daartoe in staat is om na die huisgesin en hom/haarself om te sien nie. Die gevolglike versorging van die ouer/s en die oorblywende gesinslede verg besondere aandag en emosionele energie wat kan lei tot skoolafwesigheid. Dit gee daartoe aanleiding dat die kind in die onregverdige posisie geplaas word om noodgedwonge skool op 'n premature ouderdom te verlaat. Dit beteken ook dat die jong skoolverlater nie oor die nodige opleiding en ervaring beskik om 'n goeie inkomste te verdien nie. Ná afsterwe van die ouer word die kinders wees agtergelaat en dikwels sonder volwasse toesig. Sodanige omstandighede laat die kind met min ander keuses as om te bedel en selfs te steel vir oorlewing. Dit laat die betrokke kind sorgbehoewend en dringende alternatiewe sorg word benodig (Barret-Grant et al., 2003:253).

Kinders wat as sorgbehoewend geïdentifiseer word vanweë mishandeling, verwaarlosing of MIV- en vigs-verwante omstandighede, is aangewese op 'n pleegsorgouer wat oor die nodige vaardighede en vermoëns beskik om na die kind se spesifieke emosionele, gesondheids- en sosiale behoeftes om te sien. Die maatskaplike werker moet oor deeglike kennis beskik rakende moontlike beskikbare en betroubare alternatiewe sorg ten einde die kind binne 'n gepaste pleegsorggesin te plaas.

2.4.4 Alternatiewe sorg in Suid-Afrika met besondere verwysing na pleegsorg en residensiële versorging

Alternatiewe sorg het ten doel om stabiliteit en versorging aan die kind te bied. Die aanbevole alternatiewe sorg behoort binne 'n vasgestelde hiërargiese struktuur beplan te word, te wete uiteindelijke hereniging met die biologiese ouer/s, aanneming deur die pleegouers of verlenging van langtermynpleegsorg, en, as laaste uitweg, residensiële sorg (Barber & Delfabbro (2004:5). Gesinspleegsorg (as vorm van pleegsorg) en residensiële sorg is van die bekendste en algemeenste vorme van alternatiewe sorg in Suid-Afrika.

2.4.4.1 Pleegsorg

Pleegsorg is die versorging van 'n kind deur 'n gesinslid of voog (Flynn 2002:311; Geen 2003:2). Van Rensburg (2006:40) wys daarop dat daar 'n betekenisvolle tendens in Suid-Afrika bestaan naamlik om gesinslede vir pleegsorgplasing te oorweeg. Laasgenoemde verwys na verwante pleegsorg, waar kinders in die sorg van familieleden geplaas word. In teenstelling met laasgenoemde is nieverwante pleegsorg die proses waartydens pleegkinders in die ouersorg van ander persone as familieleden geplaas word (Delport et al., 2008:307).

Geen (2003:2) noem dat daar twee tipes verwante pleegsorg geïdentifiseer kan word. In die geval van *formele verwante pleegsorg* raak die maatskaplike werker formeel by die versorgingreëlings betrokke deur die pleegsorgproses te fasiliteer. Hierteenoor bestaan daar *informele verwante pleegsorg*, waar die maatskaplike werker geen rol in die versorging-reëlings speel nie en die gesin onderling die plasing hanteer en afhandel.

Tog noem Geen (2003:2) dat daar selde na sodanige begrippe verwys word aangesien dit misleidend kan wees. Nie alle verwante pleegsorgplasinge hoef deur die welsynstelsel gefasiliteer te word ten einde sodanige plasing wettig te verklaar nie. Sommige gesinne maak van relevante regshulp gebruik terwyl ander verkies om direk met die kinderhof en die staat oorleg te pleeg. Vir die doeleindes van hierdie studie, word die begrippe *formele* en *informele verwante pleegsorg* egter gebruik aangesien daar na die maatskaplike aard van verwante pleegsorg verwys word.

Verwante pleegsorg hou verskeie voordele vir die kind in. Wanneer 'n kind onder die toesig van 'n gesinslid geplaas word, versterk dit reeds bestaande gesinsbande (Di Nitto & Mc Neece, 1997:184). Sodanige plasing verminder die traumatiese impak wat verwydering kan veroorsaak en bevorder die kind se selfbeeld en identiteit. Hierbenewens bied sodanige plasing 'n meer stabiele atmosfeer vir die kind om in te ontwikkel en te groei (Lorkovich, Piccola, Groza, Brindo & Marks, 2004:160). Die kind in gesinsorg beleef steeds “kulturele kontinuïteit” (Gleeson & Philbun 1996, aangehaal in Van Rensburg, 2006; Gibson, 2002 aangehaal in Van Rensburg, 2006). Dit beteken dat die kind 'n gevoel van behorendheid ontwikkel en die skeidingsang wat die kind moontlik kan beleef, verminder.

Daar kan afgelei word dat verwante pleegsorg die beste keuse ten opsigte van pleegsorgplasing is, en dat dit bevorder en aangemoedig moet word. Tog waarsku DiNitto en Mc Neece (1997:184) dat, indien gesinsbande onnatuurlik heg is en onafwendbare gesinsprobleme ontstaan, dit die kind ongunstig kan beïnvloed. In teenstelling met die bevindinge van Scannapieco, Hegar en McAlpine (1997:482), meen Geen (2003:15) dat sommige maatskaplike werkers teen verwante pleegsorg gekant is. Hierdie groep maatskaplike werkers voer aan dat die biologiese ouer die kind mishandel omdat hy/sy self mishandel is deur 'n ouer, en dat ander gesinslede dikwels dieselfde mishandelende gedrag teenoor die kind kan openbaar. Verder word daar ook geglo dat, wanneer 'n kind deur 'n welsynsorganisasie uit 'n spesifieke gesin verwyder word, die ander gesinslede die betrokke ouer/s verwerp en dikwels met minagting bejeën. Die gesin

waarinne verwydering beoog word, moet dus deur dieselfde keurings- en voorbereidingsproses gaan as die niegesinsverwante ouerpare wat poog om 'n kind in pleegsorg aan te neem.

2.4.4.2 Residensiële versorging

Residensiële versorging word aan kinders verskaf wat dit moeilik vind om aan te pas by 'n gesin-omgewing, wat aan verskeie pleegsorgplasinge blootgestel was asook diegene wat emosioneel te oorspoel is om in die beperkte gesin omgewing in te skakel (De Nitto & Mc Neece, 1997:184). Die Suid-Afrikaanse welsynstelsel maak gebruik van 'n kinderhuis vir die residensiële versorging van weeskinders asook ander sorgbehoewende kinders. 'n Kinderhuis is 'n georganiseerde en formele alternatief waar maatskaplike dienste aan kinders voorsien kan word en wel in gevalle waar ouers die ouerrol nie kan of wil vervul nie en die kind versorging benodig (Kadushin, 1980, aangehaal in Dette, 2002:38).

Kinderhuisplasing is veral waardevol in gevalle waar 'n kind vanweë krisisintervensie verwyder word en onmiddellike tydelike versorging benodig. Sodanige plasing bied aan die maatskaplike werker die geleentheid om intussen reëlins vir pleegsorgplasing te ondersoek en te finansier.

2.4.5 Doel van pleegsorgplasing

Nadat die maatskaplike werker beskikbare pleegsorgplasing vir die kind gekry het, is dit van kardinale belang dat al die rolspelers in die pleegsorgproses voorberei word op die kinderhofverrigtinge en pleegsorgplasing. Rolspelers sluit veral die biologiese ouers, pleegsorgouer/s, asook die pleegkind in. Dit is uiters noodsaaklik dat die maatskaplike werker die doel en proses van pleegsorgplasing met die betrokke kind en biologiese ouers bespreek, en met die nodige insig en deernis te werk gaan ten einde 'n versagterende en begripvolle impak op die betrokkenes te bewerkstellig en sodoende die rolspelers voor te berei op die pleegsorgproses.

'n Positiewe gesindheid by al die rolspelers kan 'n betekenisvolle bydrae lewer tot die sukses van die spesifieke pleegsorgplasing. Derhalwe mag die rol van die maatskaplike werker tydens die voorbereidings- en plasingproses nie onderskat word nie. Benewens die taak van emosionele voorbereiding moet die biologiese ouers, pleegouers asook die kind ter sprake deeglik ingelig word oor die rol wat die maatskaplike werker deurentyd gaan speel. Inligting in dié verband sluit onder andere in watter eise aan al die betrokke partye gestel gaan word asook die tydperk waartydens die maatskaplike werker betrokke gaan wees.

Durand (2007:28) verwys na die Departement van Maatskaplike Dienste se konsepbesprekingsdokument oor riglyne vir pleegsorg (1997:2) en na Woodcock (2003:93–96) waar pleegsorg bespreek word met spesifieke verwysing na die uiteindelijke doelwitte van pleegsorg. Hiervolgens behoort pleegsorgplasinge aan die onderstaande vereistes te voldoen:

- beskerming en versorging van kinders deur 'n veilige en gesonde omgewing te verskaf met onvoorwaardelike positiewe ondersteuning ten einde die kind se gesondheids-, psigososiale, en fisiese behoeftes te bevredig;
- die kind se ontwikkelingsbehoefte deur gunstige selfbeeldvorming te stimuleer, positiewe leiding te verskaf, toepaslike dissipline te implementeer en intellektuele en opvoedingsgroei asook sosiale verhoudinge te fasiliteer,
- gunstige verhoudinge tussen kinders en hul ouers asook gesinslede te vestig en handhawing daarvan te fasiliteer;
- die kind toe te rus met die nodige tegnieke en vaardighede vir die stigting en handhawing van algemene gesonde sosiale verhoudinge;
- die verskaffing van effektiewe en soepel aanpassingsvaardighede;
- erkenning en akkommodering van verskille oor kultuurgrense heen, dit wil sê om die nodige respek te toon vir elke individu se uniekheid, kultuur, etnisiteit en gemeenskapsbeginsels;
- bande tussen formele en informele helpende netwerke te vestig en te versterk;
- ekonomiese, opvoedkundige, sosiale en gesondheidsorg-ondersteuning te bewerkstellig ten einde in die behoeftes van die kind en sy gesin te voorsien; en

- die kind by te staan in die transisietydperk vanaf kinderjare tot jong volwassenheid met besondere klem op emosionele volwassenheid, gesonde verhoudingstigting asook die eienaarskap van persoonlike en sosiale verantwoordelikhede.

As gevolg van die traumatiese en emosionele impak wat die kinderhofverrigtinge tydens statutêre intervensie op alle partye het, is dit belangrik dat die betrokke maatskaplike werker na die ang en onsekerheid van die kind en die ouers (biologiese ouers en pleegouer) sal omsien. Dit vereis professionele hantering en wel op realistiese en sensitiewe wyse (Departement van Welsyn, 1998:5–6). Voor die kinderhofverrigtinge reeds moet die ouers volkome duidelikheid hê oor die aard, inhoud en verloop van sodanige verrigtinge. Durand (2007:40) voeg by dat die moontlike impak wat die uitkoms van kinderhofverrigtinge moontlik op die pleegouer en die kind kan hê, volledig voorgehou moet word met die oog op suksesvolle pleegsorgouerskap. Die biologiese ouer of voog sowel as die kind, moet ingelig word oor hul reg om met vrymoedigheid tydens enige fase van die beoogde plasingproses (verwyderingsproses, kinderhofsitting of plasing self) onsekerheid of besorgdheid met die betrokkenes te deel (Departement van Welsyn, 1998:5–6). Sodanige toeganklikheid vorm 'n integrale deel van die voorbereidingsproses.

2.5 VOORBEREIDING VIR PLEEGSORGPLASING

2.5.1 Voorbereiding van die biologiese ouer

Dit is moeilik om ouers voor te berei op die verwydering van hul kind/ers en die onderhandelinge verg omvattende kennis en toepaslike vaardigheid van die maatskaplike werker. Ongeag die voorafgaande oorsake (wat verwydering noodsaak) word die ouers uiteindelik sonder die betrokke kind/ers gelaat. Die ouers kan moontlik ongunstige gevoelens jeens die maatskaplike werker koester vanweë die kind/ers se verwydering wat dikwels teen die wil van die ouers plaasvind. Daar word dus geen geleentheid vir onderhandeling gelaat nie, wat die maatskaplike werker se taak besonder moeilik maak. In dié verband meen Steenkamp (1988, aangehaal in Lee-Jones, 2003) dat biologiese ouers dikwels nie hulle samewerking gee nie en selfs impulsief, onredelik en psigoties kan wees.

Barber en Delfabbro (2004:1) konstateer dat verwydering juis 'n gevolg van dwelm- of drankmisbruik, swak gesondheid of mishandeling (emosioneel en/of fisies) en soms 'n kombinasie daarvan by en van die ouers kan wees. Kovalesky (2001:749) voeg by dat substansmisbruik die afgelope paar jare een van die algemeenste oorsake van kinderverwydering is aangesien dit dikwels resulteer in emosionele en/of fisieke mishandeling en/of verwaarlosing.

Dit is egter steeds die maatskaplike werker se plig om die ouer in kennis te stel van die implikasies wat sy/haar ontneming van ouerskap gedurende die pleegsorgperiode gaan behels asook om die ouer voor te berei op hereniging met die kind (Departement van Welsyn, 1998:6). Indien 'n maatskaplike werker daarin slaag om deeglik en sensitief met die verwyderingsproses en die skeidingskwessies te werk, kan die pleegsorgproses minder traumaties wees.

Die ouers moet voorberei word op die moontlikheid dat die kind weer in die ouers se versorging teruggeplaas kan word (Morales & Sheafor, 1998:100). Sodanige voorbereiding sluit ook in dat die ouer ingelig moet word rakende die reg om onder toesig en volgens 'n vasgestelde tydskedule, die kind te besoek. Hierdie besoeke lei tot 'n groter kans op hereniging en verhoog plasingstabiliteit (James & Meezan 2002:238; Lee-Jones 2003:32).

Daar is sekere faktore wat die moontlikheid van hereniging kan beïnvloed wat die onderstaande insluit:

- die aard en omvang asook die graad van die mishandeling waaraan die kind blootgestel was;
- die tipe pleegsorgplasing;
- faktore eie aan die spesifieke gesin asook die aard van die probleem of leemte wat by die gesinshuis ontstaan het;
- die beplande proses van hereniging;
- die spesifieke dienste wat aan die gesin gelewer is; en

- die ingesteldheid wat die ouers en die maatskaplike werker teenoor die herenigingproses handhaaf (Frame, Berrick & Brodowski, 2000, aangehaal in Fisher, 2006).

Die maatskaplike werker dra die verantwoordelikheid om hierdie aspekte ook met die biologiese ouers deur te werk as deel van die voorbereidingsproses tot suksesvolle hereniging. Vanselfsprekend moet die noodsaaklikheid van voorbereiding van die pleegouers nie onderskat word nie.

2.5.2 Voorbereiding van die pleegouers

Suksesvolle pleegouerskap vereis andersoortige kennis en ouerskapsvaardighede waarop voornemende pleegouers dikwels nie voorberei is nie. Pleegouers behoort dus omsigtig voorberei te word vir die rol en verantwoordelikhede wat gevul moet word. Pleegkinders moet optimale versorging geniet wat hul ontwikkeling op alle gebiede sal ondersteun en bevorder. Die pleegouers moet ook ingelig word oor moontlike veranderinge wat moontlik in die huishouding kan plaasvind, hoe om doeltreffend en suksesvol aan te pas en hoe om die betrokkenheid van die biologiese ouer te hanteer.

Die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983. Art 14 (4)) stipuleer dat voornemende pleegouers eers 'n keuringproses moet ondergaan, ongeag of hulle gesinslede is of nie, alvorens die plasingsproses deurgevoer mag word. Verder moet voornemende pleegouers deur opleidingsprogramme met die korrekte kennis en vaardighede toegerus word om

- die kind en die biologiese ouers gunstig te hanteer;
- effektiewe samewerking aan die maatskaplike werker te gee; en
- gesinsveiligheid en die kind se gesondheid en algemene welstand te handhaaf en te bevorder.

Di Nitto en Mc Neece (1997:184) sê dat die opleidings- en keuringproses, ongeag hoe betekenisvol dit ook al is, moontlik nie genoeg is om voornemende pleegouers volledig voor te berei op die ondersteuning en versorging wat 'n emosioneel beskadigde pleegkind vereis nie. Die pleegkind kan moontlik aan addisionele mishandeling blootgestel word

vanweë oneffektiewe opleiding en/of die pleegouers se stresvolle lewenstyl. Dit is dus die taak van die maatskaplike werker om te verseker dat die pleegouers deeglik daarop voorberei word om hulle verantwoordelikhede teenoor die pleegkind met sy/haar eiesoortige emosionele eise te kan aanvaar en hanteer. Verder moet die maatskaplike werker bewus wees van die verwagtinge wat pleegouers het ten einde optimale ondersteuning aan hulle te bied.

Fisher et al. (2000:225) het bevind dat pleegouers dienslewering van 'n bepaalde gehalte van maatskaplike werkers vereis en sekere besondere verwagtinge aan hulle stel. Sodanige verwagtinge sluit in dat maatskaplike werkers:

- die vordering van die pleegouer monitor;
- redelik beskikbaar en ten tye van kontak toeganklik sal wees;
- beplande strategieë enduit sal voer;
- die spesifieke gesin se omstandighede en behoeftes in ag sal neem;
- die betrokke partye voortdurend op hoogte sal hou rakende beplanning en vordering;
- finansiële en ander kwelstukke so gou moontlik die hoof sal bied en sal afhandel;
- aan die kind se belange en behoeftes sal aandag skenk; en
- pleegouers waar nodig sal ondersteun.

Gedurende die pleegouers se voorbereiding moet die maatskaplike werker dus deeglik kennis dra van genoemde verwagtinge ten einde goeie samewerking te verseker, gunstige verhoudinge met alle betrokke partye te handhaaf en uiteindelik 'n suksesvolle pleegsorgplasing te fasiliteer.

Palmer (1995:50) verduidelik dat alle volwassenes betrokke by die pleegsorgproses moet meewerk om 'n omgewing te skep waarin die pleegkinders onderliggende emosies kan hanteer. Sodra die pleegkinders hulleself binne 'n veilige vertrouensverhouding met die betrokke volwassenes bevind, verskaf dit aan hulle groter beheer en vrymoedigheid om onderliggende angsgevoelens te erken en daarmee te werk. Ten einde sodanige atmosfeer

te skep, word daar dus ook vereis dat die pleegkind op die plasingproses voorberei moet word.

2.5.3 Voorbereiding van die pleegkind

Verwydering van 'n kind vanuit sy/haar biologiese ouers se versorging, het 'n betekenisvolle emosionele en ontstellende impak op die pleegkind (ACVV 1998:9; Departement van Welsyn 1998:7). Horejsi en Horejsi (1997:515) wys daarop dat hierdie kinders hulself dikwels blameer vir die verwydering- en plasingproses en nie altyd begrip toon dat sodanige proses tot hulle eie welsyn strek nie. Dit is dus belangrik dat die kind reeds voor die verwyderingproses 'n aanvang neem, met die nodige sensitiwiteit voorberei word. Voorbereiding behels dan veral dat die kind ingelig moet word rakende die redes vir die verwydering, kinderhofverrigtinge asook die aard en doel van herenigingsdienste (Palmer, 1995:51; ACSVV, 1998:9; Lee-Jones, 2003:26).

Dit is ook voor die hand liggend dat voorbereiding van hierdie aard die kind sal laat ervaar dat hy/sy deel is van besluitneming oor sy/haar toekoms. Indien hierdie fase van voorbereiding suksesvol hanteer word, versterk dit die moontlikheid op effektiewe aanpassing by die pleegsorgplasing aangesien die kind se samewerking dan ook gegenereer is. Dit is egter nodig dat die maatskaplike werker oor toepaslike kennis ten opsigte van die kind se spesifieke ontwikkelingsfase sal beskik ten einde voorbereiding teen hierdie agtergrond te laat geskied. Vir die doeleindes van hierdie studie word daar in hierdie verband slegs aan die middeljarige kind aandag geskenk .

2.6 SAMEVATTING

In die lig van die voorafgaande bespreking is dit duidelik dat die Suid-Afrikaanse welsyns-wetgewing oor die jare tot die veranderinge met die oog op die pleegkind se behoeftes asook pleegsorg per se aangepas het. Dit is verder ook duidelik dat, algaande daar nuwe behoeftes ten opsigte van die pleegsorgproses geïdentifiseer gaan word, daar in die toekoms ook verdere aanpassings aan die huidige wetgewing aangebring gaan word. Maatskaplike werkers moet dus hul kennis en vaardighede ten opsigte van die

nuwe wetgewing op 'n gereelde basis ontwikkel ten einde die regte en behoeftes van die pleegkind asook die pleegsorgproses die hoof te bied en te bevorder.

Die maatskaplike werker moet dus dienslewering en intervensieprosesse aanpas by die kind se unieke omstandighede wat betref pleegsorgplasing (met verwysing na nieverwante en verwante pleegsorgplasing). Om die middeljarige kind se ontwikkeling te bestudeer en te bespreek is juis een stap nader aan aanpassing ten opsigte van die pleegkind se unieke behoeftes. Die volgende hoofstuk word dus aan die ontwikkelingsfase van die middelkinderjarige pleegkind gewy.

HOOFSTUK 3

ONTWIKKELINGSFASE VAN DIE PLEEGKIND IN DIE MIDDELKINDERJARE

3.1 INLEIDING

Keenan (2005:2) definieer ontwikkeling as ... *patterns of change over time which begin at conception and continue throughout the life span*. Ontwikkeling geskied met betrekking tot verandering in biologiese (fisiese verandering), sosiale (sosiale verhoudings), emosionele (emosionele en morele ervarings en kennis) en kognitiewe (denkwyses) areas van 'n mens se lewe (Keenan, 2005:2).

Die tweede doelwit van hierdie studie, naamlik die ontwikkelingsproses van die kind in middelkinderjare, ten volle te begryp, noop 'n betragting van slegs die psigososiale, kognitiewe en morele ontwikkeling wat in 'n middelkinderjarige pleegkind plaasvind. Die doel van hierdie studie was om 'n beter begrip te ontwikkel oor *hoe* hierdie veranderinge plaasvind (Cole, Cole & Lightfoot, 2005:5). Soos alreeds genoem, die middelkinderjare strek van die ouderdom ses tot die ouderdom twaalf. Newman en Newman (1999:548) verduidelik dat, aangesien die middelkinderjare oor 'n tydperk van ses jaar (6 jr–12 jr) strek, word die kind in hierdie fase aan verskeie veranderinge en invloede uit die omgewing blootgestel.

Reeds vanaf die 1600's word kinderontwikkeling bestudeer deur filosowe soos Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) en John Locke (1632–1704). Hulle het geredeneer dat die mens as “suiwer” en “ruimloos” gebore word en dat omgewingsinvloede, ouerleiding en opvoeding 'n kind se gedrag en intensies bepaal, vorm en beïnvloed. Locke (Cole et al., 2005:1–3) het veral geglo dat vroeë ervarings 'n betekenisvolle rol in 'n kind se psigiese ontwikkeling speel en terselfdertyd die natuurlike temperament en neigings van die kind betekenisvol vorm. Die vraag word dus gestel of genetiese of omgewingsinvloede die

grootste bepaler/veranderlike van kinderontwikkeling is (Berk, 1994:5; Louw & Louw, 2007:9).

Beredenering van hierdie vraag het reeds talle sielkundige navorsers se aandag getrek. Vir die doeleindes van hierdie studie sal daar na die kinderontwikkelingsteorieë van Jean Piaget (Berk, 1994:31; Ansell, 2005:16; Donald, Lazarus & Lolwana, 2005:64), Erik Erikson, Lev Vygotski (Ansell, 2005:17; Karpov, 2005:11) en Lawrence Kohlberg, wat veral betekenisvolle bydraes oor hierdie onderwerp gelewer het, verwys word. Die spesifieke teorieë neem die aard van opvoeding in ag en is ook die aanvaarbaarste en invloedrykste kinderontwikkelingsteorieë tot op hede (Meyer & Van Ede, aangehaal in Louw, 1995:13; Ansell, 2005:15; Donald et al., 2005:63, Newman en Newman 1999:549).

3.2 KOGNITIEWE ONTWIKKELING

3.2.1 Inleiding

Cognition is the study of the thought processes or mental activity by which we acquire and deal with knowledge Keenan (2005:118). Jean Piaget se teorie van kognitiewe ontwikkeling word juis gesien as een van die belangrikste bydraes tot die studie van menslike ontwikkeling (Boom, 1997, aangehaal in van Haaften, Korthals & Wren, 1997; Siegler, 1998, aangehaal in Keenan, 2005). Dit is as gevolg van dié beskouing dat Piaget se teorie as hoofbron van kognitiewe ontwikkeling bespreek sal word.

3.2.2 Jean Piaget

Jean Piaget (Berk, 1994:31) stel dit dat kinders 'n innerlike begeerte het wat daarna uitsien om die omgewing en sy realiteite te eksplloreer en te ontdek. Dié begeerte moet tog, uit die aard van die saak, deur 'n "ryk, stimulerende omgewing" aangedryf word. Dit is juis tydens die middelkinderjare stadium dat die belangrikste kognitiewe ontwikkeling plaasvind wat patrone en gewoontes gedurende adolessensie en volwassenheid beïnvloed (Bee & Boyd, 2003).

Volgens Piaget (Jenks, 1996, aangehaal in Ansell, 2005) beweeg kinders deur 'n bepaalde ontwikkelingskontinuum deur op verskeie eksterne stimuli en nuwe inligting te reageer. Soos wat die inligting ingewin word, stel die kind vir hom/haar verskeie komplekse “padkaarte” saam ten einde onafhanklik van emosionele invloede te raak, die wêreld feitelik op te som (wetenskaplik-rasioneel) en om by diverse omstandighede aan te pas. Hierdie proses vind tydens drie aaneenlopende interaktiewe prosesse plaas en word as die basis van kinderontwikkeling gesien. Dié drie prosesse staan bekend as assimilasie, akkommodasie en ekwilibrium.

3.2.2.1 Assimilasie

Assimilasie (Donald et al., 2005:64). vind plaas wanneer 'n kind nuwe inligting as nuttig beskou en by die alreeds bestaande “padkaart” kan voeg (Vander Zanden, 1997:43; Lutz & Sternberg, 1999, aangehaal in Keenan, 2005). Teen die agtergrond van hierdie studie vind assimilasie byvoorbeeld plaas wanneer 'n pleegkind sy biologiese ma as 'n vrou en versorger sien. Wanneer hierdie kind van die biologiese moeder verwyder word en in die sorg van 'n meer liefdevolle en versorgende vrou geplaas word, heg die kind dan moontlik nuwe betekenis aan die begrip *moeder* deur liefde, ondersteuning en geloof by sy/haar eie definisie van 'n moeder te voeg. Die kind se vorige begrip van 'n moeder word dus as't ware aangevul met addisionele betekenis.

3.2.2.2 Akkommodasie

Piaget (Donald et al., 2005:64) verduidelik dat akkommodasie plaasvind wanneer 'n kind inligting oor 'n sekere aangeleentheid of onderwerp inwin wat teenstrydig is met alreeds bestaande inligting. Byvoorbeeld, 'n liefdevolle pleegmoeder wat sekuriteit en versorging aan die pleegkind bied, anders as die mishandelende biologiese ouer, kan moontlik die kind se persepsie van die moederfiguur verander en sodoende akkommodasie bewerkstellig.

Vander Zanden (1997:43) onderskei tussen die twee prosesse en verduidelik dit so: *Assimilation is the fitting of new experiences to old ones, and accommodation is the fitting of old experiences to new ones.*

3.2.2.3 Ekwilibrium

Volgens Piaget (Vander Zanden, 1997:43) is eersgenoemde prosesse in konstante interaksie met mekaar deurdat progressiewe akkommodasie 'n geleentheid vir assimilasie skep, en andersom. Die twee prosesse moet met mekaar asook met die kind se “padkaarte” in balans bly. Dit moet ook op een lyn wees met die kind se siening van die wêreld. Piaget (Keenan, 2005:120) verwys na hierdie proses van dinamiese balansering en organisering as die kind se “staat van ekwilibrium”. Wanneer daar dus 'n balans tussen die kind se akkommodasie en assimilasie is, skep dit die geleentheid vir ekwilibrium (Vander Zanden, 1997:43). Sou hierdie staat van ekwilibrium nie ervaar word nie, beleef die kind sogenaamde “kognitiewe konflik”. Dit beteken die kind beleef kognitiewe konflik wanneer inligting deur hom/haarself ingewin, nie deel uitmaak van sy/haar bestaande padkaart nie. Ten einde sodanige konflik op te hef, moet die kind sy padkaart herorganiseer ten einde weer ekwilibrium te bereik (Donald et al., 2005:64).

Piaget (Keenan, 2005:120) se teorieë onderskryf dus die proses van ekwilibrium wat die dryfkrag vir kinderontwikkeling vorm. Die ontwikkeling gebeur egter nie eenmalig nie. Wanneer proses van herorganisering van die padkaart plaasvind, leer die kind stelselmatig nuwe metodes aan en heg nuwe betekenis aan sy/haar siening van die wêreld. Die verskillende stadiums van kognitiewe ontwikkeling, dus herorganisering, kan soos volg beskryf word.

Volgens Piaget (Berk, 1994:220–250, Newman & Newman, 1999:550–554; Ansell, 2005:16; Donald et al., 2005:65–68) vind kognitiewe ontwikkeling in vier fases plaas:

- sensoriese fase (0–1,5 jaar);
- pre-operasionele fase (2–7 jaar);
- konkrete operasionalisering (7–11 jaar); en
- fase van formele operandi (12–15 jaar).

Hierdie fases vorm elk 'n voorvereiste vir elke volgende fase. Ten einde aan die fokusarea van hierdie studie te voldoen, word daar in die besonder na die fase van *konkrete operasionalisering* (7–11 jaar) verwys terwyl die ander fases slegs kortliks bespreek word.

a   Sensoriese fase (0–1.5 jaar)

Piaget (Berk, 1994:225) stel dit dat 'n pasgebore baba noodwendig beperkte ondervinding van die wêreld het. Hierdie kind het dus nie die nodige aanpassingsmeganismes en vaardighede om aan die algemene eise van sy/haar omgewing te voldoen nie. Ten einde hierdie tekorte aan te vul, moet die kind in die eerste stadium van kinderontwikkeling bepaalde vaardighede aanleer en kennis opdoen. Hierdie fase word, onder andere, deur wyse van *sirkulêre reaksie* gekenmerk. Dit behels dat die baba ondervinding deur sy/haar eie motoriese reaksies opdoen en sodanige prosesse gedurig probeer herhaal ten einde die vaardigheid daaraan verbonde, te bemeester. Hierdie motoriese reaksies word gerugsteun deur denke wat deur middel van gehoor, sig, gevoel en ander sensoriese toerusting ontwikkel en uiteengesit word. Piaget verdeel die sensoriese fase in ses sub-fases, te wete

- reflektiewe skemas (0–1 maand);
- primêre sirkulêre reaksies (1–4 maande);
- sekondêre sirkulêre reaksies (4–8 maande);
- koördinering van sekondêre sirkulêre reaksies (8–12 maande);
- tersiêre sirkulêre reaksies (12–18 maande); en
- verstandelike heraanbieding (18 maande tot 2 jaar) (Berk, 1994:225).

b   Pre-operasionele gedagtes (2–7 jaar)

Die pre-operasionele ontwikkelingsfase van die kind word gekenmerk deur egosentrisme, animasie denke, persepsiegebonde denke, sentrisme, standvastigheid vs. veranderlikes, transduktiewe beredenering asook 'n gebrek aan hiërargiese klassifikasie (Cole et al., 2005:459). Op hierdie stadium kan die kind die realiteit vir homself interpreteer deur gebruik te maak van simbole soos woorde en gebare (Marlowe & Canestrari, 2006:102). 'n Aangeleentheid hoef nie meer fisies gesien te word om sin daarvan te maak nie. In hierdie fase is die kind se realiteitsbegrip egter nog wankelrig aangesien sy/haar aandag maklik fluktueer tussen verskeie objekte in die omgewing (Cole et al., 2005:459).

c   Konkrete operasionalisering (7–11 jaar).

Piaget, soos aangehaal deur verskeie outeurs (Berk, 1994:243–248; Newman & Newman, 1999:547–592) beskryf die konkrete operasionele fase van kinderontwikkeling as die invloedrykste en belangrikste tyd in die kind se lewe. Gedurende hierdie tydperk ontwikkel die kind se denkpatroon nader aan dié van 'n volwassene. Die kind is in staat tot meer logiese en buigsame redenasies en kan aksies uitvoer wat bepaalde ingewikkelde verstandelike vaardighede vereis, te wete herorganisering, kombinerings en ontbinding van elemente. Hierdie proses van logiese beredenering word beskryf as konkrete operasionalisering. As al die funksies van konkrete operasionalisering suksesvol ontwikkel, sal die kind uiteindelik oor 'n groter entiteit van logiese denke beskik. Die verstandelike denkprosesse is egter nog redelik konkreet aangesien dit afhanklik is van en uitgevoer word volgens alledaagse konkrete (fisiese standvastige) aangeleenthede (Cole et al., 2005:458–459).

Volgens Piaget (Cole et al., 2005:459) verander alle psigologiese aspekte van funksionering gedurende hierdie fase. Kinders ervaar die lewe as meer voorspelbaar aangesien hulle bewus raak van die feit dat sekere fisiese aspekte van objekte soos lengte, breedte en hoogte onveranderd bly terwyl ander aspekte van dieselfde objek kan verander. Die kind is ook meer buigsam in sy/haar denkprosesse aangesien hy/sy op verskeie oplossings van 'n probleem kan fokus en nie net op die probleem self nie (Cole et al., 2005:459).

Donald et al. (2005:67) wys daarop dat die kind in hierdie ontwikkelingsfase die begrippe *bewaring* en *omkering* leer beheers. Hiermee saam bemeester die kind ook die begrip *wederkerigheid* deur die verskil tussen omtrek en dikte te verstaan (Newman & Newman 1999:559). Volgens Berk (1994:244) identifiseer Piaget ook ander kognitiewe vaardighede wat die kind in dié ontwikkelingsfase moet ontwikkel. Die vermoë tot hiërargiese klassifikasie aan die hand waarvan hy/sy objekte kan groepeer, organiseer en herorganiseer asook in subgroepe kan onderverdeel, raak vir die kind beskikbaar. Hiermee saam kan die kind reeksverdeling toepas wat verwys na die vermoë om 'n reeks objekte volgens lengte en breedte op 'n kontinuum te plaas (Berk, 1994:244). Aan die

hand van die kind se ontwikkeling tot logiese denke, raak hy/sy ook in staat tot numeriese vaardighede.

Kognitiewe ontwikkeling vind volgens Piaget (Karpov, 2005:5) dus plaas aan die hand van die uitbreiding van die kind se verstandelike vermoëns en kennis en wel gedurende die proses van blootstelling aan die eksterne omgewing waarin die kind hom/haarself bevind. Die kind is kontinu besig om inligting vanuit die eksterne omgewing by sy/haar bestaande kognitiewe skemas te integreer. Indien hierdie proses nie effektief plaasvind nie, ontwikkel sogenaamde disekwilibrium. Die toestand van disekwilibrium dien as dryfveer vir die kind om sy kennis by die omgewing aan te pas en dit resulteer uiteindelik in kognitiewe ontwikkeling. Volgens hierdie benadering is die kind hoofsaaklik in beheer van sy/haar eie kognitiewe ontwikkeling (Karpov, 2005:5). Dit is ook vir die maatskaplike werker belangrik om van alternatiewe benaderings tot ontwikkeling kennis te neem ten einde 'n meer eklektiese benadering te volg, dit wil sê, waar toepaslik, kennis binne die unieke omstandighede van 'n betrokke huisgesin die hoof te bied.

3.2.3 Lev Vygotski

'n Alternatiewe aanvaarbare model van kognitiewe ontwikkeling word voorgestel deur die Russiese sielkundige, Lev Vygotski (Ansell, 2005:17; Keenan, 2005:134). Anders as Piaget, meen Vygotski dat die kind aktief deel is van 'n sosiale opset, in plaas daarvan om daarin in te groei (Ansell, 2005:17). Donald et al. (2005:69) beweer dat, terwyl Piaget kinderontwikkeling as 'n proses van beweging vanaf die interne na die eksterne omgewing beskou het, het Vygotski die teenoorgestelde benadering aangehang. Vygotski (Karpov, 2005:11) het geredeneer dat kinderontwikkeling nie alleen teen die agtergrond van die sosiale omgewing plaasvind nie, maar dat invloede vanuit die ouers se opvoeding betekenisvol op die kind se ontwikkeling inwerk. Dit beteken dus dat die kind se ontwikkeling afhanklik is van sekere vaardighede en inhoude wat deur die ouer/s voorgeleef en afgerig word.

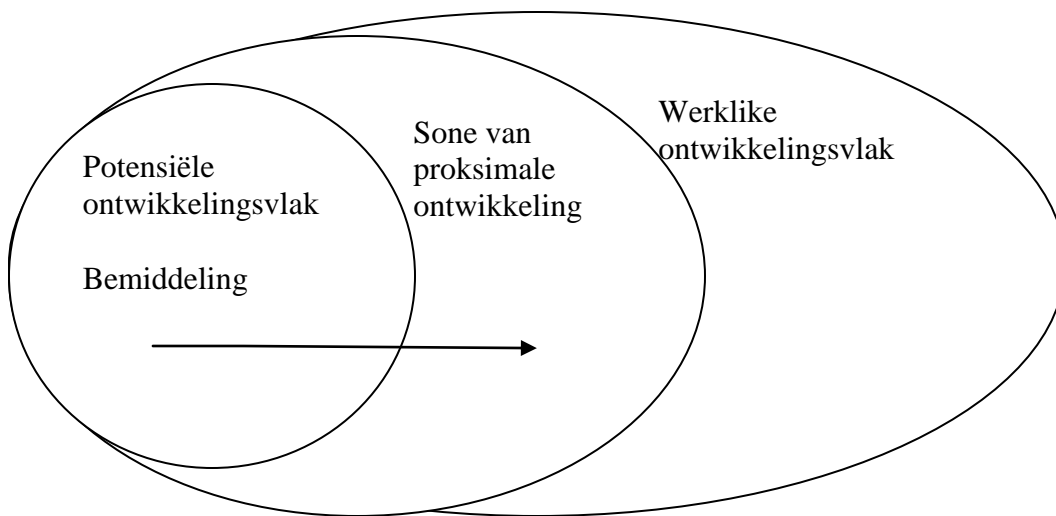
Die ouer speel derhalwe 'n betekenisvolle rol in die kind se kognitiewe ontwikkeling. Kognitiewe ontwikkeling vind plaas deur 'n proses van ontdekking en eksplorاسie van die

eksterne omgewing wat gerugsteun word deur die sosiale interaksie tussen 'n meer ervare persoon (ouer) en 'n kind. Volgens Vygotski (Harwood, Miller en Vasta, 2008:256) het die sosiale konteks 'n betekenisvolle impak op die aard en gehalte van die kind se kognitiewe ontwikkeling.

Dit is dus vir die maatskaplike werker essensieel om deeglik kennis te neem van hierdie benadering aangesien die kind nie in isolasie gesien mag word nie. Vygotski (Karpov, 2005:19) beweer dat ouers sekere sielkundige vaardighede aan hul kinders voorleef wat deur die kind verwerf en uiteindelik geïnternaliseer word. Hierdie proses vind plaas deur die bemiddeling van die ouer en laasgenoemde bepaal die inhoud van die kind se aanpassings- en ontwikkelingsvaardighede. Aangesien die ouer ook deel van 'n groter kulturele opset uitmaak, word die reëls en beginsels van daardie spesifieke konteks aan die kind voorgehou.

Binne die arbeidsveld van die maatskaplike werker is hierdie benadering belangrik aangesien dienslewering ook binne bepaalde kulturele kontekste plaasvind. Indien die kognitiewe ontwikkeling van die kind optimaal plaasvind, verteenwoordig sy/haar sielkundige vaardighede ook konstituente van die spesifieke kultuur waarbinne die kind hom/haarself bevind. Optimale ontwikkeling vind egter slegs plaas indien die sosiale konteks (gesin en kulturele omgewing) die nodige ondersteuning hiertoe bied. Volgens Vygotski (Donald et al., 2005:70–71; Karpov, 2005:34–35) beweeg die kind tydens ontwikkeling in 'n sone van proksimale ontwikkeling (sien figuur 3.1).

Figuur 3.1: Sone van proksimale ontwikkeling

Die sone van proksimale ontwikkeling verwys na die spanning tussen die kind se werklike ontwikkelingsvlak en die vlak van sy potensiële ontwikkeling. Ideaal gesproke word verwag dat die kind tydens ontwikkeling behoort te beweeg na sy/haar eie optimale kognitiewe vermoëns en wel met hulp vanuit die eksterne omgewing. Hierdie sogenaamde “hulp” word deur stimuli vanuit die eksterne omgewing (mense, boeke, diere) bemiddel. Hoewel die ouer deel uitmaak van eksterne omgewingstimuli, beïnvloed al die ander omgewingstimuli die gehalte van die kind se kognitiewe ontwikkeling. Dit is dus nie net ’n ouer wat as ’n bemiddelaar gesien word nie. Enige stimulus wat dus ’n kind se kennis vanaf die een ontwikkelingsvlak na die volgende vlak fasiliteer, word derhalwe as ’n bemiddelaar gesien (Donald et al., 2005:70–71; Keenan, 2005:134; Harwood et al., 2008:256).

In hierdie studie is daar gefokus op die kind op die middelkinderjarige ontwikkelingsvlak. Dit is ’n ontsiteit dat kinders die meeste ontwikkeling in die formele onderwysomgewing opdoen. Vygotski (Karpov, 2005:171) voer aan dat skoolopleiding nie slegs akademiese vordering behels nie, maar ook geleentheid vir sosiale interaksies

skep en bevorder. Dit is dus belangrik dat kinders die geleentheid gegun word om binne 'n skoolomgewing tot optimale ontwikkeling van hulle potensiële vermoëns te beweeg. Sou die eksterne omgewingstimuli dus ongunstig blyk te wees (mishandeling, verwaarloosing) kan optimale kognitiewe ontwikkeling nie suksesvol plaasvind nie en bestaan daar 'n diskrepansie tussen die kind se werklike en potensiële vermoëns.

Die optimale kognitiewe ontwikkeling van die middelkinderjarige kind kan dus belemmer word deur 'n kind in 'n hoërisiko-omgewing te plaas waar hy/sy aan negatiewe invloede en interaksies blootgestel word. Die ouer het dus twee betekenisvolle verantwoordelikhede teenoor die kind, te wete om 'n positiewe en ondersteunende invloed op die kind se ontwikkeling te hê, en om toe te sien dat die kind beskerm word teen negatiewe interaksies vanuit die omgewing. Sou daar verwaarloosing of mishandeling van enige aard plaasvind, word die kind se totale ontwikkeling daardeur ongunstig geraak en kan die kind as sorgbehoewend verklaar word. Dit noop die professionele betrokkenheid van die maatskaplike werker wat hoofsaaklik sal fokus op die ontwikkeling en implementering van 'n ouerbegeleidingsprogram en/of alternatiewe pleegsorgplasing van die kind.

Die versorger (primêre en sekondêre versorger) is op elke ontwikkelingsvlak van die kind betrokke. Begeleiding in dié verband behels dus om begrip vir die proses van kinderontwikkeling per se te ontwikkel asook om die ouer te sensitiseer vir die behoeftes van die kind in sy/haar spesifieke ontwikkelingsvlak (Wood & Middleton, 1975, aangehaal in Keenan, 2005; Rogoff, 1998, aangehaal in Keenan, 2005).

Opleiding en bemagtiging van hierdie aard behoort ouers toe te rus met die nodige kennis en vaardighede om effektief by te dra tot die optimale ontwikkeling van die kind/ers. Ten einde die uniekheid van elke ouer en kind se sosiale omstandighede asook persoonlikheidsontwikkeling gestand te doen, is dit ook vir die maatskaplike werker noodsaaklik om kennis te neem van die betekenisvolle benadering gevolg deur Erik Erikson (1902–1980) (Sien paragraaf nr. 3.3.2).

3.3 PSIGOSOSIALE ONTWIKKELING

3.3.1 Inleiding

Psychosocial development is a term that may be used loosely and literally to refer to an individual's psychological/social development but is more commonly associated with Erik Erikson's characterization of personality growth and development, which stresses the interaction between the person and the physical and social environments (Reber & Reber, 2001).

Dit is in bogenoemde definisie duidelik dat Erik Erikson 'n betekenisvolle bydrae tot die teorie van psigososiale ontwikkeling gemaak het. Die volgende ontwikkelingsvlak van die middelkinderjarige pleegkind word dus vanuit Erikson se teorie van psigososiale ontwikkeling (Donald et al., 2005:75) bespreek.

3.3.2 Erik Erikson

Erikson (Donald et al., 2005:75) se teorie reflekteer beide psigoanalise en sosiale insigte wat fokus op die mens binne sy/haar eie omgewing. Volgens hierdie benadering beweeg elke individu deur agt verskillende ontwikkelingsvlakke. Vordering na 'n volgende ontwikkelingsvlak vereis die bemeestering van elke vorige ontwikkelingsvlak. Sodanige beweging behels dat die persoon telkens gekonfronteer word met spesifieke uitdagings (kennis en vaardighede) waarvan bemeestering 'n voorvereiste is alvorens die volgende ontwikkelingsvlak betree kan word (Santrock, 1992:50). Sou die individu dus nie sekere ontwikkelingsse suksesvol bemeester nie, sal sodanige tekorte telkens die aard en kwaliteit van sy/haar verdere vordering betekenisvol beïnvloed.

For Erikson, there is constant motion. An individual has neither a personality nor character structure, a person is always a personality in the making, developing and redeveloping (Maier, 1988:86).

Volgens hierdie benadering (Donald et al., 2005:75) verkeer elke individu dus kontinu in 'n sogenaamde “ontwikkelingspanning” vanweë gedurige negatiewe en positiewe ervarings waaraan hy/sy blootgestel word. Ontwikkeling vind binne elke individu se

persoonlike vermoëns en omstandighede plaas deurdat die individu sodanige spanningsmomente oplos. Sou die persoon oorspoel word deur oormatig negatiewe ervarings raak die wêreld vir hom/haar onhanteerbaar en word ontwikkeling negatief beïnvloed. In die geval van 'n kind wat sorgbehoewend bevind word, kan verwydering en pleegsorgplasing vir die kind verligting bring wanneer spesifieke spanningsmomente opgelos word (mishandeling, verwaarlosing). Pleegsorgplasing per se kan egter ook addisionele spanning by die kind veroorsaak wat ongunstig op die kind se ontwikkeling kan inwerk.

Vir Erikson (Cole et al., 2005:33) setel die kern van ontwikkeling verder daarin dat elke individu 'n soeke na eie identiteit het. Sodanige identiteit word gedefinieer as 'n *relatiewe stabiele kognitiewe begrip van die verhouding tussen die self en die sosiale wêreld binne verskeie kontekste*. Volgens Erikson (Cole et al., 2005:33) vind die vorming van 'n identiteit plaas wanneer elke individu se eie uitdagings (ook genoem krisisse) bemeester en/of opgelos word. Aangesien hierdie studie op ontwikkeling tydens die middelkinderjare fokus, is dit noodsaaklik om kennis te neem van Erikson se beskrywing van die fases van ontwikkeling.

3.3.2.1 Verskillende vlakke/fases van ontwikkeling

Ten einde onnodige omslagtigheid te vermy, word daar, vir die doeleindes van hierdie studie slegs op middelkinderjarige ontwikkeling gekonsentreer, terwyl die ander ontwikkelingsvlakke slegs kortliks genoem word.

3.3.2.2 Basiese vertroue teenoor wantroue (geboorte tot 18 maande)

In hierdie fase is die suigeling ten volle afhanklik van die versorger/s vir voeding en beskerming. 'n Vertrouensverhouding vorm deur konsekwente aandag, versorging en vertroeteling deur die versorger. Verwerping, inkonsekwente optrede en onvoorspelbaarheid veroorsaak wantroue en onveiligheidsbeleving by die kind. Hierdie negatiewe gevoelens beïnvloed die aard en gehalte van die kind se volgende ontwikkelingsvlak betekenisvol (Louw en Louw, 2007:20).

Die vestiging van vertroue of wantroue in hierdie fase het, volgens Erikson, 'n uitwerking op die res van die individu se lewe aangesien dit resulteer in 'n algemene vertroue of wantroue teenoor mense en omstandighede per se. Dit beteken dus dat, indien die kind reeds in hierdie fase negatiewe ervarings beleef, dit kan oorloop in kontinue wantroue en agterdogtigheid teenoor mense in die algemeen (Donald et al., 2005:77).

3.3.2.3 Outonomieit teenoor skaamte en twyfel (2 tot 3 jaar)

Met die verloop van fisieke ontwikkeling begin die kind ook meer onafhanklikheid ontwikkel en streef hy/sy na meer outonomieit. Kognitiewe ontwikkeling stel die kind daartoe in staat om die versorger as individu te herken. Gedurende hierdie fase bied terugvoer vanaf die versorger aan die kind die ontwikkeling van 'n positiewe selfbeeld. Die teenoorgestelde is egter ook waar aangesien ervarings van byvoorbeeld inkonsekwentheid, verwerping, oorbeskerming en/of vernedering die ontwikkeling van outonomieit ongunstig beïnvloed. Die kind ontwikkel gevoelens van selftwyfel, skaamte en dikwels oorafhanklikheid. Indien die kind ontnem word van voldoende ondersteuning, aanmoediging en onvoorwaardelike liefde en aanvaarding, sal sodanige ervarings die aard en gehalte van sy/haar volgende ontwikkelingsfase betekenisvol beïnvloed (Santrock, 1992:50).

3.3.2.4 Inisiatief teenoor skuld (vroeë kinderjare)

Erikson (Donald et al., 2005:77) voer aan dat die kind in hierdie ontwikkelingsfase 'n besondere leerryke tydperk beleef. Vanweë fisieke groei en ontwikkeling is die kind tot verdere ontdekking van en eksperimentering binne sy omgewing in staat. Kognitiewe ontwikkeling rus die kind toe tot verbeeldingrykheid en betekenisvolle emosionele ontwikkeling. Gewetensontwikkeling vind veral in hierdie tydperk plaas deurdad die kind tydens ontdekking van die onbekende ook soms reëls verbreek en hoofsaaklik gerig is op die vermyding van straf. Vanweë 'n egosentriese ingesteldheid neig kinders in hierdie ontwikkelingsfase daartoe om besonder maklik skuldig te voel – selfs wanneer sekere uitdagings nie toereikend bemeester kan word nie. Verloop hierdie fase egter gunstig, ontwikkel die kind 'n goeie toekomspektief en is hy/sy positief gerig op die volgende ontwikkelingsfase (Meyer & Van Ede, 1995:65).

Vir die doel van hierdie studie was dit belangrik om daarvan kennis te neem dat kinders binne hierdie ontwikkelingsfase gebeurtenisse soos verwydering en pleegsorgplasing dikwels foutiewelik interpreteer. Horejsi en Horejsi (1997:515) stel dit dat hierdie kinders hulself dikwels vir sodanige negatiewe ervarings blameer vanweë beperkte begrip en insig. Verwydering vanuit die primêre huisgesin word dan deur die kind as straf geïnterpreteer en hy/sy gaan swaar gebuk onder skuldgevoelens wat die verloop van die volgende ontwikkelingsfase betekenisvol beïnvloed.

3.3.2.5 Arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid (middel tot laat kinderjare)

Die tydperk van ses jaar tot en met vroeë puberteit word gekenmerk deur die ontwikkeling van arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid. Dit is in hierdie tydperk dat die kind formele skoolopleiding betree en aan die breër omgewingsinvloede blootgestel word. Ook in hierdie tydperk spreek die kind se ervarings tydens die vorige ontwikkelingsfases sterk mee wat betref die wyse waarop hy/sy hierdie spesifieke fase betree. Indien die kind se ontwikkeling van inisiatief toereikend ontwikkel het, beskik hy/sy oor genoegsame waaghouding om weer eens die onbekende met 'n positiewe ingesteldheid in te gaan. Indien die kind bepaalde gevoelens van minderwaardigheid tydens die vorige ontwikkelingsfase beleef het, kan sy ervarings van hierdie tydperk sodanige minderwaardigheidsbelevings elimineer. Ondersteuning, liefde en toereikende versorging is egter noodsaaklike voorvereistes vir die suksesvolle betreding en bemeestering van hierdie ontwikkelingsfase. Die beskikbaarheid van effektiewe skoolastiese opleiding is belangrik ten einde aan die kind die geleentheid te gun om sy/haar volle potensiaal optimaal te bereik (Meyer & Van Ede, 1995:64; Louw & Louw, 2007:20).

In hierdie tydperk word die kind uitgedaag om meer ingewikkelde vaardighede wat in die volwasse fases benodig word, te bemeester. Sodanige vaardighede sluit in die stigting en handhawing van sosiale verhoudings met vriende, die gesin, onderwysers en ander persone. Fisieke ontwikkeling vereis die deelname aan verskillende sportaktiwiteite ten einde addisionele fisieke vaardighede te beproef. Sosiale verhoudings met individue buite

die huisgesin is noodsaaklik ten einde selfontwikkeling te vergelyk en te stimuleer. Uitdagings en prestasies dien as insentiewe tot die ontwikkeling van sogenaamde “arbeidsaamheid”. Die teendeel is egter ook waar, naamlik dat die kind reeds in hierdie ontwikkelingsfase onder ’n minderwaardigheidsgevoel gebuk kan gaan vanweë herhaaldelike mislukkings of ongunstige ervarings. Sou die kind se eksterne omgewing hom/haar dus nie gunstig steun nie, word sodanige minderwaardigheidsbelewings versterk en net verder geïnternaliseer (Meyer & Van Ede, 1995: 64).

Die kind is gedurig besig met ’n proses van vergelyking tussen hom/haarself en objekte en mense uit die omgewing wat dan as normatiewe maatstawwe dien rakende sy/haar eie vermoëns en persoonlikheid. ’n Gevoel van bemeestering word volgens Hergenhahn en Olson (2003:177) bekom wanneer liefdevolle aandag en ondersteuning vanaf betekenisvolle mense beskikbaar gestel word terwyl negatiewe terugvoer tot ’n intense minderwaardigheidsbeleving aanleiding gee.

Cole et al. (1998:636) verwys na Erikson se teorie as hulle stel dat die proses van identiteitsvorming ook tydens hierdie ontwikkelingsfase plaasvind. Identiteitsvorming is volgens Erikson die grootste uitdaging waarvoor die individu te staan kom. ’n Gevoel van minderwaardigheid kan dus die kind se vorming van ’n eie identiteit belemmer of ongunstig beïnvloed en die kind kan as gevolg daarvan ’n swak selfbeeld, oftewel ’n negatiewe identiteit ontwikkel.

Volgens Erikson (Hergenhahn & Olson, 2003:177) leer die kind tydens skoolopleiding spesifieke vaardighede aan wat die vermoë tot suksesvolle toekomstige beroepsbeoefening bevorder. *If he accepts his work as his only obligation, and ‘what works’ as his only criterion of worthwhileness, he may become the conformist and thoughtless slave of his technology and those who are in a position to exploit it.*

Erikson (Hergenhahn & Olson, 2003:177) meen die kind ontwikkel in hierdie ontwikkelingsfase ook ’n begrip van formaliteit teenoor formalisme. Eersgenoemde verwys daarna dat die kind die kennis ontwikkel om ’n betekenisvolle bydrae tot die

gemeenskap te lewer deur oor bepaalde inligting en vaardighede te beskik ten einde verpligtinge behoorlik uit te voer. Ongeag die omstandighede waarin die verpligting nagekom moet word (klaskamer, sportveld) dit moet op 'n ordelike en realistiese manier uitgevoer word, met ander woorde dis 'n formaliteit wat nagekom moet word. Wanneer die kind egter oormatig of slegs op sekere eienskappe van bepaalde verpligtinge konsentreer en gevolglik net op een uitkoms fokus (byvoorbeeld om net op akademie gebied te presteer) grens hy/sy aan formalisme. Daar word dus slegs op een komponent of tegniek gekonsentreer terwyl die oorhoofse doelwit uit die oog verloor word.

Vir die maatskaplike werker is dit belangrik om van hierdie insigte kennis te neem sodat die kind as 'n totaliteit-in-funksie beskou kan word en daar nie oormatig op geïsoleerde elemente van die kind se lewe gekonsentreer word nie.

Louw, Schoeman, Van Ede en Wait (1995:366) stel dit dat hierdie ontwikkelingsfase ook bepaalde rolveranderinge inhou. Die middelkinderjarige kind raak toenemend onafhanklik, begin meer krities teenoor ouers en betekenisvolle andere staan en bevraagteken dikwels bestaande waardes en norme. Hierdie kinders ontwikkel die behoefte om eie besluite te neem en veral in besluitneming geken te word. Hulle verkies 'n demokratiese benadering oor eie sake en ontevredenheid word dikwels oort uitgespreek. Die kind staan veral meer krities teenoor die ouers se benadering en oortuigings aangesien daar toenemend blootstelling aan verskeie benaderings is. Hierdie proses akkommodeer toenemend die kind se emosionele en sosiale ontwikkeling.

Die maatskaplike werker behoort dus daarvan bewus te wees dat pleegsorgplasing van 'n middelkinderjarige kind 'n besondere en andersoortige benadering vereis. Hierdie kinders beskik oor die vermoë om emosies teenoor die biologiese ouer, maatskaplike werker en pleegouer te verberg. In hierdie ontwikkelingsfase wil die kind betrokke wees by die besluitnemingsproses van moontlike pleegsorgplasing wat beteken dat die motiewe van die maatskaplike werker en beide pleeg- en biologiese ouers bevraagteken kan word. Ten einde suksesvolle aanpassing tot pleegsorgplasing te verseker, moet alles in die stryd gewerp word om die ouer-kind-verhouding asook verhoudings met betekenisvolle ander

tydens die voorbereidings- en plasingsproses van die betrokke pleegkind steeds stabiel te hou.

3.3.2.6 Identiteit teenoor identiteitsverwarring (adolessensie)

Adolessensie reflekteer die ontwikkelingsfase vanaf die middelkinderjare tot volwassenheid. Die aanvangsouderdom vir adolessensie wissel tussen 11 tot 13 jaar en die tydperk word teen die ouderdomme 17 tot 21 jaar afgesluit. Sigmund Freud (Swanepoel, 2007:20) beklemtoon die ontwaking van en toename in seksuele drange tydens adolessensie, terwyl Erikson (Thom, 1995:393) adolessensie beskryf as 'n tydperk waartydens jongmense 'n identiteitskrisis beleef.

Volgens Erikson (Thom, 1995:393) leer adolessente in hierdie tydperk meer oor hul eie identiteit en die verskillende rolle wat hulle moet/kan vervul. Hulle internaliseer inligting oor hulself en ontwikkel unieke strategieë vir die lewe, te wete 'n leefstyl. Verskeie ongunstige faktore veroorsaak dat hierdie kinders dikwels 'n identiteitskrisis of identiteitsverwarring beleef wat die res van hul lewe betekenisvol beïnvloed (Hergenhahn & Olson, 2003:177).

Adolessente het 'n dringende behoefte aan 'n gevoel van behorendheid. Dit is daarom nie vreemd nie dat hulle sosiale ontwikkeling gekenmerk word deur 'n toenemende belangstelling in en betrokkenheid by portuurgroepe. Portuurgroepverhoudings ondergaan intensiewe verwikkeling ná die middelkinderjare. Hierdie veranderinge is veral merkbaar in die statuut en aard oftewel kenmerke van die portuurgroep. Portuurgroepverhoudinge sluit dus konformiteit, vriendskapverhoudings en romantiese verhoudings in (Louw, Van Ede & Louw, 2001:454).

3.3.2.7 Intimiteit teenoor isolasie (jong volwassenheid).

Hierdie stadium strek vanaf die ouderdomme 20–24 jaar. Erikson (Hergenhahn & Olson, 2003:177) verwys na Freud se standpunt dat 'n normale en gesonde mens in dié stadium oor bepaalde vermoëns moet beskik wat, onder andere, insluit om goeie werk te verrig en om liefgehê te word. Hoewel Erikson (Hergenhahn & Olson, 2003:177) Freud se siening

ondersteun, voeg hy egter by dat die individu oor 'n positiewe, standvastige en stabiele identiteit moet beskik ten einde dit te waag om intieme verhoudings aan te gaan. As dit nie gebeur nie, verval sodanige individu in 'n geïsoleerde lewenstyl.

Dit is vir die maatskaplike werker belangrik om die impak van die kind se huidige lewensomstandighede op die kind se eie toekomspektief te interpreteer. Indien strategieë tot intervensie suksesvol geïmplementeer word, dra die maatskaplike werker betekenisvol by tot die wyse waarop die kind tot volwassenheid beweeg en 'n gunstige bydrae lewer tot maatskaplike welsyn oor die algemeen.

3.3.2.8 Generatiewiteit teenoor stagnasie (volwassenheid)

Hierdie stadium van menslike ontwikkeling strek oor die langste tydperk van die individu se lewe. Generatiewiteit in hierdie fase behels 'n breë begrip wat hoofsaaklik twee aspekte reflekteer, te wete:

- die vermoë om die volgende generasie te vestig, op te voed en te begelei; en
- die vaardigheid en kennis om tot optimale produktiwiteit binne werks- en gemeenskapsverband te ontwikkel.

Effektiwiteit in hierdie lewensfase behels onder andere om 'n betekenisvolle bydrae tot ander se lewens te lewer. Verder word generatiewiteit voorgestel as 'n geloof in die sinvolheid van die lewe, in die waarde van die menslike spesie, en in die toekoms van die mensdom (Meyer & Van Ede, 1995:65).

Betrokkenheid by die maatskaplike welsyn van die kind per se, behels ook dat die maatskaplike werker die aard en gehalte van die ouers/versorgers se volwassenheidsvlak evalueer. Dit behels dus ook kennis van daardie faktore waaraan die volwassene blootgestel was en wat sy/haar volwassenheidsvaardighede ongunstig kon beïnvloed het. Ouerbegeleiding vereis professionele kennis van wat volwassenheid behels en watter vaardighede by ouers/versorgers ontbreek en wat tot nadeel van die pleegkind se optimale ontwikkeling kan strek.

Volgens Erikson (Turner & Helms, 1995:50) behels die hieropvolgende fase die ontwikkeling van integriteit teenoor wanhoop (laat volwassenheid) waartydens wysheid, tevredenheid of berou intree. Erikson (Meyer & Van Ede, 1995:65; Donald et al., 2005:79) voer aan dat die individu in hierdie ontwikkelingsfase die onafwendbaarheid van die dood begin aanvaar en, na gelang van emosies van tevredenheid of ontevredenheid oor die lewe, kan die 'n persoon met vrede sterf, of 'n gevoel van wanhoop ervaar.

Ten einde gestand te doen aan die feit dat die kind as 'n geheel beskou moet word, is dit noodsaaklik dat nie slegs die kognitiewe en sosiale ontwikkelingsaspekte ondersoek sal word nie, maar dat die vorming van die gewete as geïntegreerde deel van ontwikkeling beskou moet word.

3.4 MORELE ONTWIKKELING

3.4.1 Inleiding

Louw en Louw (2007:267) definieer *morele ontwikkeling* as die proses waardeur kinders beginsels aanleer wat hulle in staat stel om bepaalde gedrag as reg en ander as verkeerd te beoordeel, en om hulle eie gedrag volgens hierdie beginsels te rig. Louw et al. (1995:359) asook Cole et al. (2005:629) wys daarop dat Kohlberg 'n betekenisvolle bydrae gelewer het tot die beskrywing van die morele ontwikkeling van 'n kind.

3.4.2 Lawrence Kohlberg

Lawrence Kohlberg (Louw et al., 1995:357) beskryf die individu se morele ontwikkeling aan die hand van verskeie vlakke wat elk verwys na die stelselmatige ontwikkeling van morele kennis, waardes en uiteindelijke gewetensvorming. Morele ontwikkeling vind plaas aan die hand van opeenvolgende fases waarvan die afhandeling van die vorige fase 'n voorvereiste vir die betreding en bemeestering van die volgende fase uitmaak. Kohlberg (Louw & Louw, 2007:270) onderskei tussen drie fases van morele ontwikkeling, naamlik die prekonvensionele, konvensionele en postkonvensionele vlakke. Hiervan is die prekonvensionele ontwikkelingsvlak veral van toepassing op die kind in die middelkinderjare.

Louw en Louw (2007:270) voer aan dat die hoogste vlak van morele ontwikkeling egter nie deur almal bereik word nie. Die kind se morele ontwikkeling word ook deur sy sosio-ekonomiese klas en die gehalte van sy kognitiewe ontwikkeling beïnvloed. Dit is die ervaring van professionele persone op die terrein van die maatskaplike werk dat pleegsorgkinders sorgbehoewend bevind word juis as gevolg van swakker en dikwels onaanvaarbare lae sosio-ekonomiese omstandighede. Dit beteken noodwendig dat die kind wat vir pleegsorg oorweeg word, reeds moontlike agterstande toon ten opsigte van, onder andere, sy/haar morele ontwikkeling.

Ten einde die morele ontwikkelingsproses van die kind in die middelkinderjare ten volle te begryp, word 'n kort omskrywing van die prekonvensionele vlak van ontwikkeling verskaf.

3.4.2.1 Prekonvensionele vlak (Fase 1 en 2: ongeveer 5 tot 9 jaar)

Tydens die eerste vlak tree die kind reaktief op wat betref kulturele reëls en wel op grond van fisieke en materiële mag. Besluite word geneem teen die agtergrond van die hedonistiese gevolge van handeling (Harwood et al., 2008:556). Dit beteken dat die kind se morele besluite slegs geneem word op grond van egoïstiese gewin, dit wil sê tot sy/haar eie voordeel. Die pre-konvensionele vlak bestaan uit twee stadiums, te wete straf en gehoorsaamheid en 'n naïewe en instrumentele georiënteerdheid.

a Fase 1: Straf- en gehoorsaamheidsoriëntasie

Aangesien die kind in hierdie stadium nog nie ten volle in staat is om objektief en gedistansieer op te tree nie, word sy/haar gedrag alleenlik op grond van die gevolge daarvan bepaal. Die kind se gehoorsame gedrag word dus gedryf deur die vermyding van straf, en sy/haar motiewe word dus nie in aanmerking geneem nie. Morele besluitneming deur die kind gaan dus suiwer om die vermyding van straf, en reëls word nagekom slegs om nadelige gevolge te vermy en hoegenaamd nie omdat reëls begryp, aanvaar of geïnternaliseer word nie (Swanepoel, 1994:93).

b   Fase 2: Naïewe en instrumentele oriëntasie

Die kind se gedrag word in hierdie ontwikkelingsfase steeds deur sy/haar eie belange gedryf (Harwood et al., 2008:556). Die kind ontwikkel 'n gevoel van opportunisme en is dus daartoe in staat om eie gewin in verskillende situasies raak te sien en na te streef. Hy/sy begin egter stelselmatig ander se sieninge te ontdek en in ag te neem. Die kind sal stelselmatig gehoorsaamheid openbaar ten gunste van ander se belange maar steeds vanuit 'n egoïstiese perspektief. Dit beteken dus dat, wanneer die kind se optrede tot voordeel van 'n ander persoon strek, hy/sy uiteindelik ook daarby sal baat aangesien dit weer gunstige optrede teenoor die kind tot gevolg sal hê. Die kind se gehoorsaamheid word dus hier steeds gedryf deur beloning van goeie gedrag of om gunste te bekom. Onderliggende motiewe word egter nou geïdentifiseer aangesien daar op meer komplekse vlak geredeneer word. Die kind se intensies word hier vir die eerste keer oorweeg en geëvalueer (Swanepoel, 1994:94).

3.4.2.2   Konvensionele vlak (Fase 3 en 4: 9 tot 15 jaar)

In hierdie stadium word die kind se gehoorsaamheid aan reëls en beginsels gerig deur die produk van sy gedrag, ongeag die onmiddellike gevolge daarvan. Die kind ontwikkel stelselmatig 'n sin vir lojaliteit teenoor sy portuurgroep, gesin of gemeenskap en teenoor homself. Hy/sy handhaaf bepaalde norme en waardes wat ondersteun en regverdig word deur bepaalde innerlike oortuigings. Die kind hou tot 'n redelike mate by sy/haar norme en waardes as gevolg van die verwagting wat ander van hom het en as gevolg van sy plig teenoor ander (Swanepoel 1994:94).

a   Fase 3: Interpersoonlike ooreenkoms

Tydens hierdie vlak poog die kind om gedrag te openbaar wat hulpvaardig is en waarvan ander hou ten einde goedkeuring by betekenisvolle persone te ontvang en kritiek te vermy. Dit is hier waar die kind gemoeid raak met betekenisvolle persone se persepsie van hom/haar en poog om deur gehoorsame gedrag 'n positiewe beeld by ander te skep. Die kind se gedrag word deur sy motiewe geëvalueer en goedgekeur op grond van “aanvaarbare” of “normale” gedrag (Swanepoel 1994:95).

b Fase 4: Die regverdigheidsoriëntasie (wet en orde)

Die kind openbaar korrekte gedrag as gevolg van respek vir outoriteit en sosiale beginsels. Ter wille van die voortbestaan van die samelewing word spesifieke norme en waardes geïdentifiseer en sodoende word reëls nagekom (Swanepoel 1994:95).

Aangesien hierdie studie slegs op die middelkinderjarige pleegkind fokus, word daar, ter wille van die lengte van die studie, slegs kortliks na die na-konvensionele vlak van morele ontwikkeling verwys.

3.4.2.3 Die na-konvensionele vlak (Fase 5 en 6: ongeveer 16 jaar tot volwassenheid)

Hierdie vlak van ontwikkeling word ook die moraliteit van selfaanvaarde of outonome morele beginsels genoem. Die individu onderskei onafhanklik tussen daardie universele morele waardes en norme wat in 'n groep geldig en toepaslik is (Swanepoel 1994:95).

Dit is vir die maatskaplike werker dus besonder belangrik om deeglik kennis te dra van die morele ontwikkelingsvlak waarin 'n betrokke kind verkeer asook van dié van die primêre versorgers. Gebrekkige morele begrip resulteer in onnadenkende en selfsugtige optrede wat die kind/ers se totale ontwikkeling kan belemmer. Indien 'n kind se morele ontwikkeling gapings toon, kan dit suksesvolle intervensie-aksies in die wiele ry en weerstandigheid by die kind asook die ouers veroorsaak.

3.5 SAMEVATTING

Elke kind is uniek en die welsyn van elke individuele kind moet geëvalueer word. Ten einde die maatskaplike stand van die kind te bepaal, moet die betrokke kind se ontwikkelingsstand bepaal word ten einde effektiewe intervensie-strategieë te beplan. Indien die maatskaplike werker binne die Suid-Afrikaanse verband met die nodige kennis van die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1983), kulturele verskille, ontwikkelingsfases en -behoeftes van die kind te werk gaan, word moontlike suksesvolle maatskaplike intervensie gepredisponer.

In die lig van die voorafgaande bespreking blyk dit dat die kind in totaliteit benader moet word. Dit vereis egter ook deeglike kennis van die volledige spektrum van ontwikkeling by die kind per se asook van die wyse waarop die ouers sodanige ontwikkeling bevorder of gestrem het. Hoewel ontwikkeling vir teoretiese doeleindes in onderskeie aspekte verdeel en bespreek word, is dit noodsaaklik om nie die kind as geïsoleerde entiteit te beskou nie. Omgewingsinvloede speel 'n bepalende rol in veral die middelkinderjarige kind se ontwikkeling en 'n kind kan dus sorgbehoewend verklaar word indien die onmiddellike omgewing asook die gemeenskapsomgewing nie tot die kind se optimale ontwikkeling bydra nie. Ten einde omgewingsinvloede van nader te beskou, word die volgende hoofstuk daaraan afgestaan.

HOOFSTUK 4

DIE AARD EN GEHALTE VAN DIE BYDRAE WAT DIE MAATSKAPLIKE WERKER KAN MAAK TOT DIE AANPASSING VAN DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE IN 'N PLEEGSORGPLASING

4.1 INLEIDING

Uit die vorige hoofstuk is dit duidelik dat verskeie navorsers soos Jean Piaget (Berk, 1994:31) Lev Vygotski (Ansell, 2005:17) Erik Erikson (Donald et al., 2005:75) asook Lawrence Kohlberg (Louw & Louw, 2007:270,) ooreenstem oor die betekenisvolle waarde wat 'n kind se omgewing vir sy/haar optimale ontwikkeling het. 'n Kind wat in pleegsorg geplaas word, word dus juis uit sy/haar natuurlike omgewing verwyder en dan word daar van hom/haar verwag om by die veranderende omstandighede (pleeggesin) aan te pas. Wanneer die pleegkind nie by sodanige omstandighede kan aanpas nie, kan die kind moontlik herhaaldelik blootgestel word aan ongebalanseerde en stresvolle gevoelens (Perumal & Kasiram, 2008:159).

Die doel van hierdie hoofstuk is om ondersoek in te stel na die aard en gehalte van die bydrae wat die maatskaplike werker kan maak tot die aanpassing van die pleegkind in middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing. Ten einde aan hierdie doelwit te voldoen, word daar besin oor die verskillende perspektiewe wat deur die maatskaplike werker as riglyn gebruik kan word ten einde aanpassing tydens pleegsorgplasing meer suksesvol te fasiliteer. Die perspektiewe wat vir hierdie studie doeleindes van belang is, blyk hoofsaaklik die ekosistemiese benadering, die sterkteperspektief en die bindingsteorie te wees.

Germain en Gitterman (1980:5) stel dat die ekologiese benadering juis voorsiening maak vir die studie van die omgewing per se en wel die omgewing waarin die pleegkind hom/haarself bevind. Die ekologiese benadering beklemtoon die onskeibare en interafhanklike wisselwerking tussen die persoon en sy omgewing asook die wedersydse beïnvloeding wat tussen hierdie twee entiteite plaasvind. Maatskaplike intervensie word juis toegepas in sodanige gevalle waar interaktiewe deelname tussen die persoon en sy omgewing plaasvind (Munford & Sanders, 2005, aangehaal in Nash et al, 2005).

Volgens die sterkteperspektief (Saleebey, 2002:3) word die maatskaplike werker begelei om die innerlike sterkte, vermoëns en dryfvere van elke betrokke individu te identifiseer en sodanig te ontwikkel dat dit tot meer effektiewe aanpassing sal lei. Dit beteken dus dat die pleegkind sowel as die pleegouers reeds oor bepaalde potensiaal beskik wat tydens pleegsorgplasing gekanaliseer behoort te word ten einde die betrokkenes se aanpassing tot die nuwe omgewing te vergemaklik.

Dit is 'n gegewe dat geen individu as geïsoleerde entiteit bestaan nie maar gedurig binne verskillende verhoudings funksioneer. Die pleegkind het op vroeë ouderdom reeds 'n historisiteit wat spreek van verskillende verhoudings. Die wyse waarop en gehalte waarmee hierdie verhoudings gestig en gehandhaaf word, sal meesprek wanneer die pleegkind in nuwe omstandighede geplaas word. Die bindingsteorie, soos bespreek deur Bowlby (1951, aangehaal in Payne, 2005) hou aan die maatskaplike werker die benadering en beginsels voor aan die hand waarvan meer effektiewe aanpassingsvaardighede toegepas kan word.

Die betekenisvolheid van hierdie drie benaderings vir die doeleindes van hierdie studie word vervolgens bespreek.

4.2 EKOSISTEMIESE BENADERING

4.2.1 Inleiding

Miley et al. (2004:34) noem dat mense onophoudelik by die veranderende omstandighede in die omgewing aanpas, en stel dit so "... ons verander ons omstandighede soos wat ons omstandighede ons verander." Volgens Payne (2005:150) het die maatskaplike werk juis ten doel om die passing tussen die mens en sy/haar omgewing te bevorder. Dit beteken dus dat 'n pleegkind normaalweg tydens die pleegsorgplasing by sy/haar veranderende omstandighede moet aanpas.

Barratt (2002, aangehaal in Perumal & Kasiram, 2008) voer aan dat die maatskaplike werker vanuit die ekologiese benadering ten doel het om bronne in die pleeg- en

biologiese gesin se omgewing te identifiseer, te skep en gebruik. Hierby voeg Jack (1997:118) en Sheafor, Horejsi en Horejsi (2000:91) dat sodanige benadering die maatskaplike werker verder in staat stel om deeglike assessering en intervensiebeplanning oor die pleegkind en die pleeggesin se huidige omstandighede te doen en sodoende die sukses van die aanpassingsproses bevorder. Laasgenoemde vorm die fokuspunt van hierdie bepaalde hoofstuk.

Die aard van die betrokke individu se konteks word dus ondersoek ten einde die verskeie invloede daarin te identifiseer, asook watter invloed dit op die individu (pleegkind) uitoefen. Die persoon word gesien as in verhouding met sy/haar konteks asook die groter omgewing, en die wisselwerking tussen die verskillende entiteite word bestudeer (Bronfenbrenner, 2001:108-109).

Ten einde die pleegkind in sy/haar volle lewenskonteks te verstaan en by te staan, vereis dus dat die maatskaplike werker van 'n ekologiese benadering gebruik maak, en wel op die onderstaande wyse:

Helping individuals, families, and communities improve their social functioning and prevent social problems from negatively affecting them requires that social workers maintain a focus on how people interact with relevant people and social systems in their lives. The social worker, then, must simultaneously address both person and environment-and the transactions between them (Sheafor et al. 1997:7).

Deur 'n pleegkind se dinamiese ekosisteem te ondersoek, word die maatskaplike werker dus in staat gestel om 'n breë begrip van die pleegkind se totale psigososiale omgewing te ontwikkel asook om verskeie stelsels met betrekking tot die pleegkind wat moontlik 'n invloed op die kind kan hê en/of reeds gehad het, te identifiseer. Dit beteken dat elke pleegkind 'n unieke bepaalde ekosisteem verteenwoordig. Sou verwydering uit daardie spesifieke ekosisteem plaasvind, behoort die “nuwe” ekosisteem toereikende aanpassing deur die pleegkind te predisponeer. Aanpassing behels dan dat die “nuwe” ekosisteem oor bepaalde eienskappe moet beskik wat dit vir die pleegkind moontlik maak om in

sukcesvolle kommunikasie met sy/haar konteks te tree. Dit raak dus duidelik dat pleegsorgplasing besondere insig en kennis van die maatskaplike werker vereis.

Die ekosisteemteorie bied egter geen tegnieke of prosedures waarvolgens maatskaplike werkers hul intervensieproses kan rig nie, maar skep eerder geleentheid om denkrigtinge en idees oor moontlike oorsake van gedragverandering en invloede wat die individu binne die omgewing mag beleef (Goldenberg & Goldenberg, 2002:24). Die funksionering en patrone in die pleeggesin moet dus juis bepaal en tydens die intervensie rakende die aanpassing tussen die pleeggesin en die pleegkind in ag geneem word.

Die omgewing waarin die pleegkind en die pleeggesin beweeg, bestaan egter uit verskeie stelsels wat 'n betekenisvolle invloed op die individu het. Die stelsels het elk 'n unieke funksie wat uitgevoer moet word ten einde algehele funksionering van die persoon te verseker (Strassen Berger, 2006:27). Aksies om die pleegkind tot optimale ontwikkeling te steun behoort dus nie geïsoleerd van sy/haar konteks beplan te word nie. Die stelsels word volgens die ekosisteemperspektief in drie verskillende vlakke waarop 'n individu moet funksioneer, ingedeel. Die vlakke is voortdurend interaktief en vorm deel van elke individu se ekologie, te wete sy/haar lewensruimte. Hierdie vlakke kan ingedeel word as die sogenaamde mikro-, meso-, en makrovlakke (Santrock, 1992:71).

Ten einde wisselwerking tussen en die aard van die onderskeie vlakke ten volle te begryp, en hoe dit die aanpassing van die kind in sy omgewing beïnvloed, word daar vervolgens na elke onderskeie vlak verwys.

4.2.2 Mikrovlak

Volgens Bronfenbrenner (Vander Zander, 1997:7) bestaan die mikrostelsel uit aktiwiteite en interaksies in 'n persoon se onmiddellike omgewing. Strukture in die stelsel sluit familie, bure, of kindersorgomgewings in. Die verhoudings in die mikrostelsel beïnvloed mekaar wedersyds in dié sin dat die impak in twee rigtings plaasvind, beide teenoor en weg van die kind. 'n Goeie voorbeeld hiervan is die ouer-kind-verhouding. In hierdie verhouding het die kind 'n invloed op die ouer en die ouer 'n invloed op die kind (Paquette & Ryan, 2001: <http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf>). Verder moet daar ook in ag

geneem word dat betekenisvolle ander persone in die mikrostelsel 'n invloed op die gehalte van 'n wedersydse verhouding het, soos om ondersteuning in kinderversorgingsrolle aan beide ouers te bied (Berk, 2007: 24).

Volgens die ekologiese benadering verteenwoordig die mikrovlak dus die individu se intiemste verhoudings met sy/haar naasbestaandes (vriende, familie, ouers, ens.) in die onmiddellike omgewing (Vander Zanden, 1997:7).

Tydens intervensiebeplanning beweeg die maatskaplike werker in 'n voorbereidingsfase waartydens daar ondersoek ingestel word na die wesenlike bestanddele van die betrokke pleegkind se mikrovlak, dit wil sê, die betekenisvolle andere op daardie spesifieke mikrovlak van die kind (Van der Zanden, 1997:7). Tydens die beplanning word alle verhoudings wat deur die pleegkind sowel as sy/haar primêre versorgers as belangrik geag word, geïdentifiseer en ondersoek ten einde vas te stel of sodanige verhoudings die pleegkind se aanpassingsproses bevorder of nie. Dit behels dan ook 'n grondige besinning oor die effektiwiteit, of nie, van die bepaalde dinamiek en funksionering op die mikrovlak van die pleegkind se pleeggesin as geheel.

Vir 'n kind is die verhouding en interaksie met die ouers van kardinale belang. Dit is hier waar kinders die ouers se opvoedings- en leidingstrategieë aanleer en modelleer. Soos Goldenberg en Goldenberg (2002:32) dit stel, kinders leer deur interaksie met hul ouers die begrip *outoriteit* en aanvaarding daarvan, en dit bevorder of verbreek kinders se vermoë om keuses te maak en leer die kind om selfstandig te wees.

Die verhouding tussen die pleegouers en die pleegkind is nie anders nie. Pleegkinders kom oor die algemeen uit omstandighede waar dié soort verhouding nie gevorm of gehandhaaf is nie, of selfs mishandelend van aard was. Die moontlikheid bestaan dus dat die pleegkind moontlik nie 'n gesonde en gehegte ouer-kind-verhouding ken of verstaan nie en dit as vreemd kan ervaar. Maatskaplike werkers het ten doel om die pleegouers op te lei in hul ouertaak om die pleegkind te ondersteun, te ontwikkel en te bevorder om sodoende die aanpassingsproses in die verhouding te vergemaklik.

Die verhouding tussen die pleegkind en die biologiese kind/ers in die pleeggesin moet ook in ag geneem word tydens die maatskaplike intervensiebeplanning. Goldenberg en Goldenberg (2002:34) sê dat kinders die verhouding tussen hul broers of susters as hul eerste ervaring van 'n portuurgroep beleef. Dié verhouding skep die geleentheid vir die kind om aangeleenthede (kompetisie, ondersteuning) te beleef en te beoefen wat op skool en in die alledaagse lewe ondervind sal word. Vir 'n pleegkind kan dit moontlik die eerste keer wees om deel van die spesifieke verhouding te word. Die aard van die verhouding tussen die pleegkind en die biologiese kind in die pleeggesin word egter deur verskeie omstandighede soos ouderdom en geslag bepaal (Bruce & Bruce, 2002: http://www.ffa.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html).

Bruce en Bruce (2002: http://www.ffa.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html) verduidelik verder dat die meeste vriendskapsverhoudings in die pleeggesin tussen die pleegkind en die biologiese kind van dieselfde geslag ontstaan. Dit is egter nie die geval wat betref dieselfde ouderdomsgroep nie. Die rede hiervoor lê moontlik in die biologiese kind se weersinwekkende ingesteldheid teenoor die feit dat hy/sy 'n rolmodel of 'n voorbeeld vir die pleegkind moet wees (Heidburt, 2004: http://www.ffa.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html).

Verder meen Bruce en Bruce (2002: http://www.ffa.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html) dat die biologiese kind moontlik nie 'n standvastige verhouding met die pleegkind wil vorm nie, juis omdat die biologiese kind nie die pleegkind se hartseer agtergrond ken nie en dit soms as intimiderend ervaar. Wanneer dít die geval is, neem die biologiese kind 'n “vat-dit-of-los-dit”-houding teenoor die pleegkind in weens die verskil in agtergrond en persoonlikheid.

Donald et al. (2005:47) wys daarop dat, hoewel 'n gesin uit individue bestaan, die gesin as 'n geheel funksioneer. Elke gesin presenteer ook met 'n unieke wyse van funksionering wat in sekere vaste patrone gegiet kan word. Navorsers (soos Donald et al., 2005:47) wys daarop dat 'n bepaalde pleeggesin byvoorbeeld aanvanklik sal verkies om hulle totale

gedragsspatrone aan te pas ten einde die nuutgeplaaste pleegkind te akkommodeer. Sodanige aanpassing reflekteer dan die bepaalde pleeggesin se “normale” gedrag teenoor ’n buitestander of vreemdeling. Soos wat die gesin en die pleegkind egter meer gemaklik met mekaar raak, beweeg die pleeggesin terug na die gevestigde gedragsspatrone waarby die pleegkind dan noodwendig moet aanpas. Dit is derhalwe belangrik dat die maatskaplike werker ook die pleeggesin se mikrovlak en die verskillende wesenlike bestanddele daarin moet ondersoek. Die veranderde ekologiese omgewing waarbinne die pleegkind ná verwydering geplaas word, behoort vooraf deeglik en met die nodige kennis en ervaring ondersoek en moontlik voorberei te word alvorens plasing kan plaasvind.

Die intervensie deur die maatskaplike werker kan wissel van begeleiding en ondersteuning tot opvoedingsopleiding aan alle rolspelers op die pleegkind se mikrovlak, te wete die pleegouers, biologiese kinders, die pleegkind self, asook enige ander persone met die kind ’n betekenisvolle verhouding het (Perumal & Kasiram, 2008:162).

Die ekologiese benadering antisipeer dus dat die persoonlikhede en gedragsspatrone van die individuele lede van ’n mikrovlak mekaar op wedersydse wyse beïnvloed. Goldenberg en Goldenberg (2002:23) asook Donald et al. (2005:47) is dit eens dat maatskaplike werkers tydens intervensie in die besonder op die impak wat die onderskeie individue se uiteenlopende patrone in die gesinstelsel op mekaar het, moet fokus.

4.2.3 Mesovlak

Bronfenbrenner (Vander Zanden, 1997:7) beskryf die mesovlak as ’n “verbindingsaksie met die strukture van die mikrovlak”. Dit beteken dat die omgewing waarin die kind hom/haar bevind, noodwendig kontak met die strukture in daardie spesifieke omgewing veroorsaak. (Berk, 2007:24). Entiteite op hierdie vlak van funksionering sluit dus die klein groepe en formele bronne soos kerke, skole, bure en so meer in. Hierdie strukture het wel die potensiaal om ’n direkte invloed op die individu uit te oefen maar veronderstel nie noodwendig ’n intieme betrokkenheid by die kind se lewe nie (Santrock, 1992:71).

Dit is egter noodsaaklik dat die maatskaplike werker veral op die mesovlak effektief funksioneer ten einde pleegsorgplasing suksesvol te fasiliteer. Kennis van die dinamiese maar ook komplekse wisselwerking (op mesovlak) tussen die individu en die omgewing maak 'n noodsaaklike voorvereiste uit van die voorbereidingsfase waartydens die maatskaplike werker die omgewing waarbinne alternatiewe plasing beplan word, deeglik moet ondersoek. Uiteindelik behels *aanpassing* ook *passing* tussen die mens en sy omgewing.

Pleegkinders in die middelkinderjare word in skoolverband veral direk beïnvloed (James & Meezan, 2002:238). Skoolbywoning en verwante aktiwiteite beslaan ten minste vyf ure van die kind se dag. Dit bring mee dat die skoolstelsel asook al die wesenlike bestanddele van hierdie spesifieke stelsel 'n besondere groot invloed op die kind se ontwikkeling sal hê. Vygotski (Karpov, 2005:171) wys daarop dit dat die klaskamer, portuurgroepe en vriende binne skoolverband direk tot die kind se sosiale en kognitiewe ontwikkeling direk spreek en dit stimuleer. Hierdie strukture kan egter ook die pleegkind se ontwikkeling negatief beïnvloed, veral in gevalle waar aanpassing vir die nuutgeplaaste pleegkind besonder moeilik skyn te wees. 'n Pleegkind presenteer dikwels met 'n geskiedenis van emosionele trauma wat hom/haar besonder broos laat. Verwydering uit 'n bekende omgewing is dikwels vir die pleegkind 'n verdere traumatiese ervaring wat dan deur plasing verswaar word, veral indien plasing in 'n onbekende omgewing geskied. Aanpassing by 'n onbekende skoolomgewing is vir enige kind moeilik, soveel te meer vir die pleegkind (Blome, 1997, aangehaal in Lee-Jones, 2003).

Hierbenewens kom die pleegkind soms in die skoolomgewing vir die eerste maal in kontak met reëls, regulasies, outoriteit, gesag en skolastiese vorderingsvereistes. Die pleegkind bevind hom/haarself dikwels in kompeterende omstandighede wat moontlik addisionele emosionele druk op die pleegkind plaas en wat 'n ongunstige uitwerking op kinderontwikkeling in geheel, maar veral op die pleegkind se identiteitsvorming kan hê (Blome, 1997, aangehaal in Lee-Jones, 2003).

Hoewel Erikson (Meyer & Van Ede, 1995:64; Donald et al., 2005:77–78) konstateer dat, alhoewel skoolbywoning in sommige gevalle 'n helende effek op kinders met minderwaardigheidsgevoelens het, kan die teendeel ook by gevalle van pleegsorgplasing voorkom. Die pleegkind word juis verwyder uit 'n omgewing waar gesonde en optimale ontwikkeling nie ondersteun is nie. Derhalwe presenteer die pleegkind dikwels met 'n lae selfbeeld, moontlike sosialiseringprobleme en veel meer emosionele letsels. Plasing in 'n nuwe skoolomgewing vereis aanpassing, die stigting en handhawing van nuwe verhoudings asook aanpassing by nuwe gesagstrukture en substelsels in die nuwe skoolopset (sportaktiwiteite, prefekte).

Daar word dus vereis dat die maatskaplike werker addisionele insette sal lewer ten einde te verseker dat die pleegkind emosioneel voorberei word om by 'n ander skool aan te sluit en dat hy/sy oor die nodige vaardighede beskik om by die nuwe omstandighede aan te pas. Benewens voorbereiding is dit noodsaaklik dat die maatskaplike werker 'n formatiewe evalueringsproses sal toepas ten einde die kind se vordering op al die vlakke van die mesostelsel te monitor.

4.2.4 Makrovlak

Hierdie vlak bestaan nie uit 'n spesifieke vaste struktuur nie maar verteenwoordig eerder 'n verskeidenheid invloede soos wette, regulasies, kulture en kulturele waardes, gewoontes en verskillende bronne, te wete ondersteuningsnetwerke (Donald et al., 2005:53). Die aard en voorkoms van die wesenlike bestanddele van die mikro- en mesovlakke (kind, ouer/s, skool, vriende) word beïnvloed deur die ondersteuning van die makrostelsel, of 'n gebrek daaraan. Sou 'n kind dus binne 'n sterk Christelike gesin gebore word, sal daar 'n betekenisvolle invloed van die kant van sy ouers en van die kerk wees (mesostelsel) wat weer deur hulle eie ouerhuise en kerkvaders in die verlede beïnvloed is en wel vanuit oogpunt van die Christelike waardes van vorige geslagte en/of die regering van die dag (makrostelsel). Al die stelsels (mikro en meso) word dus noodwendig direk en/of indirek deur die makrostelsel beïnvloed. Berk (2007:25) bevestig hierdie stelling deur daarop te wys dat die makrostelsel 'n indirekte maar betekenisvolle invloed op 'n kind kan hê.

Hierdie faktore word aangetref in die breër gemeenskap wat uiteraard die draer is van aspekte soos kultuur, religie, gewoontes, taal, politiek, ekonomie en so meer (Compton & Galaway, 1999:38). Die makrovlak verteenwoordig dus ook 'n dinamiese en komplekse netwerk van verhoudings en sosiale strukture wat vir die pleegkind besonder relevant is.

Funksionering op die makrovlak is ook vir die maatskaplike werker besonder belangrik aangesien dit daardie deel van pleegsorgplasing verteenwoordig wat deur die regering en grondwet van die land omskryf en bepaal word. Spesialiskennis asook professionele ervaring is voorvereistes vir die maatskaplike werker om doeltreffend binne die makrovlak te funksioneer. Daar word byvoorbeeld vereis dat bepaalde statutêre prosedures ten opsigte van intervensie en pleegsorgplasing gevolg word soos voorgeskryf in die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1989) en ander regsverwante dokumente en geskrifte. So bepaal die regering die prosedures vir statutêre intervensie en pleegsorgplasing, soos die Wet op Kindersorg (Suid-Afrika, 1989) pleegsorgtoelaes, kinderhofverrigtinge en kriteria vir 'n sorgbehoewende kind. Die pleegkind sal dus direk deur die staat se besluite en wette beïnvloed word.

'n Gemeenskap is daardie omgewing waarin die pleegkind en ander stelsels leef en voorkom. Die stelsels het elk 'n spesifieke funksie soos sosiale beheer (owerhede) ondersteuning (welsynsinstitusies, hospitale) sosiale deelname (klubs, verenigings) en sosialisering (skole, onderwys).

'n Pleegkind wat in 'n pleeggesin wat noue bande met die gemeenskap het, geplaas word, gaan moontlik die geleentheid gegun word om die gemeenskap te ontmoet en deel daarvan te word. Sodanige verhouding is juis tot voordeel van die totale ontwikkeling van die pleegkind om uiteindelik ook deel van die gemeenskap te word en 'n gevoel van behorendheid te ontwikkel. Hierdie behorendheidsgevoel vestig die pleegkind nie net binne gesinsverband nie, maar ook in binne die breër gemeenskap. Dit is dus noodsaaklik dat die maatskaplike werker ook in hierdie verband weer eens 'n ondersoekende rol sal

vervul, te wete om eers die omgewingstressors van die spesifieke gemeenskap te ondersoek en om te verseker dat die pleegkind in 'n veilige omgewing geplaas word.

Uit bogenoemde bespreking is dit duidelik dat die gemeenskap waarin die kind hom/haarself bevind en wat uiteindelik deel van die makrovlak uitmaak, 'n besondere betekenisvolle entiteit in die kind se lewe is. Sou daar ongunstige invloede in die kind se gemeenskap voorkom, kan dit 'n besondere negatiewe uitwerking op die kind se vorming in die geheel hê. Dit is dus noodsaaklik dat die gemeenskap waarin 'n pleegkind geplaas word, kerngesond sal wees en emosionele genesing asook optimale ontwikkeling by die kind predisponeer. Indien nie, sal die funksionering en aanpassing van pleegkind asook dié van pleeggesin nie suksesvol wees nie.

Dit is dan ook duidelik dat die gesinsomgewing waarin die kind gesetel is 'n betekenisvolle invloed op die kind sal hê. Derhalwe moet die maatskaplike werker tydens die voorbereidingsfase van 'n beplande pleegsorgplasing in die besonder aandag skenk aan die eiesoortige dinamiek in die spesifieke kind se huidige gesinstelsel, asook die eiesoortige dinamiek van die beplande pleeggesin ten einde te verseker dat die plasing uiteindelik tot die kind se algehele welsyn sal geskied.

Die ekosistemiese benadering reflekteer dus 'n deurtastende ondersoek na die mikro-, meso- en makrovlakke waarbinne die kind en gesin moet funksioneer en aanpas. Ten einde die gehalte en sukses van die maatskaplike werker se ondersteuningsaksies tot suksesvolle aanpassingsprosesse te versterk, word daar ook gebruik gemaak van 'n sogenaamde “sterkteperspektief”. Volgens Miley et al. (2004:38) is die sterkteperspektief “... an essential tool for successfully applying an ecosystematic perspective”. Aangesien hierdie benadering besondere betekenis vir die maatskaplike werker se fasilitering van die aanpassing van die kind tot pleegsorgplasing inhou, is 'n volledige uiteensetting van die sterkteperspektief noodsaaklik.

4.3 STERKTEPERSPEKTIEF IN PLEEGSORG

4.3.1 Inleiding

Die sterkteperspektief fokus op die bevordering van algehele aanpassing binne pleegsorgplasing deur onder andere die pleegkind se potensiële sterk punte te identifiseer en sodanig te bevorder dat meer effektiewe hanteringsvaardighede ontwikkel word. Terwyl die maatskaplike werker aandag skenk aan ongunstige toestande in 'n gemeenskap en daardie omstandighede wat 'n persoon se maatskaplike funksionering beïnvloed ondersoek, moet daar steeds in ag geneem word dat die persoon potensiaal het wat tydens verandering ontdek en toegepas kan word (Potgieter, 1998:9).

Reeds in die negentigerjare het maatskaplike werkers se fokus vanaf probleem-georiënteerde tradisionele perspektiewe na die inherente sterk punte van individue, gesinne, groepe en gemeenskappe verskuif. Sodanige verskuiwing stel die maatskaplike werker in staat om, in samewerking met die kliënt (pleeggesin), huidige sterk punte en onbenutte bronne te identifiseer, te ontwikkel en te bevorder (Saleeby, 2002:1; Poulin, 2005:28-29; Healy, 2005:151).

Saleeby (2002:12-18), ondersteun deur Poulin (2005:30), gee te kenne dat daar ses onderskeibare beginsels in die sterkteperspektief is wat verbind word met die kernwaardes van die maatskaplike werk professione.

4.3.2 Beginsels van sterkteperspektief

4.3.2.1 Die identifisering van sterk punte

Elke individu, groep, familie en gemeenskap het sterk punte. Die maatskaplike werker het ten doel om, ongeag omstandighede, 'n individu se sterk punte te identifiseer en te ondersoek. Hierdie sterk punte word dan ten goede ontwikkel en toegepas in die proses van probleemoplossing. Daar word ook verseker dat hierdie spesifieke individuele sterk punte sodanig ontwikkel word dat dit ook vir toekomstige probleemoplossings gebruik kan word. Die pleeggesin word dus toegerus met die vermoë om hul eie sterk punte te kan benut vir die identifisering en oplossing van moontlike toekomstige probleemsituasies (Nash, Munford & O'Donoghue, 2005:157). Sodanige proses van

identifisering, ontwikkeling en toepassing van die sterk punte plaas 'n ernstige verantwoordelikheid op die skouers van die maatskaplike werker. Laasgenoemde moet met die nodige kennis en ervaring aanvanklik sterk gerigte leiding en ondersteuning aan die groep bied.

Pleeggesinne is aanvanklik afhanklik van die maatskaplike werker se vermoë om die ontdekking en verdere ontwikkeling van sterk punte te fasiliteer. 'n Gevoel van hoop, betrokkenheid, respek, samewerking, wedersydse omgee en geloof in bekwaamheid om huidige en toekomstige probleme te oorkom, vorm die sleutel tot die identifisering van sterk punte (Saleeby, 2002:14). Dit beteken ook dat die maatskaplike werker fyn ingestel moet wees op eerder die sterk punte as die problematiese van elke individuele geval.

4.3.2.2 Bronne van uitdagings en geleenthede

Trauma, mishandeling, siektes, en stremminge word gesien as bronne van uitdagings en geleenthede. Erikson (Donald et al., 2005:75) beweer dit elke individu gedurende sy/haar lewe gekonfronteer word met traumatiese ervarings wat uiteindelik 'n betekenisvolle impak op ontwikkeling per se het. Gevolglik behoort stresvolle en traumatiese omstandighede eerder as uitdagings benader te word en sal die suksesvolle bemeestering daarvan 'n geleentheid tot positiewe ontwikkeling inhou. Om op 'n individu se tekortkominge en gebreke te fokus, breek 'n persoon se menswaardigheid en selfvertroue af. Wolin en Wolin (1993, aangehaal in Poulin, 2003) verwoord dit so: "... an image of themselves as helpless in the past, which then (becomes) the basis for fault finding and continued helplessness in the present."

Dit is die rol van die maatskaplike werker om die selfpersepsie van die pleeggesin sowel as dié van die biologiese gesin sodanig te verander dat daar 'n verhoogde bewuswording ontstaan van dit wat reeds vermoë is eerder as om gedurig op mislukkinge en ongunstige omstandighede te fokus. Intervensie van dié aard skep 'n nuwe benadering waarin die betrokke individue bewus raak van persoonlike groei wat met die bemeestering van elke hindernis plaasgevind het en wat uiteindelik aanpassing tot die nuwe omstandighede, te wete pleegsorgplasing, fasiliteer. Dit beteken dus dat daar groter fokus op sukses as

mislukking geplaas word, wat uiteindelik die gesin bereidwillig maak om aan aktiwiteite wat positiewe veranderinge inhou, deel te neem en nog later suksesvol aan te pas. Die individu se sterk punte behels onder andere juis die vermoë om struwelinge in die verlede te oorkom en in hul gemotiveerdheid om daaruit te leer, dan te groei en te ontwikkel (Poulin, 2005:31).

4.3.2.3 Onbeperkte groei en verandering

Daar behoort geen beperking geplaas te word op die moontlikheid tot groei en verandering nie en derhalwe behoort alle individuele, groeps- en gemeenskapsaspirasies ernstig opgeneem te word. 'n Maatskaplike werker mag nooit 'n individu se vermoë tot verdere ontwikkeling en verandering bevraagteken of betwyfel nie. Daar moet veel eerder juis aan die individu se menswaardigheid, motivering en bekwaamheid tot groei geglo word. 'n Kritiese of wantrouige benadering kan verandering beperk of selfs in die wiele ry, wat uiteindelik die pogings tot intervensie of stappe binne pleegsorgplasing uiters negatief kan beïnvloed.

Poulin (2005:31) voer aan dat die essensie van die sterkteperspektief gesetel is in die maatskaplike werker se vermoë om hoop in hopelose situasies te skep, geloofwaardigheid uit te leef waar ongeloof bestaan en aspirasies te ontwikkel in situasies waar dit tekort skiet.

4.3.2.4 Samewerking versterk die moontlikheid op sukses

Die beste resultate word slegs bereik indien dit geskied in samewerking met die kliënt. Dienslewering is 'n proses waartydens inligting wedersyds deur die maatskaplike werker as professionele persoon en die kliënt (pleeggesin) as persoon-in-omstandighede gedeel word. Die individu binne groepverband moet gerespekteer en erken word as die enigste persoon wat presies weet hoe omstandighede hom/haar beïnvloed. 'n Maatskaplike werker is bloot die opgeleide professionele persoon wat met die toepassing van relevante maatskaplike vaardighede en tegnieke die individu ondersteun, lei en beraad (Poulin 2005:31).

Die intervensieproses mag nie bestaan slegs uit die insette van die maatskaplike werker nie. Die kliënt (pleeggesin) moet daarvan bewus wees dat

- a. hulle eie ervarings erken en in geag geneem word tydens die beplanning en uitvoering van die intervensieproses;
- b. klem geplaas word op die individu se sterk punte en nie op mislukkinge en tekortkominge nie; en
- c. vooruitgang en verandering slegs moontlik is omdat die kliënt deelneem en sy/haar sterk punte omskep in vaardighede en ondersteuningspunte ten einde gestelde doelwitte te bereik.

Bostaande beteken dus dat die maatskaplike werker se rol uiteindelik een van fasiliteerder is wat die pleeggesin ondersteun en begelei tydens die proses van die identifisering, ontwikkeling en uiteindelijke implementering van hulle eie sterker vermoëns.

4.3.2.5 Die identifisering van onbenutte bronne in die omgewing

Elke omgewing is ryk aan bronne wat dikwels onderbenut word of selfs onbenut bly. Elke omgewing, hetsy gesinstelsel, gemeenskap of groep, het onuitputbare bronne wat geïdentifiseer kan word en wat dringend benodig word. Hierdie onbenutte bronne is nie beperk tot enige sosio-ekonomiese klas nie, en Saleeby (2002:17) is selfs van mening dat daar in elke omgewing individue, verenigings, groepe en instansies is wat 'n besondere bydrae het om te lewer of hulp kan lewer wat ander dringend benodig: kennis, 'n betekenisvolle bron of talent, selfs net tyd en plek.

Die ondersoek na en identifisering van beskikbare, maar onbenutte bronne in 'n pleeggesin se omgewing is weereens 'n gesamentlike proses. Die pleeggesin word bemaatig en ook toegerus om uiteindelik ander onbenutte bronne sonder maatskaplike hulp te identifiseer en tot hul voordeel en ontwikkeling te gebruik. Dit sal uiteindelik die algehele aanpassing tot nuwe omstandighede en omgewingseise in pleegsorgplasing versterk.

4.3.2.6 Die waarde van omgee, versorging en konteks

Die maatskaplikewerkprofessie is gerig op omgee, versorging en persoon-in-konteks-berading. Maatskaplike waardes berus op hierdie beginsels wat uitloop in die instandhouding van die breëre gemeenskap se fisiese en geestelike welsyn. 'n Vertrouensverhouding tussen die maatskaplike werker en die pleeggesin sal belemmer word indien die intervensieproses met onsensitiwiteit benader word. Die sterkteperspektief erken die mensdom se interafhanklikheid, maar skep ook die geleentheid tot selfontwikkeling en aktualisering en motiveer die ontwikkeling van 'n wedersydse omgee-verhouding.

Die sterkteperspektief ondersteun en bevorder dus maatskaplike verandering en probleemoplossing binne sosiale en gesinsverhoudings maar bewerkstellig ook menslike welvaart deur bemagtiging en probleemoplossing. Derhalwe word die aard en gehalte van die aanpassing van elke betrokke individu tydens pleegsorgplasing uiteindelik ook deur die sterkteperspektief bevorder. Dit is moontlik dat gesinne (pleeggesinne) tydens die pleegsorgplasing oorweldig kan raak deur die veranderinge in hul funksionering en struktuur. Wanneer die pleeggesin met sodanige veranderinge gekonfronteer word, kan dit moontlik hul bekwaamheid om hul eie sterk punte en geleenthede te identifiseer, belemmer. Die maatskaplike werker het hier ten doel om die pleeggesin te begelei om hul denke, belewinge en gevoelens op so 'n wyse te verwoord dat die gesin self hul eie sterk punte en moontlikhede kan identifiseer (Munford & Sanders, 2005:162).

Munford en Sanders (2005:168), het na aanleiding van verskeie studies bevind dat verandering in 'n gesin (die pleeggesin) meer stabiel en volhoubaar plaasvind in die gevalle waar die pleeggesin 'n plan van aksie op grond van hul eie sterk punte saamgestel het. Die pleeggesin word dus aangemoedig om hul vorige effektiewe aanpassings en suksesvolle verhoudings te identifiseer. Sodanige stap stel die pleeggesin daartoe in staat om die spesifieke strategieë en benaderings wat geïmplementeer is om suksesvol aan te pas, weer eens te gebruik ten einde huidige en toekomstige aanpassing (ook binne pleegsorgplasing) op doeltreffender wyse te fasiliteer.

Een van die vele wesenlike bestanddele van gesinsdinamiek is die wyse waarop die kind/ers oorgaan tot verhoudingstigting asook die handhawing van bepaalde verhoudings. Die aard en gehalte van elke kind se vroeëre verhoudings het 'n betekenisvolle invloed op sy/haar verdere ontwikkeling, asook die vermoë tot latere verhoudings. Die maatskaplike werker moet dus insig ontwikkel rakende die pleegkind se verhoudingstigting in die verlede ten einde die sukses, of nie, van die kind se toetrede tot toekomstige verhoudings te kan voorspel. Bowlby (Shultz, 2002, aangehaal in Lee-Jones, 2003) se bindingsteorie verskaf aan die maatskaplike werker 'n raamwerk waarbinne toepaslike kennis en begrip ten opsigte van die kind se verhoudingstigting ondersoek kan word.

Beginsels wat die bindingsteorie onderlê, is reeds in die besonder deur kundiges op die terrein van die maatskaplike werk ondersoek en toegepas aangesien dit 'n spesifieke verklarende en begripsraamwerk verskaf wat betref essensies in die ontwikkeling van nabye verhoudings. Die bindingsteorie verklaar dus ook hoekom die kind met 'n historisiteit van onsuksesvolle verhoudings of ongunstige gesinsomstandighede dikwels problematiese gedrag openbaar. Dit is dan juis binne hierdie raamwerk waar maatskaplike werkers aanvullende beginsels aantref aan die hand waarvan gesinsbesoeke gereël word asook terapeutiese doelwitte vir problematiese gedrag ontwikkel word (Centre for Parenting & Research, 2006: www.community.nsw.gov.au/docswr/-assessers/main/documents/research-attachment.pdf). In die lig van laasgenoemde is 'n bespreking van Bowlby se bindingsteorie (Schultz, 2002, aangehaal in Lee-Jones, 2003) noodsaaklik.

4.4 BINDINGSTEORIE

4.4.1 Inleiding

“When families are in serious difficulty social workers may become involved. An understanding of attachment is essential. Attachment is relevant to both the assessment of at-risk situations and in terms of children in care” (Atwool, 1997, aangehaal in Nash et al, 2005).

Suksesvolle aanpassing tydens pleegsorgplasing vereis onder andere effektiewe verhoudingstigting asook die handhawing van sodanige suksesvolle verhoudings. Binding is 'n proses wat plaasvind tussen die primêre versorger en 'n jong kind. Hierdie proses impliseer 'n emosionele band wat twee persone oor tyd en ruimte heen verbind. Binding is dus 'n tweerigtingdinamiek waartydens die primêre versorger en die kind beide aktiewe deelnemers is. Die sleutelfunksie by die primêre versorger blyk sensitiewe responsiwiteit te wees, naamlik om die behoeftes van die kind korrek te identifiseer en toereikend te bevredig (Van Niekerk, 1986).

4.4.2 Binding en gesinsverhoudings

Shultz (2002, aangehaal in Lee-Jones, 2003) definieer binding as 'n fisiese uitdrukking van liefdevolle emosionele gevoelens tussen 'n primêre versorger en die kind. Sodanige verhouding sluit in aandag, kontinue positiewe kommunikasie asook toereikende fisieke en emosionele versorging van die kind. Die kind se gedrag, emosionele stand en psigiese gesondheid word betekenisvol beïnvloed deur die vroeë verliese en/of negatiewe invloede van, onder andere, 'n primêre versorger.

4.4.3 Binding en leer

Veilige binding stel aan die kind 'n raamwerk beskikbaar waarbinne leer op alle vlakke suksesvol kan plaasvind. Indien veilige binding dus ontbreek, soos dikwels in die geval van pleegkinders, beskik die kind waarskynlik nie oor die nodige raamwerk nie. Dit beteken noodwendig dat die kind se vermoë om te leer, spesifiek ten opsigte van sosialisering en verhoudingstigting, ernstig gekortwiek kan word. Veilige binding vorm ook 'n voorvereiste vir latere samewerking. Suksesvolle en veilige binding tussen die kind en die primêre versorger rus die kind toe met die vermoë tot suksesvolle stigting en handhawing van uitgebreide sosiale verhoudings. Die kind wat nie daarin geslaag het om 'n veilige binding met sy/haar versorger te vorm nie, bly nie verbonde nie wat dus beteken dat hy/sy onveiligheid beleef, bang is vir die onbekende en 'n gesonde waaghouding ontbreek by die kind. Hierdie ontoereikende emosies kan suksesvolle pleegsorgplasing uiters negatief beïnvloed (Atwool, 1997, aangehaal in Nash et al, 2005).

4.4.4 Die rol van die primêre versorger in die bindingsproses

Die aard en gehalte van die verhouding en binding tussen die primêre versorger en die kind, het 'n betekenisvolle invloed op dit wat tussen die pleegouer en pleegkind plaasvind. Die oorspronklike bindingsaard tussen die pleegkind en sy/haar primêre versorger dien dikwels as 'n voorspeller van die aard en gehalte van dit wat tussen die pleegkind en die pleegouer gaan plaasvind. Die pleegkind verteenwoordig tydens plasing sy/haar eie biologiese gesin se eiesoortige geskiedenis van binding tussen versorger en kind. Die pleeggesin, daarenteen, verteenwoordig ook weer 'n eiesoortige geskiedenis van binding waarvan die wesenlike bestanddele nie noodwendig met dié van die pleegkind ooreenstem nie.

4.4.5 Binding in pleegsorg

Die pleegouer se gedrag teenoor en hantering van die pleegkind se emosionele behoeftes het 'n verdere betekenisvolle invloed op die bindingsproses aangesien dit die ontwikkeling van vertroue, sekuriteitsbeleving en 'n behorendheidsgevoel by die pleegkind kan fasiliteer of teëwerk. Dit beteken dus dat nie alleen die pleegkind se eie geskiedenis van binding nie, maar ook dié van die pleegouer die nuwe bindingsproses beïnvloed. Dit plaas 'n besondere addisionele verantwoordelikheid op die skouers van die pleegouer, naamlik om die kind se vermoë tot binding positief te stem en gunstig te ondersteun ten einde die kind se bekwaamheid tot toekomstige hegte verhoudings met nie slegs die pleegouers nie, maar ook toekomstige betekenisvolle andere te vorm (Bowlby, 1951, aangehaal in Payne, 2005).

4.4.6 Ontoereikende binding

'n Kind wat vir pleegsorgplasing oorweeg word, het moontlik nie die voorreg van veilige binding met die moeder of primêre versorger beleef nie. Uit vrees vir verwerping sukkel hierdie kind dus om toereikende vertrouensverhoudings met volwassenes (ook dan die pleegouer) te stig. Die pleegkind verteenwoordig dikwels 'n substelsel waar hy/sy blootgestel was aan fisieke, psigiese en/of seksuele mishandeling deur die primêre versorger wat hom/haar wantrouig, agterdogtig en bang laat. Hierdie kinders ervaar die wêreld as gevaarlik, chaoties en bedreigend, en dit perk hul waaghouding en

bereidwilligheid tot verhoudingstigting oor die algemeen ernstig in. Hierdie kinders sukkel meestal om hul emosies te reguleer en vind dit veiliger om te onttrek, selfs te isoleer, en eerder nie aan enige onbekende aktiwiteite deel te neem nie. Hulle kom dikwels angstig, aggressief en uiters wantrouig voor. In sommige gevalle neem dit die verwaarloosde en mishandelde kind jare alvorens hy/sy weer aan normale aktiwiteite binne die samelewing deelneem (Howe et al., 2000:152; Watson, 2005:228). Dit beteken dus dat hierdie kinders nie oor die nodige vermoëns beskik om tot suksesvolle en uitgebreide verhoudingstigting oor te gaan nie.

4.4.7 Die invloed van persoonlike temperament op binding

Dit is dus duidelik dat die pleegouer 'n betekenisvolle aandeel in die daarstelling van 'n vertrouensverhouding met die kind het. Payne (2005:82) voer aan dat kinders se dinamiese temperament 'n verdere bepalende invloed op die verhoudingstigting het. Payne (2005:82) wys verder daarop dat kinders met moeilike temperamente merendeels negatiewe gevoelens projekteer, dikwels onttrek en moeilik by enige onbekende of moeilike omstandighede aanpas. Daarenteen projekteer die kind met 'n sogenaamde "maklike temperament" gunstige emosies, pas makliker by die onbekende aan en hanteer nuwe omstandighede makliker.

Payne (2005:82) verwys verder na kinders wat neig om stadiger in nuwe verhoudings aan te pas, oftewel die "stadige" (*slow-to-warm-up*) kinders. Laasgenoemde openbaar die tendens om eerder in vreemde situasies te onttrek, lae aanpassingsvaardighede te toon en meer geïnhibeerd voor te kom. Dit is dus noodsaaklik dat die pleegkind se persoonlike temperament ook in ag geneem sal word tydens die evaluering van sy/haar vermoë tot binding met die pleegouer.

4.4.8 Die rol van die maatskaplike werker in die proses van binding

Wanneer die kind in die sorg van 'n pleegouer geplaas word, moet die maatskaplike werker die kind asook die pleegouer/-gesin voorberei ten einde optimale binding en verhoudingstigting te verseker. Rushton en Mayes (1997:126) het bevind dat toereikende binding tussen pleegkinders en die pleegouer binne die eerste jaar van plasing kan

plaasvind. Dit is egter die maatskaplike werker se verantwoordelikheid om sodanige bindingsproses te fasiliteer en te bevorder.

Bowlby (1951, aangehaal in Payne, 2005) identifiseer vyf terapeutiese take wat die maatskaplike werker kan vervul om die aanbindingsproses te versterk:

- die daarstelling van 'n veiligheidshawe om ongelukkige gevalle te hanteer;
- die ondersteuning van kliënte in hul eksploreringsproses;
- kennis en insig rakende die proses van binding asook die vaardighede om sodanige proses toereikend te kan fasiliteer;
- die ondersteuning van kliënte om die effek wat vroeë binding op huidige verhoudings kan hê, te verstaan; en
- die ondersteuning van kliënte om hul persepsie van en gedrag binne huidige en toekomstige verhoudings te verander deur die nodige opleiding van alle betrokkenes.

Die bindingsproses bring op sigself 'n reeks aanpassings mee. Die pleeggesin se funksionering word hier beproef aangesien die gesinslede gekonfronteer word met 'n nuwe, veranderende situasie (teenwoordigheid van die pleegkind) waarby hulle moet aanpas (Bruce & Bruce, 2002: http://www.fft.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html).

Gesinsfunksionering speel 'n belangrike rol in die fasilitering van positiewe verhoudings in die pleeggesin. Die maatskaplike werker moet toesien dat die pleeggesin, te midde van die veranderinge, tog stabiliteit vertoon hoewel daar geleentheid tot spontane aanpassing by die gegewe veranderinge gebied moet word. Gesinne moet bereid wees om die veranderinge in hul gesinne in ag te neem en te aanvaar ten einde stabiliteit oor die lang termyn te handhaaf en sodoende stagnasie te vermy (Goldenberg & Goldenberg, 2002:38). Die pleegkind en die pleeggesin word dus as 'n geheel gesien wat saamwerk om die aanpassingsproses vir elke individu betrokke by die pleegsorgproses so suksesvol, steuringsvry en aangenaam moontlik te maak.

4.4.9 Binding in nuwe omstandighede

Goldenberg en Goldenberg (2002:38) beweer:

Family stability is actually rooted in change. A family must maintain enough regularity and balance to maintain stability and preserve a sense of order and sameness, at the same time, it must subtly promote change and growth within its members and within the system as a whole.

Die pleeggesin moet dus gebalanseerd genoeg wees om suksesvol by die veranderinge aan te pas en terselfdertyd moet hulle bereid wees om veranderinge uit te daag. Die veranderinge moet egter stelselmatig en geleidelik plaasvind om die gesin kans te gee om by die verandering aan te pas (Goldenberg & Goldenberg, 2002:38). Soms is laasgenoemde proses in die pleegsorgproses nie moontlik nie. Die verwydering van 'n kind vanuit sy/haar biologiese gesin kan moontlik traumaties en te skielik plaasvind, veral wanneer die kind in lewensgevaar was. In dergelike gevalle ervaar die pleeggesin onmiddellike ongemak wat noodwendig verandering tot gevolg het. Die pleeggesin benodig dus dikwels professionele ondersteuning om by hierdie soort verandering aan te pas wat die teenwoordigheid van die maatskaplike werker noodsaak.

Die maatskaplike werker moet dus daarop gefokus wees om die pleegkind sowel as die pleegouers se stigting van suksesvolle gehegtheidsverhoudings toereikend te fasiliteer. Kinders kan nie vir uitgerekte periodes in onsekerheid leef nie. 'n Pleegsorgplasing noop die kind sowel as die pleegouer/s om nuwe gehegtheidsverhoudings te stig en dit is noodsaaklik dat die maatskaplike werker die betrokkenes se vermoë tot sodanige proses ondersoek. Wanneer 'n pleegsorgplasing oorweeg word, moet daar nie onderskat word hoe moeilik dit vir kinders, veral die middelkindjarige kind, is om met nuwe versorgers en gesinslede te bind. Die oorspronklike rede vir 'n pleegsorgplasing het waarskynlik 'n besondere ongunstige impak op binding tussen ouer en kind gehad – vandaar die moontlikheid dat binding vir die pleegkind problematies kan wees.

Volgens Atwool (1997, aangehaal in Nash et al, 2005) is toereikende ondersteuning van volwassenes wat versorging aan hierdie kinders bied, noodsaaklik. Sodanige versorging, hetsy deur familielede of vreemdelinge, vereis spesifieke vaardighede, buitengewone

toleransie en volgehoue veerkragtigheid. Dit is van kardinale belang dat die persone wat tydens die voorbereidingsfase alternatiewe versorging aan die kind verskaf, toereikend toegerus word vir die taak wat wag. Sodanige voorbereiding behels onder andere die ontwikkeling van kennis en begrip van binding. Atwool (1997, aangehaal in Nash et al, 2005) stel dit duidelik dat dit nutteloos is om 'n kind wat nie in sy eie biologiese gesin kan aanpas nie, gewoon oor te plaas na 'n volgende gesinsomgewing.

Samevattend kan gesê word dat die pleegkind binne 'n tipiese ekosistemiese benadering beskou word as deel van 'n ekologiese verband waar daar 'n aktiewe wisselwerking tussen omgewing en individu plaasvind. Pleegsorgplasing en die aanpassingseise wat daarmee gepaardgaan, kan dus nie plaasvind sonder inagneming van die dinamiek in die ekostelsel van kind en gesin nie. Daarbenewens verskaf die bindingsteorie aan die maatskaplike werker onder andere beginsels onderliggend aan suksesvolle verhoudings. Hierdie beginsels word uiteindelik omskep word in kriteria aan die hand waarvan pleegouers en pleegkinders voorberei en ondersteun word tot doeltreffender aanpassing tydens pleegsorgplasing.

Aanpassing vorm dus 'n noodsaaklike deel van die oorkoepelende doelwit van doeltreffende pleegsorgplasing. Dit vereis dat die professionele betrokkenes op wetenskaplike wyse relevante benaderings ondersoek en dit op verantwoordelike wyse toepas ten einde die pleegkind te begelei tot optimale ontwikkeling. Vir die maatskaplike werker is dit verder noodsaaklik om die fasilitering van effektiewe aanpassing te koppel aan die identifisering van die pleegkind en -ouer se sterk punte. Volgens die sterkteperspektief beteken dit dus dat vermoëns tot aanpassing en verhoudingstigting wat reeds deur die individu ontwikkel is, weer toegepas word vir die suksesvolle hantering van soortgelyke huidige en toekomstige uitdagings.

Uiteindelik kan gesê word dat die maatskaplike werker dus 'n eklektiese benadering volg deur daardie inligting wat waardevol en van toepassing is binne die arbeidsveld van die maatskaplike werk, te ondersoek en doeltreffend toe te pas. Dit vereis egter ook 'n gesamentlike benadering waar al die betrokkenes tydens die uiteindelijke pleegsorgplasing op aktiewe wyse betrek word.

Bulter en Charles (1999:17) stel voor dat groepwerk juis die pleeggesin kan bevorder en ondersteun om die komplekse uitdagings van pleegsorgplasing te hanteer. Groepwerk bied die geleentheid vir die pleeggesin om –

- nuwe kennis rakende die aanpassingsproses van verskeie ander pleeggesinne in te win;
- te reflekteer oor die uitwerking wat pleegsorg moontlik op die funksionering van pleeggesinne kan hê en
- indien nodig, hulp te ontvang met die nodige aanpassing.

Dit is vir die doeleindes van hierdie studie noodsaaklik om die dinamiek onderliggend aan groepwerk te omskryf ten einde die waarde daarvan in die algehele aanpassingsproses van die pleegkind te omskryf.

4.5 GROEPWERK

4.5.1 Inleiding

Aanpassing by 'n nuwe omgewing is nie net vir 'n pleegkind problematies nie, maar kan vir enige individu bepaalde uitdagings inhou, veral as dit gepaardgaan met moontlike ongunstige emosionele faktore. Dit sal dus onbillik wees om, ná pleegsorgplasing, van 'n middelkinderjarige pleegkind en die pleeggesin te verwag om sonder hulp en ondersteuning by mekaar aan te pas. Groepwerk skep vir die maatskaplike werker die ideale intervensiestrategie aan die hand waarvan daar aan al die betrokkenes die nodige ondersteuning tot suksesvolle aanpassing gebied word.

Pleegsorgplasing is 'n dinamiese proses wat deeglike voorbereiding vereis, en dit word aan formatiewe evaluering onderwerp ten einde suksesvol te wees. Die rolspelers by pleegsorgplasing word nie slegs beperk tot die pleegkind nie maar ook tot die primêre versorgers en die pleeggesin waarbinne die kind geplaas gaan word. Derhalwe is dit noodsaaklik dat voorbereiding asook intervensie tydens pleegsorgplasings deur die maatskaplike werker nie die groep per se sal negeer nie. Groepgeoriënteerde intervensietegnieke behels 'n andersoortige benadering en hou unieke voordele en resultate in wat veral in pleegsorgplasings belangrik is. 'n Groep vertoon eiesoortige karaktereienskappe

wat van die maatskaplike werker gespesialiseerde kennis en vaardighede vereis ten einde suksesvolle intervensieprogramme te predisponer.

4.5.2 Groep: definisie

Daar word deur verskeie navorsers omskrywings geformuleer ten einde die begrip *groep* te definieer (Jacobs, Masson & Harvill 1998:6; Toseland & Ravis 2005:12; Becker 2005:13). Derhalwe word volstaan by die definisie van Barnes, Ernst en Hyde (1960, aangehaal in Becker, 2005), naamlik –

“A group is more than people who happen to be doing the same thing at the same time in the same place, the people must have some connection, some way in which they come together (either literally or in their minds) with a common aim, purpose, or function. This defines the boundary of the group, separating it from the surrounding environment of which nevertheless it is part”.

Vanuit die maatskaplike perspektief beteken dit dus dat 'n groep gevorm word wanneer verskillende mense 'n spesifieke aspek wat hulle met mekaar verbind gemeen het en op grond waarvan hulle bymekaar kom ten einde 'n sekere doel te bereik of 'n bepaalde funksie uit te voer. Wat betref die pleegkind sal die groep dus uit die pleegkind/ers en/of pleegouers bestaan met die uiteindelijke doel om die aanpassingsproses te vergemaklik.

4.5.3 Groepwerk: definisie

Becker (2005:13) beskryf groepwerk soos volg: Groepwerk bied 'n konteks waarin individue mekaar kan bystaan, waartydens individue en groepe mekaar beïnvloed en sodoende persoonlike, gemeenskaplike en organisatoriese probleme op te los.

In die geval van die pleegkind sal die doel van groepwerk dus wees om deur middel van maatskaplike intervensietegnieke en gespesialiseerde vaardighede die pleegkind en die pleeggesin te ondersteun en te begelei tot meer effektiewe aanpassing en sodoende die pleegsorgproses uiteindelik te bevorder. Drumm (2006:20) beskryf groepwerk as die proses waardeur onderliggende gevoelens en aangeleenthede in 'n meer openbare maar steeds veilige omgewing ontdek en bespreek word. Daar word dus geantisipeer dat die

effek van groepwerk 'n bepaalde gunstige verandering vir al die lede van daardie spesifiek groep sal inhou. Dit beteken dat ook die pleegkind 'n sekere positiewe verandering sal ondergaan wat hom/haar sal ondersteun ten opsigte van meer effektiewe en soepele aanpassing by die nuwe omstandighede en wel op grond van die groepwerkessies.

Hoewel groepwerk talle voordele vir 'n individu kan inhou (Becker 2005:17–18; Toseland & Rivas 2005:18), is Jacobs et al. (1998:2) van mening dat daar twee voordele is wat altyd sal uitstaan, naamlik:

- groepe is effektief en bied die geleentheid vir individuele groepslede om verskillende persepsies met mekaar te deel wat uiteindelik individuele persepsies aanvul, verander en/of uitbrei
- groepwerk verskaf 'n gevoel van samehorigheid, behorendheid, die geleentheid om nuwe gedrag uit te beeld en voor te leef, die geleentheid tot eerlike terugvoering, die geleentheid van sensasionele ondervinding deur aandagtig na ander te luister, die ervaring van realistiese toedoening en die druk om verbintenisse na te kom. (Jacobs et al. 1998:2).

Die invloed van groepwerk op die hele proses van pleegsorgplasing is verrykend aangesien dit nie slegs die verskillende rolspelers betekenisvol beïnvloed nie maar ook die verloop, aard en gehalte van die proses kan rig. Derhalwe is dit noodsaaklik dat die maatskaplike werker deeglik kennis sal dra van hoedanig groepwerk geskied en wat die impak daarvan op die betrokkenes is.

4.5.4 Die effek van groepwerk op die individu

4.5.4.1 Effektiwiteit

Jacobs et al. (1998:2) is van mening dat die doeltreffendheid van groepwerk ook daarin geleë is dat dit vir die maatskaplike werker die geleentheid bied om gelyktydig met 'n groep pleegkinders sowel as die pleegouers in terapeutiese verband te werk. Dit beteken dat daar meer tydekonomies te werk gegaan kan word aangesien daar gemeenskaplike inhoude is wat gelyktydig met die onderskeie rolspelers gedeel kan word. Individuele

terapeutiese intervensies is tydrowend en behoort beperk te word tot gevalle waar inhoude meer uniek en derhalwe op individuele vlak hanteer behoort te word.

4.5.4.2 Gemeenskaplike emosies

Die akkommodering van 'n pleegkind in die pleegouers se gesinsomgewing plaas intense druk op die versorgers (pleegouers) asook op ander lede van die pleeggesin. Pleegouers is nie noodwendig toegerus met die nodige kennis en vaardighede om hierdie veranderinge toereikend te hanteer nie. Tesame hiermee vereis die pleegkind dikwels, vanweë 'n problematiese agtergrond, andersoortige opvoedingsvaardighede. Dit sou onbillik wees om van die pleegouers te verwag om hierdie nuwe ervaring sonder die nodige ondersteuning aan te pak. Pleegouers ontwikkel dikwels ook gevoelens van eensaamheid en isolasie in die sin dat hulle, binne die omstandighede van pleegsorgplasing, onhandigheid en magteloosheid beleef. Hulle voel dikwels verlore wanneer die pleegkind met andersoortige gedrag en eise presenteer. Oneffektiewe kommunikasie met en gedrag teenoor die pleegkind laat die pleegouers skuldig, verward en eensaam voel. Jacobs et al. (1998:2) voer aan dat hierdie emosies moontlik geëlimineer kan word deur pleegouers te begelei tot die besef dat hulle nie geïsoleerd in hulle omstandighede staan nie en dat daar wel ander persone is wat deur dieselfde veranderinge en ervarings gaan. Hierdie insig vergemaklik die aanpassingsproses deurdat die pleegouers hulle ervarings en emosies met ander kan deel.

4.5.4.3 Verskillende bronne en persepsies

'n Groepsbespreking skep die geleentheid vir gesprek wat interessant en waardevol kan wees. Deelnemers aan die groep verteenwoordig verskillende individue met eie unieke ervarings en persepsies. Dit beteken dat groepslede blootgestel word aan verskillende inligtingsbronne asook 'n wye verskeidenheid persepsies. Hoe meer pleeggesinne dus deel van die groep uitmaak, hoe meer persepsies word gedeel wat individuele lede die geleentheid tot nuwe vaardighede en insigte gee. Jacobs et al. (1998:3) noem hierdie proses "data-mededeling". Hiervolgens word verskillende idees, emosies en ervarings heen en weer gedeel en bespreek en betekenisvolle inligting word sodoende by die pleeggesin gevoeg wat uiteindelik die aanpassingsproses bevorder.

Corey en Corey (2002, aangehaal in Toseland & Ravis, 2005) meld dat groepsbetrokkenheid by gesinne 'n waardevolle geleentheid bied om oor gemeenskaplike inhoude gesprekke te voer, mekaar wedersyds te ondersteun en om uiteindelik van mekaar te leer. Deur hulself aan ander kenbaar te stel, verdiep elke groepslid sy selfkennis, raak elkeen bewus van die invloed wat wedersyds op mekaar uitgeoefen word en kom elke lid tot ander en/of nuwe insigte wat tot lewensverandering kan lei. Deur met mekaar se lewenstruwelinge en eiesoortige probleme te identifiseer, leer groepslede uit mekaar se ondervindinge en bied hierdie insidentele leergeleenthede die uitbreiding van probleemoplossingstegnieke. Groepsaktiwiteit bied die geleentheid om met nuwe idees en gedragspatrone te eksperimenteer, wat uiteindelik aan elke groepslid die keuse gee van watter insigte en tegnieke in hul eie lewe van toepassing is en wat met sukses geïnkorporeer kan word (Corey & Corey, 2002, aangehaal in Toseland & Ravis, 2005). Daarbenewens funksioneer groepe as waardevormingsagente deur groepslede se onderliggende emosies en waardestelsels te beïnvloed, wat hoofsaaklik die basis van maatskaplike sosiale en emosionele probleme uitmaak (Jordan, 2007:4).

4.5.4.4 Gevoel van behorendheid

Volgens Jacobs et al. (1998:3) ontwikkel individue 'n gevoel van behorendheid wanneer die geleentheid gebied word om met ander persone te identifiseer. Soos reeds in die vorige hoofstuk genoem, is dit juis in die middelkinderjare belangrik dat die kind 'n gevoel van behorendheid ontwikkel ten einde die proses van vergelyking en identiteitsvorming te bemeester (Louw, 1995:64; Donald et al., 2005:77–78). Groepwerk fasiliteer die pleegkind se veiligheidsbeleving daarin dat hy/sy binne groepsverband met ander kan identifiseer, minder geïsoleerd voel en die aanpassingsvaardighede van ander kan waarneem en kan internaliseer. Jordan (2007:3) stel dit duidelik dat gereelde geskeduleerde groepsessies die pleegkinders regdeur die pleegsorgplasing kan ondersteun asook 'n geleentheid vir die pleegkinders bied om van mekaar se ondervinding van pleegbroers en -susters in die pleegsorgplasing te leer, iets wat uiteindelik nie deur individuele berading verkry kan word nie. Hierdie nuwe ervarings en emosies bevorder uiteindelik die pleegkind se aanpassing in die pleeggesin.

Jordan (2007:6) noem verder dat 'n groepgeoriënteerde benadering ook op die spesifieke behoeftes van die pleegkind gefokus moet wees. Verandering wat met pleegsorgplasing gepaard gaan, kan by die pleegkind angstigheid en vrees vir die onbekende veroorsaak. Dit is juis hier waar 'n groepgeoriënteerde benadering moet fokus op die kind se behoefte om verskillende vrese, toekomsverwante onsekerhede en veiligheidsbehoefte te verwoord. Volgens Jordan (2007:6) sal voortgesette groepbyeenkomste aan die pleegkind die geleentheid tot kontinue ondersteuning bied waartydens gemeenskaplike vrese en ervarings die gevoel van behorendheid versterk en die pleegkinders kans gee om by mekaar te leer. Individuele terapeutiese geleenthede sal nie noodwendig aan die pleegkind sodanige ontladingsgeleentheid bied nie.

4.5.4.5 Vaardigheidsoperasionalisering

Groepe gee aan die pleegkind asook die pleegouers die geleentheid om nuwe gedrag aan te leer, dit uit te oefen en te toets asook die geleentheid om nuwe bevredigende sosiale verhoudings aan te knoop, aldus Axline (1983:250). Groepe verskaf 'n veilige hawe waarin die pleegkind hom/haarself kan uitleef en sekere vaardighede wat aangeleer is, kan beoefen. Dit is hier waar die pleeggesin die geleentheid gegun word om intieme gesprekke met mekaar te voer, mekaar kan konfronteer, tot meer effektiewe tegnieke en insigte kan konformeer en onderliggende gevoelens na die oppervlak kan bring. Jacobs et al. (1998:4) merk in dié verband op: “practicing these interactions and skills will greatly enhance members’ chances for more effective living.”

4.5.4.6 Terugvoering

Jacobs et al. (1998:4) sê in dié verband dat, wanneer 'n persoon terugvoering van 'n enkele ander ontvang, die terugvoering selde ernstig opgeneem word. 'n Persoon is dus meer geneig om terugvoering te aanvaar en te internaliseer wanneer dit in groepsverband deur 'n groepslid gegee word en dus “die akkuraatheid daarvan nie kan verskoon nie”. Jordan (2007:6) voeg by: “These groups are forums for members to bring questions or topics to the table for discussion and feedback from other members”. Veiligheidsbeleving en aanvaarding van die groep se gemeenskaplike doel maak egter 'n voorvereiste uit van sodanige aanvaarding van terugvoering.

4.5.4.7 Sensasionele ondervinding

Groepsterapie fasiliteer selfkennis en die ontwikkeling van nuwe insigte. Dit beteken dat daar deur middel van groepsdeelname aan die betrokke deelnemers die geleentheid gegun word om hulle eie kennis- en ervaringswêreld uit te brei en uiteindelik 'n nuwe benadering te ontwikkel. Wanneer individue in groepsverband na mekaar se probleme, struikelblokke maar ook hanteringsmeganismes luister, ontwikkel daar tussen hulle 'n samehorigheidsgevoel. Dit predisponeer wedersydse leerervaringe wat uiteindelik ook die individu se behorendheidsgevoel versterk. 'n Individue in die groep is dikwels verlig by die besef dat hy/sy nie geïsoleerd staan met 'n spesifieke probleem nie, maar ook blootgestel word aan 'n repertoire van moontlike oplossingsstrategieë wat aanpassing in die nuwe situasie soveel makliker maak. Die pleegkind ontdek dat hy/sy nie uniek en alleen in moeilike omstandighede staan nie. Terselfdertyd fasiliteer groepwerk vertroosting in die pleeggesin wat uiteraard aanpassing by die groep en die veranderinge in die pleeggesin verder bevorder (Jacobs et al., 1998:5).

4.5.4.8 Realistiese meedoening

Jacobs et al. (1998:5) verwys na 'n groep as 'n "mikrososon of refleksie van 'n gemeenskap". Binne groepsverband word gevoelens wat deur 'n hele gemeenskap ervaar word soos jaloesie, ontsteltenis, hartseer en woede bespreek en hanteer. Tydens bewuswording van bepaalde emosies raak die individu stelselmatig ook meer bewus van die realiteit waarin hy/sy leef. Die pleeggesin kan dus binne groepverband 'n wye spektrum vaardighede aanleer wat hulle toerus om nie slegs alledaagse emosies nie, maar ook spesifieke emosies vanweë die plasingssomstandighede te hanteer.

Groepe is 'n middel waardeur individuele lede oorgaan tot verhoudingstigting met betekenisvolle ander persone. Dit gee individuele lede dus die geleentheid om binne 'n veilige omgewing hulle eie emosionele lewe te ontdek, uit te leef en op dié manier hulle selfbeeld te bou. Axline (1983:250) sê: "The group experience injects into therapy a very realistic element because the child lives in the world with other children and must consider the reaction of others and must develop a consideration of other individuals feelings". Dit beteken dus dat die individu in 'n veilige omgewing instap waartydens

sy/haar eie gevoelens verwoord kan word sonder die gevaar van verwerping of verdere vereensaming.

4.5.4.9 Verbintenis

Zastrow (2007:30) voer aan dat lede in groepverband blootgestel word aan aanvaarbare norme en sosiale gedrag waartydens hy/sy bevredigende sosiale verhoudings kan stig en kan handhaaf. Bande wat gesmee word tydens groepwerk blyk dikwels sterker te wees as bande tussen individue (Jacobs et al., 1998:5). Die toewyding wat 'n pleeggesin teenoor 'n groep voel is dikwels ook sterker en meer betekenisvol as ooreenkomste tussen individue (pleeggesin en die maatskaplike werker). Die pleeggesin sal dus meer bereidwillig wees om groepsessies by te woon en daarin te groei en verandering te bewerkstellig as om die groep in die steek te laat. Aangesien meer mense deur die teleurstelling geaffekteer sal word, motiveer dit die pleeggesin om pligsgetrou teenoor die groep te bly (Jacobs et al., 1998:5).

Uit die literatuur (Corey & Corey, 2002, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005; Zastrow, 2007) blyk dit dus dat groepwerk vir pleegouers en pleegkinders besonder baie voordele inhou aangesien dit nie alleen koste- en tyd-effektief is nie, maar groepwerk kan ook besondere leergeleenthede skep en interaksiegeleenthede fasiliteer. Groepwerk kan egter ook skeef loop, veral wanneer gespesialiseerde kennis, insig en ondervinding ontbreek en die nodige voorbereiding deur die maatskaplike werker nie op professionele wyse gedoen is nie.

4.6 NADELE VAN GROEPWERK

Corey en Corey (2002, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005) beweer dat, wanneer die pleeggesin intieme emosies aan die groepslede openbaar, dit ook 'n noodwendige blootstelling aan konfidensialiteitskending, asook ander beskadigende reaksies van groepslede impliseer. Verder kan die teenwoordigheid van spontane pleeggesinne wat maklik probleme en struikelblokke verbaliseer, die aandagverdeling in groepsverband ongebalanseerd maak. Dit beteken dat ander stiller pleeggesinne, wat 'n sterk gevoel van

privaatheid koester, dus nie die geleentheid ten volle benut om deel van die gesprek te word nie en uiteindelik die nodige aandag verbeur (Yalom, 1995, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005).

Om sodanige negatiewe effekte wat groepwerk op die pleeggesin kan hê te vermy, is dit belangrik dat die maatskaplike werker as groepleier die relevante perspektiewe en teorieë ken en kan toepas wat uiteindelik die bevordering van die individu asook groep as geheel sal verseker.

Drumm (2006:20) spreek simpatie teenoor groepleiers uit aangesien die betrokke maatskaplike werker dapper genoeg moet wees om, onder die kritiese blik van ander, individuele berading te verskaf en dit dus baie verg om 'n groep suksesvol te begelei. Dit is dus duidelik dat 'n maatskaplike werker op gespesialiseerde wyse toegerus moet wees om 'n groepwerksessie met pleegkinders te lei ten einde 'n betekenisvolle uitwerking op die pleegkind asook pleeggesin te verseker.

Becker (2005:11) stel voor dat die gebruik en toepassing van die sterktegeoriënteerde benadering (oftewel sterkteperspektief) juis die maatskaplike werker se bekwaamheid in hierdie verband kan bevorder. Hierdie benadering fokus daarop dat alle groepslede, asook die groep as geheel, inherente sterk punte besit wat hul as individue asook as geheel bemagtig om aktief deel van die probleemoplossingsproses te wees. Sodanige benadering akkommodeer die individuele lede, asook die groep se wisselende behoeftes en die vordering wat moontlik gedurende aktiwiteite van die groepwerk kan plaasvind

4.7 SAMEVATTING

Die pleegkind verteenwoordig 'n bepaalde ekosisteem waaruit hy of sy verwyder word en dan in 'n "nuwe" ekosisteem geplaas moet word. Eersgenoemde het 'n unieke invloed op die kind se ontwikkelingsproses wat deur die maatskaplike werker as ongunstig geïdentifiseer word. Dit beteken dat die maatskaplike werker se intervensie benodig word

in die vorm van intervensie-aksies. 'n Nuwe omgewing word geïdentifiseer met regstelling as oorkoepelende doel.

'n Betekenisvolle uitdaging word in hierdie proses op die tafel van die betrokke maatskaplike werker geplaas. Eerstens moet die geïdentifiseerde “nuwe” omgewing waarin die pleegkind geplaas word, die gesonde ontwikkeling van die betrokke kind moontlik maak en verder fasiliteer. Tweedens en ewe belangrik behoort die plasingomgewing ook 'n genesende en dus helende effek op die pleegkind hê. Die kind wat uit sy bepaalde primêre omgewing verwyder word, dra reeds die gevolge en dikwels die letsels van 'n disfunksionele omgewing met hom saam. Daar behoort dus gepoog te word om die plasingomgewing so te kies dat daar regstelling en normale ontwikkeling vir die pleegkind moontlik gemaak word. Die eis wat dit aan die “nuwe” omgewing stel, plaas die verantwoordelikheid om in die plasingomgewing met behulp van die nodige intervensies noodsaaklike ondersteuning te doen, op die skouers van die maatskaplike werker. Sodanige ondersteuning behels dikwels opleiding en begeleiding ten einde aan die pleegkind se andersoortige opvoedingsbehoefte te voldoen.

Verder is dit ook duidelik dat die maatskaplike werker die pleeggesin moet aanmoedig om by 'n terapeutiese groep waarby ander pleeggesinne betrokke is, aan te sluit. Dit is tydens sodanige groepsessies dat die pleeggesin ondersteuning van ander pleeggesinne wat met dieselfde krisis en omstandighede gekonfronteer word, ontvang en hulle die geleentheid kry om nuwe inligting en persepsies van die pleegsorgplasing mee te deel en in te win. Groepwerk gee aan die maatskaplike werker ook die geleentheid om vanuit 'n sterkteperspektief die pleeggesin te lei en die nodige vaardighede vir die aanpassing aan te leer ten einde aanpassingsprobleme van die kind tydens die pleegsorgplasing op te los, wat 'n suksesvolle aanpassing tot die pleegsorgplasing verseker.

'n Maatskaplike werker wat die sterkteperspektief in groepsessies met pleegsorggesinne toepas, bevorder die aanpassing van die middelkinderjarige pleegkind in die pleegsorgplasing. Sodanige intervensie bied 'n geleentheid vir alle betrokkenes om interaktief deel te word van die pleegsorgproses. Sodoende funksioneer die pleeggesin as

'n eenheid en word 'n gevoel van samehorigheid geskep. Dit bevorder dus die aanpassing van die middeljare pleegkind by die pleeggesin en pleegsorgplasing.

HOOFSTUK 5

MAATSKAPLIKE WERKERS SE ERVARING VAN DIE BYDRAE TOT DIE AANPASSING VAN 'N PLEEGKIND IN SY/HAAR MIDDELKINDERJARE IN 'N PLEEGSORGPLASING

5.1 INLEIDING

Uit die vorige vier hoofstukke blyk dit dat, hoewel daar min navorsing oor die pleegkind in middelkinderjare gedoen is, dit die belangrikste fase van ontwikkeling by die pleegkind is. Navorsing toon verder dat dit juis in hierdie ontwikkelingsfase is waar die grootste groep pleegkinders fisiese en/of emosionele mishandeling in hul natuurlike omgewing ervaar en dat sodanige mishandeling 'n betekenisvolle invloed op die pleegkind se hanterings- en aanpassingsvermoë in die pleegsorgplasing het (Fisher et al. 2000:147; Louw & Louw, 2007:217). Hierdie bevindinge lei tot die afleiding dat maatskaplike werkers se ondersteuning en toesig tydens pleegsorgplasings intensiewer en op 'n kontinue basis moet plaasvind vir die middelkinderjarige pleegkind ten einde die aanpassings- en hanteringvermoë binne die pleegsorgplasing te bevorder. Swanepoel (1999, aangehaal in Van Rensburg, 2006) stel dit dat navorsing nie noodwendig 'n oplossing vir die probleem is nie. Daar moet eerder daarop gefokus word om meer inligting aangaande die probleem in te win. Gevolglik is die doel van hierdie navorsingstudie dus om 'n beter begrip rakende die bydrae wat maatskaplike werkers kan lewer tot die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing. Terselfdertyd word 'n poging aangewend om die tekort aan inligting oor 'n pleegkind in die middelkinderjare in Suid-Afrika aan te vul. Hierdie studie wil dus inligting aan maatskaplike werkers verskaf oor die wyse waarop hulle 'n bydrae kan lewer tot die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare binne 'n pleegsorgplasing.

Die doelwitte van die studie is gevolglik om die aard van pleegsorg ten opsigte van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare te beskryf, om kinderontwikkeling relevant tot die pleegkind in sy/haar middelkinderjare te verduidelik en om die bydrae van maatskaplike werkers tot die fasilitering van die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in pleegsorg te bespreek.

In hierdie hoofstuk word die bevindinge van die empiriese studie, soos gelei deur die gestelde doelwitte, bespreek.

5.2 NAVORSINGSMETODE

5.2.1 Navorsingsbenadering

De Vos en Strydom (2001:358) verwys na Mouton en Marais (1990:169–170) wat aanvoer dat die aard van sosiale wetenskap so verstrengel is dat een benadering alleen nie genoeg is om die mens in sy volle kompleksiteit te beskryf nie. Gevolglik het die navorser in hierdie studie gebruik gemaak van beide 'n kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsbenadering ten einde genoegsame data in te samel oor die wyse waarop die maatskaplike werker se bydrae tot die aanpassing van die pleegkind in sy/haar middelkinderjare in pleegsorg gemeet word en om die inligting aan te bied in die vorm van grafieke, tabelle asook 'n geïntegreerde bespreking van sodanige inligting.

5.2.2 Navorsingsontwerp

Beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag is as ontwerp vir die studie gebruik (Bless en Higson-Smith; 2004:38). Bless en Higson-Smith (2004:41) verduidelik verder dat verkennende studies ten doel het om 'n algemene begrip van menslike omstandighede te verkry. Die aanvraag vir dié tipe studie kan 'n gevolg wees van te min inligting rakende 'n nuwe area van belangstelling. Gevolglik is daar 'n poging aangewend om die primêre motief van hierdie navorsingstudie, te wete, kennis en inligting oor die bydrae van maatskaplike werkers tot die aanpassing van die pleegkind in sy/haar middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing, uit te brei.

Dit is die navorser se doel dat teoretiese inligting met navorsingsbevindinge gekonvergeer word ten einde die praktyk van hulpverlening aan die pleegkind in sy/haar middelkinderjare meer effektief te laat plaasvind. Daar word dus beoog om aanbevelings en riglyne op te stel wat sal bydra tot die harmoniëring van pleegsorgplasinge in die algemeen, maar met spesifieke fokus op die pleegkind in die middelkinderjare.

5.2.3 Literatuurstudie

Vir enige vakgebied om aanspraak op wetenskaplikheid te maak, moet dit sig bedien van 'n verantwoorde teoretiese grondslag. Die navorser se begronding moet gebed wees in 'n stewige basis wat enersyds sy/haar terrein van wetenskapsbeoefening sal afbaken, en andersyds vaste punte vir verwysing daar sal stel deur die beskrywing van riglyne, kriteria en beginsels. Die navorser het dus beoog om 'n noue verband te skep tussen die gehalte van teoretiese vertrekpunte in die veld van maatskaplike werk en die uiteindelijke wetenskapsbeoefening.

'n Omvattende literatuurstudie is derhalwe onderneem om 'n breë teoretiese grondslag te verkry. Beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag soos benut in hierdie studie, vereis die implementering van 'n studie oor die aard en omvang van maatskaplike werkers se huidige bydrae tot die aanpassing van die pleegkind in sy/haar middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing. Derhalwe fokus die literatuurstudie op inligting rakende pleegsorg soos dit tans in die Suid-Afrikaanse konteks plaasvind, maatskaplikewerksfunksies en die onderskeie rolle in die pleegsorgproses, kinderontwikkeling, statutêre wetgewing ten opsigte van pleegsorg en die invloed wat pleegsorg op alle rolspelers in die pleegsorgproses het.

Daar word ook gefokus op die identifisering en beskrywing van leemtes in navorsing met betrekking tot die navorsingsdoelstelling en doelwitte van die studie.

5.2.4 Populasie en steekproef

Die Kinderwet (Suid-Afrika, 1983) vereis dat 'n maatskaplike werker ondersoek moet instel in die geval waar 'n kind moontlik as sorgbehoewend bevind kan word, alternatiewe sorg benodig en in pleegsorg geplaas moet word (Departement van Welsyn, 1998:111–112). Die Witskrif vir Maatskaplike Werk (Ministerie van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling, 1997) verwys na die feit dat kinder- en gesinsorg-organisasies 'n groot aantal pleegsorggevalle hanteer.

Ter bereiking van die doelstelling en doelwitte van die navorsingstudie, sluit die universum dus alle geregistreerde maatskaplike werkers werksaam by verskeie takke van twee nieregeringsorganisasies in die Wes-Kaap en Suid-Kaap, wat gewillig was om aan die navorsingstudie deel te neem, in. Genoemde takke van een nie-regeringsorganisasie sluit in

takke op De Rust, George, Mosselbaai, Riversdal, Stellenbosch en van 'n ander nieregeringsorganisasie ook te George, Mosselbaai en Stellenbosch.

Vir die doeleindes van hierdie studie is daar van 'n niewaarskynlikheidsteekproef gebruik gemaak wat 'n doelbewuste steekproef insluit. Crookes en Davies (1998:235) definieer doelgerigte steekproefneming as die proses waartydens 'n navorser 'n bewuste seleksie maak van sekere deelnemers om by die studie ingesluit te word. Motivering vir hierdie spesifieke seleksie is gegrond in die feit dat die navorser doelbewus maatskaplike werkers wou insluit wat ten minste een jaar ervaring in die proses van pleegsorgplasing het. Hierbenewens was geïdentifiseerde deelnemers werksaam by takke van twee nieregeringsorganisasies in die Suid-Kaap en Wes-Kaap.

5.2.5 Data-insamelingsmetode

- **Vorbereiding vir data-insameling.**

Data is ingesamel deur middel van 'n empiriese studie. Alvorens die navorsingstudie geloods is, is toestemming by die bestuur van die twee nieregeringsorganisasies verkry om die studie onder hul vaandel te doen. Daarna is die maatskaplike werkers by verskeie takke van die nieregeringsorganisasies in kennis gestel van die navorsingstudie ter voorbereiding van hul keuse om betrokke te raak by die studie, asook om relevante inligting oor hul ervaring in pleegsorgplasing in te win en die geleentheid te skep vir moontlike verdere onderhoudvoering. Die deelnemers is telefonies by die betrokke instansies gekontak.

- **Navorsingsinstrument**

Data-insameling het die voltooiing van geskeduleerde, semi-gestruktureerde vraelyste (Bylae A) behels. Die vraelyste het beide oop en geslote vrae bevat en was gebaseer op die inligting verkry uit die literatuurstudie soos bespreek in hoofstukke 2, 3 en 4. Die vraelyste is in die tydperk Junie 2009 tot Julie 2009 voltooi. Daarna is die inligting verwerk ten einde oor te gaan tot die proses van wetenskaplike interpretasie, die formulering van afleidings en die daarstelling van bepaalde aanbevelings.

5.2.6 Dataverwerking

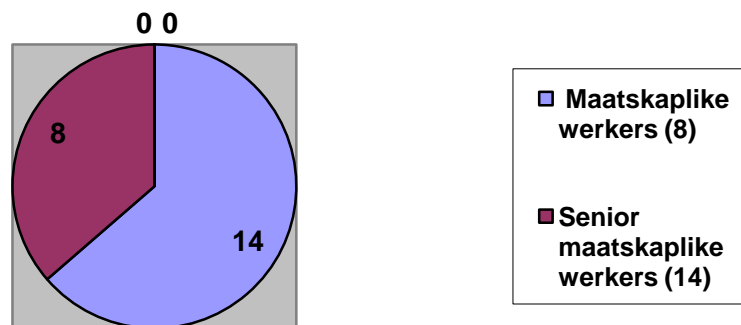
Die dataverwerkingsprosedure behels 'n uiteensetting van die statistiese analise van die data wat deur die vraelyste ingesamel is. Die vraelyste is aan 22 maatskaplike werkers by verskeie takke van twee nieregeringsorganisasies in die Wes-Kaap en Suid-Kaap gegee. Elke vraag in die vraelys het duidelike instruksies bevat, en die data wat ingesamel is, sal vervolgens statisties uiteengesit word in die vorm van tabelle, grafieke en narratiewe.

5.3 BEVINDINGE VAN NAVORSINGSTUDIE

5.3.1 Identifiserende besonderhede

5.3.1.1 Posisie in organisasie

Die eerste vraag het gehandel oor die posisie wat die deelnemers in hul instansie beklee. Figuur 5.1 dui die posisies van die maatskaplike werkers aan.

n=22

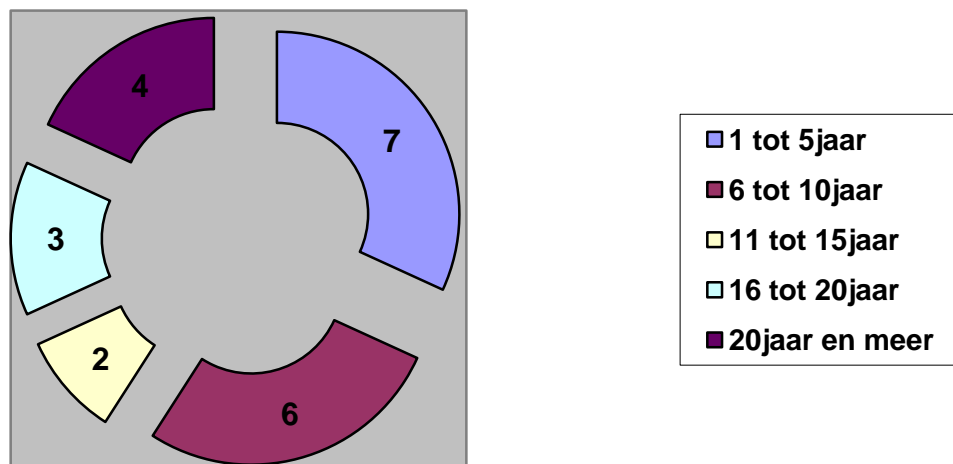
Figuur 5.1: Posisie van deelnemers in organisasie

Figuur 5.1 dui daarop dat agt van die deelnemers die posisie van senior maatskaplike werker in die onderskeie instansies beklee het. Veertien deelnemers het die posisie van maatskaplike werker beklee. Hoewel nie deur navorsingsbevindinge bevestig nie, kan die afleiding moontlik gemaak word dat minder senior maatskaplike werkers direk by pleegsorgplasing betrokke is. Dit wil verder vanuit die bevindinge in figuur 5.1 voorkom asof pleegsorgplasing eerder deel uitmaak

van maatskaplike werkers wat nie noodwendig senior posisies in die onderskeie instansies beklee nie.

5.3.1.2 Ondervinding in die praktyk

Deelnemers is versoek om hulle jare ondervinding op die gebied van maatskaplike werk aan te dui. Bevindinge word in figuur 5.2 uiteengesit.

n=22

*Deelnemers kon hier meer as een opsie kies

Figuur 5.2: Jare ondervinding in die praktyk

Die grootste verteenwoordiging, te wete sewe deelnemers, blyk een tot vyf jaar praktykervaring te reflekteer. Hierbenewens beskik vier deelnemers oor twintig en meer jare, twee deelnemers sestien tot twintig jaar en drie deelnemers elf tot vyftien jaar ervaring in die praktyk van maatskaplike werk te hê.

Die navorser het by die geïdentifiseerde instansies personeel versoek om aan die ondersoek deel te neem. Daar is dus geantisipeer dat die deelnemers wat hulself bereidwillig verklaar, persone is wat oor bepaalde praktykervaring in die algemeen beskik en wel op een of ander stadium by pleegsorgplasinge betrokke was. Die navorser is egter verbatim in kennis gestel dat slegs

deelnemers wat op daardie tydstip by pleegsorgplasing betrokke is, aan die ondersoek deelgeneem het. Verskeie deelnemers het gerapporteer dat hulle nie aan die ondersoek kon deelneem nie aangesien pleegsorgplasing nie deel van hulle huidige werkslading uitmaak nie. Die afleiding kan dus vanuit die bevindinge in figuur 5.2 gemaak word dat die meeste deelnemers in hierdie ondersoek maatskaplike werkers is wat oor slegs een tot vyf jaar praktykervaring beskik en wel by pleegsorgplasings betrokke is.

5.3.1.3 Pleegsorggevalle

Twee afsonderlike vrae is geformuleer om enersyds 'n globale oorsig te kry oor pleegsorggevalle wat deur die deelnemers hanteer word en andersyds vas te stel hoeveel van hierdie gevalle pleegkinders tussen die ouderdomme 6 en 12 jaar insluit. Bevindinge word in tabel 5.1 uiteengesit.

Tabel 5.1: Pleegsorggevalle

Aantal pleegsorggevalle	Aantal pleegsorggevalle met kinders tussen 6 en 12 jaar.
Totaal: 1 916	Totaal: 1 191

(n=22)

Die totale aantal pleegsorggevalle wat deur die deelnemers op daardie stadium hanteer is, was 1 916. In 1 191 van die gevalle was pleegkinders in hulle middelkinderjare betrokke. Dit beteken dus dat meer as twee derdes van die pleegsorggevalle wat ten tye van die navorsing deur die deelnemers hanteer is, pleegkinders tussen die ouderdomme 6 en 12 jaar was. Hierdie bevindinge bevestig litertuurnavorsing soos aangehaal deur Fisher et al. (2000:147) wat sê dat pleegkinders in die middelkinderjarige ouderdomsgroep die grootste groep kinders uitmaak wat fisiese en/of emosionele mishandeling ervaar het en wel in die natuurlike gesinsomgewing.

5.3.2 Dienste tydens pleegsorgproses

5.3.2.1 Aard van dienslewering tydens die pleegsorgproses

Om die aard en omvang van dienslewering tydens die pleegsorgproses vas te stel, is deelnemers versoek om aan te dui watter professionele dienste tydens die pleegsorgproses uitgevoer word. Vanweë die komplekse aard van maatskaplike werkers se dienslewering is verskillende vorme van diens deur die navorser gespesifiseer. Slegs 14 van die deelnemers het hierdie vraag beantwoord. Die resultate word in tabel 5.2 uiteengesit.

Tabel 5.2: Aard van dienslewering tydens pleegsorgproses

Professionele dienste	<i>f</i>
Veiligheidsassessering	14
Krisisintervensie	14
Statutêre intervensie	14
Verwydering	14
Pleegsorgplasing	14
Nasorgdienste	14

(n=22)

Bevindinge dui daarop aan dat 14 deelnemers op enige gegewe tydstip tydens die pleegsorgproses een of meer van die dienste soos in tabel 5.2 aangedui, gelever het.

Hierdie bevindinge hou verband met outeurs wat voorstel dat dienste tydens die pleegsorgproses in die Suid-Afrikaanse opset gelever moet word. Lombard en Kleijn (2006:218) voer aan dat die spektrum van maatskaplike dienste op 'n kontinuum uiteengesit kan word. Volgens dié kontinuum strek die aard van pleegsorgdienste van voorkomingsdienste tot vroeë intervensiedienste, statutêre dienste, asook rekonstruksie- en nasorgdienste. Sommige van hierdie dienste verloop afsonderlik terwyl andere gesamentlik geskied.

5.3.2.2 Alternatiewe dienste tydens die pleegsorgproses

Net die deelnemers wat die vorige vraag beantwoord het (14), is gevra om alternatiewe dienste, anders as die bogenoemde dienste, tydens die pleegsorgproses te beskryf. Die mededelings van die deelnemers word soos volg in tabel 5.3 uiteengesit.

Tabel 5.3: Alternatiewe dienste tydens die pleegsorgproses

TEMA: ALTERNATIEWE DIENSTE TYDENS DIE PLEEGSORGPROSES		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Pleegouers	1. Keuring van pleegouers	<i>"Pleegsorgkeuring van voornemende pleegouers."</i> <i>"Opleiding en keuring van pleegouers."</i>
	2. Ouerleiding aan pleegouers	<i>"Ouerleiding aan voornemende pleegouers met betrekking tot behoeftes wat die kind het."</i> <i>"Beter voorbereiding van pleegouers vooraf. Ouerleiding tydens plasing."</i>
Biologiese Ouers	1. Fokus op gesinsherenigingsdienste	<i>"Gesinsherenigingsdienste. Bepaal of kind/ers ná tydperk in biologiese ouers se sorg teruggeplaas kan word."</i> <i>"Gesinsherenigingsdienste. Doel: Om 'n verhouding tussen pleegkind(ers) en biologiese ouers te vorm."</i>
Assessering	1. Assessering as diensleweringmetode	<i>"Assessering met die oog op sterktepunbenadering sowel as areas vir ontwikkeling."</i> <i>"Ondersteuning, assessering en toesigdienste."</i>
Benodig meer mannekrag	1. Meer vrywilligers	<i>"Stel vrywilligers in die pleegouers se area aan om pleeggesin deurlopend te besoek. Hierdie vrywilligers ontvang opleiding van die ACVV en staan bekend as 'oog-op-kind' vrywilligers."</i> <i>"Opleiding van vrywilligers om hulle in staat te stel om pleegsorgtoesigdienste te lewer."</i>

	2. Werkslading is te hoog	<p><i>“Verkorting van administratiewe stappe.”</i></p> <p><i>“Kinderhowe neem baie lank om af te handel omdat die werkslading baie hoog is.”</i></p> <p><i>“Minder administrasie, kleiner gevallelading en meer maatskaplike werkers.”</i></p>
--	---------------------------	--

Alternatiewe dienste wat gedurende die pleegsorgproses deur die deelnemers gelewer word, word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.3 uiteengesit, bespreek.

- **Pleegouers**

Agt deelnemers bevestig die feit dat 'n weldeurdragte voorbereidings- en keuringsprogram deur die maatskaplike werker opgestel moet word. Die Kinderwet (Suid-Afrika, 1983. Art 14 (4)) stipuleer dat voornemende pleegouers eers 'n keuringproses moet ondergaan, ongeag of hul gesinslede is of nie, alvorens die plasingproses deurgevoer mag word. Verder moet hulle deur opleidingsprogramme met die korrekte kennis en vaardighede toegerus word om die pleegkind en die biologiese ouers gunstig te hanteer, effektiewe samewerking aan die maatskaplike werker te gee en gesinsveiligheid en die pleegkind se gesondheid en algemene welstand te handhaaf en te bevorder.

- **Biologiese ouers**

Twee deelnemers bevestig dat dit steeds die maatskaplike werker se plig is om die biologiese ouer in kennis te stel van die implikasies wat sy/haar ontneming van ouerskap vir die verwyderingstydperk gaan inhou asook van voorbereiding tot hereniging met die kind (Departement van Welsyn, 1998:6). Indien 'n maatskaplike werker daarin slaag om gedurende die verwyderingsproses en die skeidingskwessies deeglik en sensitief te werk te gaan, kan die pleegsorgproses minder traumaties wees.

Bevindinge hou ook verband met Morales en Sheafor (1998:100) wat met betrekking tot gesinsherenigingsdienste aanvoer dat die biologiese ouers voorberei moet word op die moontlikheid dat die pleegkind weer in die biologiese ouers se sorg teruggeplaas kan word. Sodanige voorbereiding sluit ook in dat die biologiese ouer ingelig moet word oor die reg, maar

ook gepaardgaande verantwoordelikhede om onder toesig en volgens 'n vasgestelde tydskeule, die kind te besoek. Hierdie besoeke lei tot 'n groter kans op hereniging en verhoog plasingstabiliteit (James & Meezan 2002:238; Lee-Jones 2003:32).

- **Assessering**

Volgens twee deelnemers speel assessering 'n belangrike rol in die dienslewingskontinuum tydens pleegsorgplasing. Die bevindinge dui daarop dat 'n pleegsorgplasing voorafgegaan word deur die soeke na en omskrywing van geldige, regverdige en verhelderende beredenering rakende die onderliggende redes vir sodanige plasing. Dit stem ooreen met riglyne voorgestel deur die Departement van Welsyn (1998:6) wat spesifiseer dat daar van die maatskaplike werker verwag word om hom/haarself te vergewis van die totale opvoedings- en omgewingskonteks van die betrokke pleegkind/ers en van die wyse waarop sodanige konteks 'n uitwerking het op die algehele ontwikkeling van die pleegkind/ers.

- **Benodig meer mannekrag**

Twee deelnemers het aangedui dat die gehalte van dienslewering deur vrywilligers bepaalde leemtes toon wat addisionele opleiding en bystuur noep. Dit is die mening van twee deelnemers dat groot gevalleladings die pleegsorgproses vertraag. Gepaard hiermee word die administratiewe stappe wat met die pleegsorgproses vereis word, as tydrowend beleef wat 'n bykomende verdragingskomponent uitmaak. Die afleiding kan dus gemaak word dat maatskaplike werkers meer tyd moet skenk aan die administrasie van die pleegsorgproses wat hulle uiteindelik van voldoende geleentheid beroof om aanpassing in hierdie verband te moniteer.

Dit is belangrik om daarop te let dat slegs 'n maatskaplike werker ingevolge die Kinderwet (Suid-Afrika, 1984, Art 15 (1)(a)), ondersoek mag instel na gevalle waar 'n kind as sorgbehoewend presenteer. Navorsing wys daarop dat die pleegsorgproses al hoe meer gekompliseerd raak en gevolglik groter uitdagings bied. Maatskaplike werkers staan dus nie alleen voor die opgawe om die statutêre aspekte van pleegsorg af te handel nie, maar moet ook die pleegkind en die pleeggesin se psigososiale probleme die hoof bied en hanteer (Hudson & Lavasseur, 2002:870, Chapman et al., 2003:572).

5.3.3 Voorbereiding van 'n pleegkind

5.3.3.1 Voorbereiding van 'n pleegkind op pleegsorgplasing

Deelnemers is versoek om aan te dui of daar enige vorm van voorbereidingswerk met pleegkinders tydens pleegsorgplasings gedoen word. Die resultate word in tabel 5.4 aangedui.

Tabel 5.4: Voorbereiding van 'n pleegkind op 'n pleegsorgplasing

Voorbereiding	<i>f</i>
Ja	21
Nee	1
Totaal:	22

(n=22)

Hierdie bevindinge bevestig die implementering van vereiste riglyne soos uiteengesit in die literatuur (ACVV, 1998:9; Palmer, 1995:51; Lee-Jones, 2003:26). Hiervolgens word daar van maatskaplike werkers betrokke by 'n pleegsorgplasing vereis om die pleegkind deeglik voor te berei alvorens die verwyderingsproses 'n aanvang neem.

Die deelnemer wat “nee” beantwoord het, het die volgende kommentaar op die vraag gelewer: “Meestal is die kind reeds by voornemende pleegouers woonagtig en is voorbereiding nie nodig nie. Plasing is dan bloot 'n formaliteit. Veral in gevalle van verweestheid”.

5.3.3.2 Intervensietegnieke en -metodes vir voorbereiding op pleegsorgplasing

Daar is van die deelnemers verwag om 'n beskrywing te gee van die tegnieke en metodes wat geïmplementeer word om die pleegkind voor te berei alvorens pleegsorgplasing plaasvind. Die deelnemers se mededelings word soos volg in tabel 5.5 uiteengesit:

Tabel 5.5: Mening van deelnemers oor intervensietegnieke en -metodes vir voorbereiding op 'n pleegsorgplasing

TEMA: INTERVENSIETEGNIEKE EN -METODES VIR VOORBEREIDING OP 'N PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Individuele sessies met gesprekstegnieke	1. Gespreksvoerings-tegnieke	<p><i>“Gesprekvoeringstegnieke word benut om die proses te verduidelik.”</i></p> <p><i>“Individuele gesprekvoering – probeer op vlak van kind te praat – sy/haar opinie van die plasing.”</i></p> <p><i>“Gespreksvoeringsmetodes word hoofsaaklik gebruik.”</i></p>
	2. Gevoelshantering	<p><i>“Reflektering van gevoelens, ventilering (katarsis).”</i></p> <p><i>“Gevoelshantering, ontlonting en ondersteuning.”</i></p>
Terapeutiese Metodes	1. Terapie	<p><i>“Deur middel van terapeutiese werkkaarte.”</i></p> <p><i>“Terapie word, indien nodig, aan kinders verskaf.”</i></p>
	2. Speltegnieke	<p><i>“Speltegnieke word benut.”</i></p> <p><i>“Speltegnieke, teken/stories.”</i></p>
Assessering	1. Sterkpunt-assessering	<i>“Sterkpuntassessering word benut (circle of courage).”</i>
	2. Ouderdomsgroep	<i>“Assessering volgens ouderdomsgroep.”</i>

Intervensietegnieke en -metodes wat deur deelnemers as voorbereiding van 'n pleegkind op 'n pleegsorgplasing beskou word, word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.5 uiteengesit, bespreek.

- **Individuele sessies met gesprekstegnieke**

Meer as die helfte (13) van die deelnemers gebruik gesprekstegnieke en gevoelshantering as intervensietegniek en -metode om pleegkinders op pleegsorgplasings voor te berei. Hierdie bevindinge stem ooreen met die riglyne soos voorgestel in die literatuur (ACVV, 1998:9; Palmer, 1995:51; Lee-Jones, 2003:26) wat die vereiste stel dat dit die maatskaplike werker se plig is om die voornemende pleegkind voor te berei rakende die implikasies en gevolge van plasing. Sodanige voorbereiding moet met behulp van gesprekvoering en gevoelshantering plaasvind waartydens die pleegkind ingelig moet word oor die onderliggende oorsake en redes vir die voornemende verwydering, die daaropvolgende kinderhofverrigtinge asook die aard en doel van herenigingsdienste.

- **Terapeutiese metodes**

Ses van die deelnemers het aangedui dat daar ook van speltegnieke gebruik gemaak word tydens die voorbereidingsfase van pleegsorgplasing. Die afleiding kan gemaak word dat hierdie maatskaplike werkers dit betekenisvol vind om, benewens onderhoudvoering, van addisionele tegnieke gebruik te maak ten einde die effektiwiteit van die voorbereidingsfase met die pleegkind te verhoog.

- **Assessering**

Drie van die deelnemers het aangedui dat hulle van sterkpuntassesseringstegnieke gebruik maak tydens voorbereiding van die pleegkind op pleegsorgplasing. Hierdie tegniek word in die literatuur sterk ondersteun deur Horejsi en Horejsi (1997:515). Navorsingsbevindinge oor sterkpuntassessering dui daarop dat pleegkinders dikwels self die blaam wil dra vir die oorsake wat gelei het tot die verwyderingsproses en nie noodwendig begrip toon of saamstem dat pleegsorgplasing tot hul eie welsyn sal strek nie (Horjisi & Horjisi, 1997:515).

Sterkpuntassessering stel die maatskaplike werker in staat om, in samewerking met die kliënt (pleeggesin), bestaande sterk punte en onbenutte bronne te identifiseer, te ontwikkel en te bevorder (Saleeby, 2002:1; Poulin, 2005:28–29; Healy, 2005:151). September (2007:97) verduidelik dat elke pleegsorgplasing gepaard moet gaan met omsigtige assessering waarna daar

oorgegaan moet word tot die formulering van 'n permanensieplan wat opgevolg moet word met die monitering van die effektiwiteit van sodanige proses.

Hierdie bevindinge word ondersteun deur die Departement van Maatskaplike Welsyn (1998:8–9) wat vier belangrike take identifiseer as voorvereiste voor die implementering van pleegsorgplasing: veiligheidsassessering, assessering van kind se ontwikkelingsvlak, nasorgdienste en voorbereiding tot pleegsorgplasing.. Benewens die feit dat veiligheidsassessering gedoen moet word, word daar vereis dat elke pleegkind se unieke en eiesoortige ontwikkelingsbehoefte onder die loep geneem moet word ten einde volgehoue optimale ontwikkeling van die pleegkind te fasiliteer.

5.3.3.3 Passing van voorbereidingstegnieke en -metode by pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak

Deelnemers is versoek om, indien die pleegkind voorbereiding voor die pleegsorgplasing ontvang, aan te dui hoe, indien wel, die voorbereidingstegnieke en -metodes aangepas word by die pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak. Verskillende tegnieke is deur die deelnemers geïdentifiseer en in die beskrywing daarvan het bepaalde temas voorgekom wat in tabel 5.6 uiteengesit word.

Tabel 5.6: Passing van voorbereidingstegnieke en -metode by pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak

TEMA: PASSING VAN VOORBEREIDINGSTEGNIEKE EN -METODE BY PLEEGKIND SE OUDERDOM EN ONTWIKKELINGSVLAK		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Passing van taalgebruik by ouderdomsvlak van die pleegkind	1. Vereenvoudigde taalgebruik	<p><i>“Gebruik vereenvoudigende taal/terme, soms sketse.”</i></p> <p><i>“Maatskaplike werker gebruik eenvoudige bewoording om aan pleegkind te verduidelik ...”</i></p>
	2. Ouderdomsvlak van pleegkind word in ag geneem	<i>“Dit word gedoen op vlak van kind se begripsvermoë.”</i>

		<i>“Volgens ontwikkelingstadium word sekere riglyne gestel, waarvolgens maatskaplike werker moet aanpas.”</i>
Vorme van Speltegnieke	1. Kleiner kinders	<i>“Kleiner kinders – verf, teken, spel.”</i>
	2. Ouer kinders	<i>“Ouer kinders word deur individuele sessies en groepsessies voorberei.”</i> <i>“Die proses van sigbare waarneming aan die hand van televisieverhale word met groter kinders gedoen.”</i>
Bewaring van herinneringe aan biologiese ouers	1. Fokus op familiebande	<i>“Ons poog om herinneringe te bewaar ... die familiebande word gestand gehou.”</i>
	2. Fokus op hereniging met biologiese ouer	<i>“Aandag word geskenk aan nou en herinneringe van die ouer ... om te fokus op herkoms.”</i>
Sterkpunt-Assessering	1. Bepaling van kind se ontwikkelingsvlak	<i>“Deur sterkpunt-assessering te gebruik, word die kind se ontwikkelingsvlak bepaal.”</i> <i>“Die individuele ontwikkelingsplan word opgestel volgens die spesifieke kind se spesifieke behoeftes en toekomsvisie.”</i>

Passing van voorbereidingstegnieke en -metode by pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlakke is volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos uiteengesit in Tabel 5.6, bespreek.

- **Passing van taalgebruik by pleegkind se ouderdomsvlak**

Bevindinge dui daarop dat 10 deelnemers 'n sensitiwiteit openbaar rakende die ouderdomsontwikkelingspeil van die betrokke pleegkind. Daar word dus gelet op die pleegkind

se spesifieke taalkennis, begripsvermoë en taalgebruik. Die afleiding kan gemaak word dat deelnemers ook tydens aanpassingsmetodes let op taalaanpassings ten einde die pleegkind se taalontwikkelingsvlak te akkommodeer.

- **Vorme van speltegnieke**

Bevindinge reflekteer 'n soepelheid in nege van die deelnemers se vermoë om speltegnieke te implementeer as deel van hul repertoire tydens die betrokke voorbereidingsfase. Die afleiding kan gemaak word dat die benutting van speltegnieke moontlik een van die onbenutte bronne is waarvan die maatskaplike werker gebruik kan maak in die voorbereiding van die pleegkind.

- **Bewaring van herinneringe van die biologiese ouer**

'n Klein aantal deelnemers (2) het gerapporteer dat daar gepoog word om van addisionele tegnieke gebruik gemaak word om die pleegkind voor te berei op plasing. Hierdie bevinding dui daarop dat een van die tegnieke die bewaring van die pleegkind se herinneringe van die biologiese ouers is. Die pleegkind word dus nie as enkel entiteit in isolasie gesien nie en die plasing van die kind in sy totaliteit is 'n noodsaaklike vereiste. Wanneer die deelnemer dus poog om herinneringe uit die kind se historiesiteit te bewaar, voel die pleegkind nie dat sy/haar verlede tydens pleegsorgplasing uitgewis word nie. Die pleegkind se behorenteidsgevoel word dus nie ontwortel nie, maar daar eerder gepoog word om 'n toekomspektief te skep waartydens die pleegkind voorberei word op moontlike terugplasing.

- **Sterkpuntassessering**

Sterkpuntassessering word deur een van die deelnemers ook as aanpassingstegniek geïdentifiseer. Die bevinding dui daarop dat hierdie tegniek aangepas word na gelang van die pleegkind se ouderdoms- en ontwikkelingsvlak. Die afleiding kan ook gemaak word dat die tegniek van sterkpuntassessering tydens die opstel van 'n individuele ontwikkelingsprogram spesifieke aanpassing moet ondergaan ten einde die uniekheid van die pleegkind in ag te neem.

In die lig daarvan dat die deelnemers hul voorbereidingstegnieke en -metodes by die pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak aanpas, word die invloed van sodanige ontwikkelingsvlakke op pleegkinders tydens pleegsorgplasings ondersoek.

5.3.4 Invloed van pleegkind se ontwikkelingsvlakke tydens pleegsorgplasing

5.3.4.1 Aanpassing van 'n middelkinderjare pleegkind in pleegsorgplasing

Ondersoek is ingestel na die wyse waarop pleegkinders aanpas by die pleegsorgplasing.

Die deelnemers moes hul mening rakende die laasgenoemde meedeel deur 'n opsie vanuit drie moontlike antwoorde naamlik makliker, moeiliker of dieselfde te kies. Daar is ook versoek dat deelnemers 'n motivering vir antwoorde voorsien. Die deelnemers se mededelings en temas word in tabel 5.7 opgesom.

Tabel 5.7: Aanpassing van 'n middelkinderjare pleegkind in pleegsorgplasing

TEMA: AANPASSING VAN 'N MIDDELJARE PLEEGKIND IN PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Makliker	1. Pas makliker as tieners aan	<p><i>"Makliker as tieners, maar tog moeiliker as kleuters."</i></p> <p><i>"Nog nie 'n tiener met baie 'issues' nie."</i></p> <p><i>"... tieners voel asof hul na hulself kan kyk."</i></p>
	2. Aanvaar pleegouers se outoriteit	<p><i>"... pas makliker aan omrede hul meer sorgafhanklik is en meer gehoorsaam is ..."</i></p> <p><i>"Nog meer onderdanig en dankbaar."</i></p>
Moeiliker	1. Gevestigde verhouding met biologiese ouer	<p><i>"Kinders se gevoel van behoort is reeds gevestig by hul primêre versorger ..."</i></p> <p><i>"Kinders se band met biologiese ouer is baie sterker, sekere gewoontes is gevestig ..."</i></p>
	2. Gevestigde persoonlikheid en gedragspatrone	<p><i>"Negatiewe gedragspatrone is reeds gevestig ..."</i></p> <p><i>"Kinders gaan in 'n fase waar hul reeds gevestigde idee het."</i></p>
Dieselfde	1. Veralgemening van die impak van 'n pleegsorgplasing	<p><i>"Vir enige kind is dit traumaties om van hul ouers verwyder te word."</i></p>

Deelnemers se mededelings oor die aanpassing van 'n pleegkind in die middelkinderjare by 'n pleegsorgplasing word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.7 uiteengesit, bespreek.

- **Makliker**

Bevindinge dui daarop dat 12 deelnemers oortuig is dat die pleegkind in middelkinderjare makliker aanpas as tieners en jonger pleegkinders. Uit die deelnemers se motiverings kan die afleiding gemaak word dat daar 'n vergelyking getref word tussen die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare en 'n tiener. Volgens die deelnemers blyk dit dat pleegkinders in hulle tienerjare aanbeweeg het tot groter onafhanklikheid. Dit blyk dus dat die ouer (tienerjarige) pleegkind met eiesoortige probleme presenteer wat dikwels vir pleegouers moeilik is om te hanteer. Hierbenewens dui deelnemers aan dat ervaring aan hulle bewys het dat 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare steeds 'n bepaalde mate van sorgbehoewendheid openbaar wat hulle ontvanklik vir ondersteuning maak. Dit wil voorkom asof pleegkinders in hierdie ouderdomsgroep (middelkinderjare) nog met 'n bepaalde mate van dankbaarheid en onderdanigheid voorbereiding op pleegsorgplasing aanvaar.

Hierdie bevindinge stem ooreen met navorsingsbevindinge rakende die kind se ontwikkelingsvlakke. Volgens Erikson (Thom, 1995:393) ontwikkel die adolessente kind groter bewustheid en kennis rakende sy/haar eie identiteit. Dit behels 'n groterwordende roidentifisering deur die tiener wat 'n betekenisvolle invloed op pleegsorgplasing kan hê. Die adolessent internaliseer inligting oor sy/haar eie identiteit en ontwikkel unieke hanteringstrategieë en 'n persoonlike leefstyl. Verskeie ongunstige faktore veroorsaak dat hierdie kinders dikwels 'n identiteitskrisis of identiteitsverwarring beleef wat die res van hul lewe betekenisvol beïnvloed (Hergenhahn & Olson, 2003:177).

- **Moeiliker**

Agt deelnemers beweer dat die pleegkind in sy/haar middelkinderjare moeiliker as pleegkinders in ander ouderdomsgroepe aanpas. As motivering vir hierdie gevolgtrekking word verwys na die meer gevestigde en dikwels ongunstige gedragspatrone by die middelkinderjarige pleegkind. Dit

beteken dat daar reeds tekens van 'n eie identiteitsverwerwing kan wees wat aanpassing by pleegsorg negatief kan beïnvloed.

Hierdie bevindinge bevestig navorsingsbevindinge soos aangehaal deur Louw et al. (1995:366) wat aanvoer dat die middelkinderjarige ontwikkelingsfase ook bepaalde rolveranderinge inhou. Die middelkinderjarige pleegkind raak toenemend onafhanklik, begin meer krities teenoor pleegouers en betekenisvolle andere staan en bevraagteken dikwels bestaande waardes en norme. Hierdie kinders ontwikkel die behoefte om eie besluite te neem en veral in besluitneming geken te word. Hulle verkies 'n demokratiese benadering oor eie sake en ontevredenheid word dikwels overt uitgespreek. Die kind staan veral meer krities teenoor die pleegouers se benadering en oortuigings aangesien daar toenemend blootstelling aan verskeie benaderings plaasvind. Hierdie proses akkommodeer toenemend die kind se emosionele en sosiale ontwikkeling.

Die maatskaplike werker behoort dus daarvan bewus te wees dat die pleegsorgplasing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare 'n besondere benadering vereis. Hierdie kinders beskik oor die vermoë om emosies teenoor die biologiese ouer, maatskaplike werker en pleegouer te verberg. In hierdie ontwikkelingsfase wil die kind toenemend betrokke wees by die besluitnemingsproses ten opsigte van moontlike pleegsorgplasing wat beteken dat die motiewe van die maatskaplike werker en beide pleeg- en biologiese ouers bevraagteken kan word. Ten einde suksesvolle aanpassing by pleegsorgplasing te verseker, moet alles in die stryd gewerp word om die ouer-kind-verhouding asook verhoudings met betekenisvolle andere tydens die voorbereidings- en plasingproses van die betrokke pleegkind stabiel te hou.

- **Dieselfde**

Slegs twee van die deelnemers rapporteer dat daar geen verskil ten opsigte van die aanpassing van pleegkinders in hulle middelkinderjare is in vergelyking met kinders uit ander ouderdomsgroepe nie. Navorsingsbevindinge soos aangehaal deur Triseliotis (2002:27) dui ook daarop dat 'n groot aantal pleegkinders gedrags- en emosionele probleme openbaar ongeag hul ouderdom. Motivering hiervoor fokus hoofsaaklik op die traumatiese impak wat verwydering op alle pleegkinders het.

5.3.4.2 Hantering en benadering van maatskaplike werkers ten opsigte van pleegsorgplasing op grond van die ontwikkelingsvlak van 'n pleegkind

Die maatskaplike werkers is gevra om te beskryf hoe die verskillende **ouderdomsvlakke** van pleegkinders die maatskaplike werker se hantering en benadering tot die pleegsorgproses beïnvloed. 'n Vergelyking is dus versoek en wel tussen ouer (tieners) en jonger (middelkinderjare) pleegkinders. Die deelnemers se mededelings word hieronder in tabel 5.8 uiteengesit.

Tabel 5.8: Invloed van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsvlakke van 'n pleegkind

TEMA: HANTERING VAN 'N PLEEGSORGPLASING MET INAGNEMING VAN DIE ONTWIKKELINGSVLAK VAN 'N PLEEGKIND		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Ouer kinders (tieners)	1. Gesprekvoering is makliker	<p><i>“Ouer kinders verbaliseer duideliker ...”</i></p> <p><i>“Makliker – kan in gesprek tree ...”</i></p> <p><i>“Tieners sal meer soos volwasse gesprekke voer.”</i></p>
	2. Negatiewe aanpassing by pleegouers	<p><i>“Tieners het hul eie gedragspatroon wat nie altyd inpas by pleegouers nie.”</i></p> <p><i>“... pleegouers verstaan nie altyd die tiener se ontwikkeling nie.”</i></p>
Jonger kinders (middelkinderjare)	1. Benodig meer toesig	<p><i>“Kinders verg meer aandag en fisiese versorging ...”</i></p> <p><i>“'n 6- tot 12-jarige kind vra meer ondersteuning.”</i></p>
	2. Lae vlak van interpretering en begripsvermoë	<p><i>“Jonger kinders besef dikwels nie die emosionele mishandeling wat tuis plaasvind nie.”</i></p> <p><i>“Visuele tegnieke soos prente is makliker verstaanbaar vir kinders.”</i></p>

Deelnemers se mededelings oor die invloed van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsvlakke van 'n pleegkind word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.8 uiteengesit, bespreek.

- **Ouer kinders (tieners)**

Twaalf deelnemers dui aan dat adolessente pleegkinders, danksy hulle taalontwikkelingsvlak, oor die vermoë beskik om 'n breedvoeriger beskrywing te gee van spesifieke problematiese opvoedings- en maatskaplike omstandighede. Deelnemers rapporteer egter dat aanpassing vir die ouer pleegkind moeiliker blyk te wees vanweë meer gevestigde gedragspatrone. Daar word ook spesifiek verwys na die feit dat pleegouers dikwels nie oor die nodige kennis en vaardighede beskik om met die ouer pleegkind te werk nie.

- **Jonger kinders (middelkinderjare)**

Tien deelnemers rapporteer dat die jonger pleegkind (middelkinderjarige) meer aandag verg en wel in die vorm van addisionele kommunikasietegnieke, onder andere visuele en praktiese tegnieke. Dit beteken dat, wanneer pleegsorgplasing van 'n pleegkind in die middelkinderjare beoog word, die maatskaplike werker die nodige aanpassings moet maak en wel in ooreenstemming met die pleegkind se spesifieke ontwikkelingsvlak.

Vir die doeleindes van hierdie studie is dit ook belangrik om daarvan kennis te neem dat pleegkinders in hierdie ontwikkelingsfase ervarings soos verwydering en pleegsorgplasing dikwels foutiewelik interpreteer. Horejsi en Horejsi (1997:515) stel dit dat hierdie kinders hulself dikwels vir sodanige negatiewe ervarings blameer vanweë beperkte begrip en insig. Verwydering vanuit die primêre huisgesin word dan deur die kind foutiewelik as 'n straf geïnterpreteer en hy/sy gaan swaar gebuk onder skuldgevoelens wat die verloop van die volgende ontwikkelingsfase betekenisvol beïnvloed.

5.3.4.3 Beïnvloeding van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsproses van 'n pleegkind

Die deelnemers is verder gevra om aan te dui tot watter mate die pleegkind se **ontwikkelingsproses** deur pleegsorgplasing beïnvloed word. Hierdie vraag onderskei tussen die subtemas kognitiewe, psigososiale en morele ontwikkeling van 'n pleegkind in middelkinderjare

in 'n pleegsorgplasing. Daar is ook versoek dat deelnemers hul antwoorde moet motiveer. Deelnemers se mededelings word in tabel 5.9 uiteengesit.

Tabel 5.9: Beïnvloeding van pleegsorgplasing op die ontwikkelingsproses van 'n pleegkind

TEMA: INVLOED VAN PLEEGSORGPLASING OP DIE ONTWIKKELINGS-PROSES VAN 'N PLEEGKIND		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Kognitiewe ontwikkeling	1. Gunstige stimulerings lei tot positiewe beïnvloeding	<i>“Sommiges gaan vir die eerste keer skool of crèche.”</i>
	2. Pleegouers bevorder kognitiewe ontwikkeling	<i>“Meer intensiewe aandag sal gegee word om die kind te stimuleer om tot sy volle potensiaal te groei.”</i> <i>“Pleegouers dikwels meer betrokke met huiswerk.”</i> <i>“Voldoende voeding, veiligheid en ondersteuning van pleegouers wat lei tot beter prestasie.”</i>
	3. Stelsels (omgewing) beïnvloed kognitiewe ontwikkeling	<i>“Pleegkind se kognitiewe ontwikkeling word negatief beïnvloed afhangend van sisteme.”</i>
	4. Tyd is beperk om kognitiewe ontwikkeling te monitor	<i>“Nie tyd daarvoor nie.”</i>
Psigososiale ontwikkeling	1. Pleegouers beïnvloed pleegkind positief	<i>“Die pleegouer se voorbeeld van gedrag help die kind se motivering.”</i> <i>“Die pleegouer is gewoonlik meer gemeenskapsbetrokke.”</i> <i>“Pleegouers is gewoonlik goeie rolmodelle.”</i>
	2. Pleegkind vorm 'n goeie toekomsvisie	<i>“Die kind se visie tot sy lewe word bevorder.”</i>

		<i>“Ons wil tog ’n positiewe toekomsverwagting skep.”</i>
	3. Verwante pleegsorg het geen invloed nie	<i>“Meeste pleegkinders binne familieverband binne dieselfde gemeenskap.”</i>
	4. Stelsels bepaal die psigososiale ontwikkeling	<i>“Afhangend van sisteme.”</i>
Morele ontwikkeling	1. Pleegouers bevorder morele ontwikkeling	<i>“Kinders begin die beginsels en moraliteit waarvolgens hul biologiese ouers leef op te weeg teen beginsels en morele besluite wat hul pleegouers neem en modelleer.”</i> <i>“Pleegouers het beter morele waardes as biologiese ouers.”</i> <i>“Pleegouers leer pleegkinders dikwels om beter te waardeer.”</i> <i>“Die kind sal vanuit die slegte omgewing verwyder wees en sal sy oordeelsvermoëns verander kan word.”</i>
	2. Kinders aanvaar nie outoriteit nie	<i>“Kinders vind dit moeilik om gesag van ander te aanvaar.”</i>
	3. Geen beïnvloeding vind plaas nie	

Die mededelings oor die invloed wat pleegsorgplasing op die ontwikkelingsproses van ’n pleegkind het, word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.9 uiteengesit, bespreek.

- **Kognitiewe ontwikkeling**

Sestien deelnemers dui aan dat die kognitiewe ontwikkeling van ’n pleegkind in middelkinderjare gunstig gesteun word deur die kind uit ’n ongunstige opvoedingsomgewing te verwyder. Dit

beteken dus dat die pleegsorgplasing van 'n pleegkind in middelkinderjare 'n gunstige uitwerking op die pleegkind se kognitiewe groei het. Deelnemers motiveer hierdie mening deur te sê dat daar meer gerigte kognitiewe stimulasie op informele sowel as formele vlakke plaasvind. Tesame hiermee word gerapporteer dat 'n veiliger omgewing asook meer individuele aandag deur die pleegouers kognitiewe groei ondersteun.

Hierdie bevinding word gesteun deur navorsing wat die kognitiewe peil van 'n pleegkind in middelkinderjare belig. Volgens Piaget (Jenks, 1996) beweeg ook 'n pleegkind in middelkinderjare deur 'n bepaalde ontwikkelingskontinuum deur op verskeie eksterne stimuli en nuwe inligting te reageer. Met die inwin van inligting, bou 'n pleegkind in middelkinderjare vir hom/haarself verskeie komplekse “padkaarte” op ten einde uiteindelik onafhanklik van emosionele invloede te raak, die wêreld feitelik op te som (wetenskaplik rasionaal) en om by verskillende omstandighede aan te pas. Hierdie proses vind tydens drie aaneenlopende interaktiewe prosesse plaas wat as die basis van kinderontwikkeling gesien word.

'n Pleegkind in middelkinderjare bevind homself in die kognitiewe ontwikkelingsfase van konkrete operasionalisering (6–12jaar). Piaget, soos aangehaal deur verskeie outeurs (byvoorbeeld Berk, 1994:243–248; Newman & Newman, 1999:547–592) beskryf hierdie fase as die invloedrykste en belangrikste kognitiewe ontwikkelingsfase. 'n Pleegkind in sy/haar middelkinderjare is in staat tot meer logiese en buigsame redenasies en kan aksies uitvoer wat bepaalde ingewikkelde verstandelike vaardighede vereis, te wete herorganisering, kombinerings en ontbinding van elemente. Dit beteken dus, dat indien die funksies van konkrete operasionalisering suksesvol ontwikkel, 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare uiteindelik oor 'n groter entiteit van logiese denke sal beskik. Die verstandelike denkprosesse is egter nog redelik konkreet aangesien dit afhanklik is van en uitgevoer word volgens alledaagse konkrete (fisiese en standvastige) aangeleenthede.

Die afleiding kan dus gemaak word dat 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare wat in meer gunstige opvoedingsomgewings geplaas word, waarde uit sodanige plasing sal kry en wel in die vorm van meer positiewe kognitiewe groei.

Bevindinge uit tabel 5.9 dui verder daarop dat 4 van die deelnemers die mening het dat die impak van 'n pleegsorgplasing eerder aan die hand van die omgewing waarin 'n pleegkind in middelkinderjare geplaas word, gemeet moet word. Dit beteken dus dat die impak wat pleegsorgplasing op die kognitiewe groei van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare het, hoofsaaklik afhang van die spesifieke stelsel waarin die kind geplaas word. Die afleiding kan dus vanuit bevindinge in tabel 5.9 gemaak word dat sekere maatskaplike werkers die ervaring het dat daar wel pleegouers is wat nie noodwendig die kognitiewe ontwikkeling van die pleegkind positief steun nie.

Twee deelnemers rapporteer dat hulle nie oor genoegsame tyd beskik om die impak van pleegsorgplasing op die pleegkind se algehele ontwikkeling te moniteer nie.

- **Psigososiale ontwikkeling**

Meer as 'n derde (15) van die deelnemers handhaaf die mening dat plasing van 'n pleegkind in middelkinderjare in pleegsorg die psigososiale ontwikkeling van daardie kind positief steun. As motivering word 'n vergelyking getref tussen die pleegouers se meer optimale lewensstyl en gedrag teenoor dié voorbeeld van die biologiese ouer/s. Die afleiding kan dus gemaak word dat pleegouers die pleegkind toerus met 'n gunstiger toekomsvisie deur hul eie positiewe gedrag wat uiteindelik vir die pleegkind 'n *in vivo*-voorbeeld daarstel.

Hierdie bevinding stem hoofsaaklik ooreen met navorsingsbevindinge. In hierdie verband stel Vygotski (Karpov, 2005:19) dit dat ouers sekere sielkundige vaardighede aan hul kinders voorleef wat deur die kind verwerf en uiteindelik geïnternaliseer moet word. Hierdie proses vind plaas deur die bemiddeling van die ouer en laasgenoemde bepaal die inhoud van die kind se aanpassings- en ontwikkelingsvaardighede. Aangesien die ouer ook deel van 'n groter kulturele konteks uitmaak, word die reëls en beginsels van daardie spesifieke konteks aan die kind voorgehou.

Ses deelnemers dui daarop dat pleegsorgplasing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare merendeels binne familieverband en verkieslik in dieselfde gemeenskap plaasvind. Die afleiding kan gemaak word dat sekere maatskaplike werkers die mening huldig dat die psigososiale

ontwikkeling van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare nie noodwendig ná plasing gunstige beïnvloed word nie en wel vanweë die feit dat die pleegouers dikwels dieselfde psigososiale omgewing as die biologiese ouers verteenwoordig.

Een deelnemer huldig die mening dat die impak van pleegsorgplasing op 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare se psigososiale ontwikkeling direk afhang van die stelsel (omgewing) waarbinne die pleegkind geplaas word. Berk (2007:24) noem in hierdie verband dat die maatskaplike werker kennis moet dra van die omgewing waarin die kind hom/haar bevind aangesien dit noodwendige kontak met die strukture in daardie spesifieke omgewing behels. Dit beteken dat strukture soos kerke, skole, bure, en so meer, ook 'n invloed uitoefen op die psigososiale ontwikkeling van die pleegkind. Hierdie bevinding werp lig op die feit dat, ondanks pleegsorgplasing, die eksterne omgewing waarin die pleegkind hom/haar voor pleegplasing bevind het, ná pleegsorgplasing onveranderd kan bly.

Die afleiding kan gemaak word dat die psigososiale ontwikkelingsmoontlikheid van die pleegkind in sy/haar middelkinderjare relatief onveranderd kan bly vanweë die feit dat die omgewing waarin die kind geplaas word, slegs 'n verandering ten opsigte van versorgers beteken. Hierdie bevinding stem ooreen met die aanbeveling deur navorsers soos Goldenberg en Goldenberg (2002:23) asook Donald et al. (2005:47) wat opmerk dat maatskaplike werkers tydens intervensie in besonder moet fokus op die impak wat die verskillende patrone van die omgewing en verskeie individue in die familiestelsel op mekaar het.

- **Morele ontwikkeling**

Vyftien deelnemers meld dat pleegsorgplasing 'n gunstige uitwerking op die morele ontwikkeling van 'n pleegkind in middelkinderjare het. Daar word spesifiek verwys na die vermoë van pleegkinders in hierdie spesifieke ontwikkelingsgroep om 'n vergelyking te tref tussen die morele waardes van die biologiese ouers en dié van die pleegouers. Fokus word ook geplaas op die pleegouers se vermoë om as rolmodelle van meer gunstige morele waardes op te tree. Die afleiding kan gemaak word dat die morele ontwikkeling van die pleegkind meer positief gedy ná pleegsorgplasing.

Hierdie bevindinge bevestig navorsing (Kohlberg in Louw & Louw, 2007:270) wat daarop wys dat 'n pleegkind in middelkinderjare homself binne die laat pre-konvensionele en vroeë konvensionele morele ontwikkelingsvlak bevind wat beteken dat hy stelselmatig 'n meer innerlike morele waardesisteem opbou. Lawrence Kohlberg (Louw et al., 1995:357) stel dit dat hierdie kinders se morele ontwikkeling op verskeie vlakke plaasvind wat elk verwys na die stelselmatige ontwikkeling van morele kennis, waardes en uiteindelijke geïnternaliseerde gewetensvorming.

Die afleiding kan vanuit die bevindinge in tabel 5.9 gemaak word dat pleegsorgplasing 'n betekenisvolle impak op die morele ontwikkeling van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare kan hê aangesien daar moontlik meer gunstige voorlewing van morele waardes deur die pleegouers plaasvind. Gepaard hiermee kan daar ook aangevoer word dat pleegkinders in hierdie ontwikkelingsfase stelselmatig morele beginsels verinnerlik en nie slegs die vermyding van straf as motivering vir die nakoming van morele reëls gebruik nie.

Drie deelnemers wys daarop dat 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare die gesag van ander persone dikwels moeilik integreer met die strukture wat reeds in sy/haar verwysingsraamwerk gevestig is. Hierdie bevindinge beaam die feit dat morele ontwikkeling plaasvind aan die hand van opeenvolgende fases waarvan die afhandeling van die vorige fase 'n voorvereiste is vir die betreding en bemeestering van die volgende fase, aldus Kohlberg (Louw et al., 1995:357). Dit beteken dus dat die pleegkind, as gevolg van onvoldoende morele ontwikkeling vanweë sy/haar ongunstige opvoedingsomgewing, dit problematies vind om suksesvol tot die volgende vlak van morele ontwikkeling oor te gaan.

Twee van die deelnemers was van mening dat die morele ontwikkeling van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare ná plasing geensins beïnvloed word nie. Motivering vir hierdie menings is egter nie verskaf nie.

5.3.4.4 Passing van werwing en keuring van pleegouers by die ouderdomsvlak van 'n pleegkind

Die deelnemers is verder gevra om 'n beskrywing te gee van die wyse waarop die pleegkind se ontwikkelingsvlak in ag geneem word tydens **werwing en keuring van pleegouers**.

Vyf van die deelnemers het verkies om nie die vraag te beantwoord nie. Temas wat na vore gekom het, word in tabel 5.10 uiteengesit

Tabel 5.10: Passing van werwing en keuring van pleegouers by die ouderdomsvlak van 'n pleegkind

TEMA: PASSING VAN WERWING EN KEURING VAN PLEEGOUERS BY OUDERDOMSVLAK VAN 'N PLEEGKIND		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Verwante-pleegsorgplasing	1. Verwante pleegsorg word aanbeveel	<p><i>“Plaas eerder by familie indien moontlik aangesien hul reeds bekend is met die kind.”</i></p> <p><i>“In ons gemeenskap bly die kinders-meestal by familie in pleegsorg.”</i></p>
Ouderdom van pleegouers	1. Generasiegaping word in ag geneem	<p><i>“Ouderdom van pleegouers is belangrik.”</i></p> <p><i>“Kyk na generasiegaping.”</i></p>
Bepaling van pleegouers se vermoëns	1. Pleegouers moet oor die korrekte vermoëns beskik om by pleegkinders se behoeftes aan te pas	<p><i>“Dit is noodsaaklik dat die pleegouers oor die vermoëns beskik om 'n betrokke pleegkind te hanteer ten einde te verseker dat plasing suksesvol is.”</i></p> <p><i>“Pleegouers word gekeur vir 'n spesifieke kind. Die pleegouers se vermoë om tot die spesifieke kind toe te tree word onder andere bepaal.”</i></p> <p><i>“Tydens keuring poog ons om te bepaal of die pleegouers oor die regte vaardighede beskik om te voorsien in die kind se spesifieke behoeftes. Voor plasing word kind se profiel met pleegouer deurgewerk en kan hul self besluit of hul kans sien of nie.”</i></p>

	2. Pleegouers moet die ontwikkelingsvlak van pleegkind kan verstaan en akkommodeer	<p><i>“Kyk of pleegouer in takt is met ontwikkelingsvlakke. Egter nie altyd moontlik omdat pleegouers skaars is en die kind geplaas moet word.”</i></p> <p><i>“Pleegouers moet tydens keuringsproses kan begrip toon vir die betrokke kind se ontwikkelings-behoefte en moet in staat wees om dit te vervul.”</i></p> <p><i>“Die ontwikkelingsvlak van die kind speel ’n belangrike rol en dit is uiters noodsaaklik om geskikte pleegouers te kry wat die kind in sy behoeftes sal kan aanvul, aanmoedig en ondersteun.”</i></p>
Pleegouers het die keuse tot pleegkind	1. Pleegouers bepaal die ouderdom van die oorweegde pleegkind	<p><i>“Pleegouers gee aanduiding van die ouderdom van kinders wat hulle bereid is om te versorg.”</i></p> <p><i>“Tydens keuring van pleegouers word hulle versoek om aan te dui watter ouderdom kind hulle sal kan akkommodeer.”</i></p>

Bevindinge vanuit tabel 5.10 dui daarop dat maatskaplike werkers verskillende kriteria oorweeg by die wyse waarop die pleegkind se ontwikkelingsvlak in ag geneem word tydens die werwings- en keuringsproses van pleegouers. Die bevindinge vanuit die subtemas, kategorieë en narratiewe word voorts bespreek.

- **Verwante pleegsorgplasing**

Daar word deur vyf deelnemers aangevoer dat familieplasings, ook bekend as verwante pleegsorg, dikwels plaasvind en bepaalde voordele vir die pleegkind inhou. Hierdie bevindinge bevestig navorsing deur Di Nitto en Mc Neece (1997:184). Hierdie navorsers stel dit dat wanneer ’n kind onder die toesig van ’n gesinslid geplaas word, reeds bestaande gesinsbande versterk word. Sodanige plasing verminder die traumatiese impak wat verwydering kan

veroorzaak en bevorder 'n pleegkind se selfbeeld en identiteit. Hierbenewens bied dit 'n meer stabiele atmosfeer vir 'n pleegkind om in te ontwikkel en te groei (Lorkovich et al., 2004:160). 'n Pleegkind in verwante pleegsorg beleef dus steeds “kulturele kontinuïteit” (Gleeson & Philbun 1996 in Van Rensburg, 2006;). Dit beteken dat 'n pleegkind 'n gevoel van behorendheid ontwikkel en die skeidingsangs wat die kind moontlik kan beleef, verminder. In hierdie verband blyk die bevindinge verder in ooreenstemming te wees met die vereistes soos saamgevat in die Kinderwet, (Suid-Afrika, 1983, Art 14 (4)), naamlik dat voornemende pleegouers eers 'n keuringproses moet ondergaan, ongeag of hul gesinslede is of nie, alvorens die plasingsproses deurgevoer mag word.

- **Ouderdom van voornemende pleegouers en inwonende kinders in die huis bepaal oorweging van die keuring**

Vier deelnemers voer aan dat daar gepoog word om 'n positiewe korrelaat te vind tussen die onderskeie profiele van die pleegkind en dié van die voornemende pleegouer. Erikson (Donald et al., 2005:75) beaam dit en lê klem daarop dat die uniekheid van elke ouer en kind se sosiale omstandighede asook persoonlikheidsontwikkeling erken behoort te word.

- **Pleegouers se vermoë om pleegkind te kan akkommodeer**

Bevindinge dui daarop dat vier deelnemers die pleegouers se vermoë om die pleegkind se behoeftes te bevredig, bepaal alvorens pleegsorgplasing plaasvind. Dié bepaling geskied deur middel van 'n bespreking oor die pleegkind se profiel wat weer vir die pleegouers die geleentheid skep om hulself te evalueer ten opsigte van hul bereidwilligheid om voort te gaan met die pleegsorgplasing.

- **Keuring van pleegouers op grond van die kennis van die pleegkind se ontwikkelingsvlak**

Twee deelnemers is dit eens dat die ontwikkelingsvlak van die pleegkind wel in ag geneem moet word tydens die keurings van pleegouers. Dit stem ooreen met bevindinge deur Wood en Middleton (1975) asook Rogoff (1998) wat die mening huldig dat begeleiding in hierdie verband behels om begrip vir die proses van kinderontwikkeling per se daar te stel asook om die ouer te

sensitiseer vir die behoeftes van die kind op sy/haar spesifieke ontwikkelingsvlak (Wood & Middleton, 1975; Rogoff, 1998).

- **Pleegouers bepaal die ouderdom/ontwikkelingsvlak van oorweegde pleegkind**

Twee deelnemers bevestig dat dit die taak van die pleegouers is om hulself te meet teen hul eie vermoë en vaardigheid om 'n pleegkind in 'n spesifieke ouderdom/ontwikkelingsvlak te akkommodeer.

Die afleiding kan gemaak word dat pleegsorgplasing 'n besondere komplekse proses is. Die ontwikkelingsvlak van die betrokke pleegkind stel eiesoortige eise aan die voornemende pleegouers en dit is die maatskaplike werker se verantwoordelikheid om die optimale passing tussen 'n pleegouer en 'n pleegkind te maak ter bevordering van 'n suksesvolle aanpassing binne pleegsorgplasing.

5.3.4.5 Bespreking van die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind met 'n pleegouer

Daar is aan die maatskaplike werkers gevra om aan te dui of die pleegkind se **ouderdom en behoeftes met die pleegouers bespreek** word, asook op watter tydstip (voor, na of tydens) in die pleegsorgproses die aspekte bespreek word. Een deelnemer het verkies om nie die vraag te beantwoord nie. Bevindinge word soos volg in tabel 5.11 en figuur 5.3 weergegee

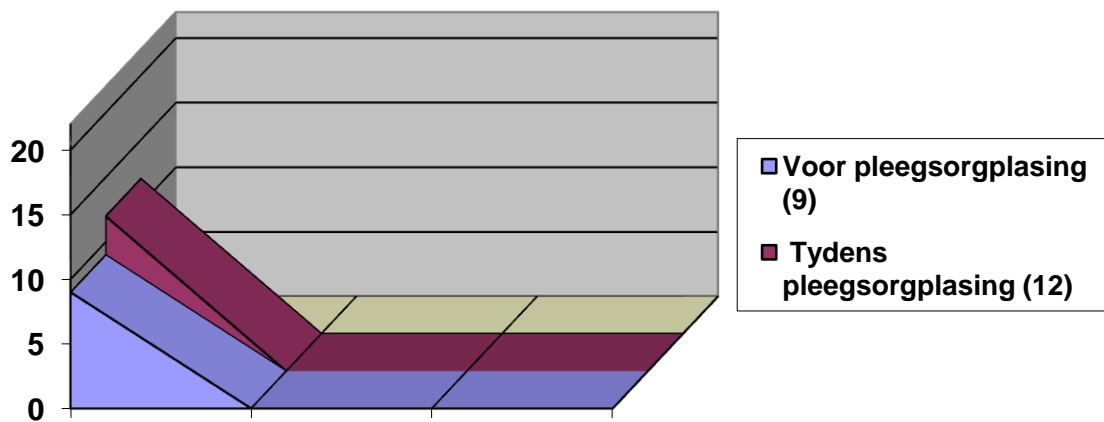
Tabel 5.11: Bespreking van die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind met 'n pleegouer voor, na of tydens pleegsorgplasing

Bespreking	<i>f</i>
Ja	21
Nee	0
Totaal:	21

(n=22)

Uit tabel 5.11 is dit duidelik dat al die deelnemers wat die vraag beantwoord het (21) die ouderdom en behoeftes van die pleegkind met die pleegouer bespreek. Die afleiding kan dus gemaak word dat die pleegouers wel bewus is van die ontwikkelingsvlakke van die pleegkind,

asook wat van hulle verwag word om die behoeftes van die pleegkind te bevredig. Verder is deelnemers ook gevra om, indien wel, aan te dui of dit voor, na of tydens die pleegsorgproses bespreek word. Die bevindinge word uitgebeeld in figuur 5.3.

n=22

Figuur 5.3: Fase tydens pleegsorg waar die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind met 'n pleegouer bespreek word

Bevindinge vanuit figuur 5.3 dui daarop dat meer as die helfte van die deelnemers (12) die ouderdom en behoeftes van 'n pleegkind tydens die pleegsorgplasing met die pleegouers bespreek en slegs nege van die deelnemers sodanige bespreking voor die pleegsorgplasing met die pleegouers voer. Hierdie bevinding lei tot die gevolgtrekking dat maatskaplike werkers nie die unieke behoeftes eie aan 'n pleegkind in middelkinderjare negeer nie. Dit bevestig ook die mening van Louw et al. (1995:366) wat dit stel dat die middeljarige ontwikkelingsfase spesifieke rolveranderinge vir die kind impliseer. Benewens toenemende onafhanklikheidswording ontwikkel die middelkinderjarige kind 'n groter kritiese ingesteldheid teenoor die omgewing. Hierdie kinders vra meer betrokkenheid by besluite waar hulle direk betrek word en neig om 'n opinie meer overt te verbaliseer. Die betekenisvolle afleiding wat uit hierdie bevinding voortspuit, is dat maatskaplike werkers 'n middelkinderjarige pleegkind se eiesoortige emosionele en sosiale behoeftes erken en voornemende pleegouers in dié verband inlig.

5.3.5. Aandeel van 'n maatskaplike werker tydens pleegsorgplasing

Ten einde suksesvolle aanpassing tot pleegsorgplasing te verseker, moet alles in die stryd gewerp word om die pleegouer-pleegkind-verhouding asook verhoudings met betekenisvolle ander (biologiese ouers) stabiel te hou tydens die voorbereidings- en plasingproses van die betrokke pleegkind. Sodanige intervensie verg dat die maatskaplike werker 'n betekenisvolle rol in die sukses van die pleegsorgplasing speel. Hierbenewens word die aandeel van 'n maatskaplike werker tydens pleegsorgplasing ondersoek.

5.3.5.1 Monitering van die aanpassing van 'n middelkinderjarige pleegkind in pleegsorgplasing

Daar is aan die deelnemers gevra om aan te dui hoe gereeld die sukses van die aanpassingsproses van die pleegkind in pleegsorgplasing gemoniteer word. Twee deelnemers het verkies om nie die vraag te beantwoord nie terwyl 'n volgende deelnemer volstaan het met die stelling “Deurlopend. Hang af hoe aanpassing van die betrokke verloop”. Deelnemers se antwoorde kulmineer in die volgende vyf frekwensies soos uitgebeeld in tabel 5.12.

Tabel 5.12: Gereeldheid van monitering van die aanpassing van 'n pleegkind in 'n pleegsorgplasing

Frekwensie van opvolgaksies*	F
1 tot 2 keer per maand	2
3- tot 6- maandeliks	10
1 tot 2 keer per jaar	5
3 tot 4 keer per jaar	1
1 keer elke twee jaar	1
Totaal:	19

(n=22)

*Deelnemers het meer as een opsie gehad om van te kies.

Hierdie bevindinge bevestig die feit dat die sukses al dan nie van pleegsorgplasing wel gemoniteer word maar dat die frekwensie van opvolgaksies verskil. Slegs in twee gevalle word opvolgaksies een tot twee keer per maand uitgevoer terwyl tien van die deelnemers aandui dat hulle drie- tot sesmaandeliks opvolgaksies doen. Vyf deelnemers volg een tot twee keer per maand op terwyl daar slegs in een geval drie tot vier keer per jaar asook een keer tweejaarliks opvolgaksies uitgevoer word.

Die bevindinge stem ooreen met die voorgestelde riglyne soos geformuleer deur die Departement van Welsyn (1998:8) wat voorstel dat pleegsorgplasing streng gemoniteer moet word ten einde vas te stel of die spesifieke plasing steeds die beste belang van die kind dien. Uit die frekwensies kan die afleiding egter gemaak word dat sodanige opvolgaksies nie noodwendig op 'n gereelde grondslag plaasvind nie (1 keer elke twee jaar).

5.3.5.2 Suksesvolle aanpassing in pleegsorgplasing

Die maatskaplike werkers is gevra om uit hulle ervaring aan te dui hoe suksesvol die pleegkind in die pleegsorgplasing aanpas. Daar is versoek dat antwoorde gemotiveer word. Die subtemas en kategorieë hieronder het te voorskyn gekom en word in tabel 5.13 uiteengesit.

Tabel 5.13: Suksesvolle aanpassing in pleegsorgplasing

TEMA: SUKSESVOLLE AANPASSING IN PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Dienste deur maatskaplike werkers	1. Deeglike keuring van pleegouers	<p><i>“Indien die keuring van die pleegouers pas by die spesifieke behoeftes van die kind, pas kinders gemaklik in die pleegsorggesinne aan.”</i></p> <p><i>“Indien ’n behoorlike keuring en voorbereiding gedoen is, gebeur aanpassing maklik ...”</i></p>
	2. Ondersteuning in pleegsorgplasing	<p><i>“As die pleegsorgplasing van die begin af reg hanteer is, probleme dadelik hanteer word, pas pleegkinders redelik goed aan.”</i></p> <p><i>“Daar is fases waar daar pleeg-kindern is wat moeilik aanpas, maar met regte ondersteuning word verbetering getoon.”</i></p>
Algemene suksesvolle aanpassing	1. Suksesvolle aanpassing by pleegsorgplasing	<p><i>“Baie goed.”</i></p> <p><i>“Baie suksesvol.”</i></p> <p><i>“In die meeste gevalle (80%), baie suksesvol.”</i></p>
Individuele Vermoëns	1. Pleegouer, -kind en -gesin bepaal die sukses van aanpassing	<i>“’n Kombinasie van pleegkind se eie ingesteldheid en pleegouer/-gesin se begrip vir die pleegkind se behoeftes.”</i>

		<i>“Hang af van die individu.”</i>
Verwante pleegsorgplasing	1. Verwante pleegsorgplasing word aanbeveel	<i>“Positief, veral by familieplasinge.”</i> <i>“Baie, meeste familieplasinge.”</i>

Die deelnemers se mededelings oor die suksesvolle aanpassing van pleegkinders in pleegsorgplasing word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos uiteengesit in Tabel 5.13, bespreek.

- **Dienste deur maatskaplike werkers**

Elf van die deelnemers verneem dat die sukses van die pleegsorgplasing afhang van die maatskaplike werker se vermoë om optimale keuring en ondersteuning aan pleegouers te verleen. Die sukses van pleegsorgplasing word dus eerstens bepaal deur die voorafgaande keuringsproses waartydens pleegouers se motiewe asook hulle insigte en vaardighede geassesseer word. Bevindinge staaf weereens die riglyne soos deur die Kinderwet, (Suid-Afrika, 1983. Art 14 (4)), gestipuleer, naamlik dat voornemende pleegouers ’n werwing- en keuringproses moet ondergaan, ongeag of hul familieledede is, alvorens die plasingproses deurgevoer mag word.

Tweedens word die sukses van ’n pleegsorgplasing bepaal deur maatskaplike werkers se ondersteuning gedurende die pleegsorgproses. Motiverings onderliggend aan hierdie menings belig die feit dat elke geval van pleegsorgplasing met eiesoortige en unieke eise presenteer. Dit beteken dus dat maatskaplike werkers met die nodige professionele kennis en omsigtigheid, ’n sensitiwiteit moet openbaar rakende die uniekheid van elke geval vanweë die feit dat individuele gevalle van mekaar gaan verskil.

- **Algemene suksesvolle aanpassing**

Bevindinge dui daarop dat vyf deelnemers ervaar dat pleegkinders oor die algemeen suksesvol aanpas in pleegsorgplasing.

- **Individuele vermoëns**

Die sukses van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing word volgens vier deelnemers deur die individuele vermoëns van die pleegkind, die pleegouer, asook die pleeggesin in geheel bepaal.

- **Verwante pleegsorgplasing**

Verwante pleegsorgplasing (plasing binne familiële verband) blyk volgens twee deelnemers suksesvolle aanpassing deur die pleegkind te predisponer.

5.3.5.3 Die invloed van stelsels op 'n pleegkind in pleegsorgplasing

Die deelnemers is gevra om aan te dui tot watter mate (positief, negatief, glad nie) die pleegkind se verhouding met stelsels (pleegouers, pleegouers se biologiese kinders, vriende, skool, kerk en omgewing of gemeenskap) na pleegsorgplasing geaffekteer word. Hulle is verder ook gevra om hul antwoorde te motiveer. Deelnemers het oorwegend verkies om hul antwoorde nie te motiveer nie. Vier deelnemers het verkies om nie die vraag te beantwoord nie. Bevindinge word in tabel 5.14 uiteengesit.

Tabel 5.14: Die invloed van stelsels op 'n pleegkind in pleegsorgplasing

Stelsels	Positief <i>f</i>	Negatief <i>f</i>	Glad nie <i>f</i>	Totaal
Pleegouers	17	0	1	18
Pleegouers se biologiese kinders	9	8	1	18
Vriende	10	5	3	18
Skool	14	1	3	18
Kerk	15	1	2	18
Omgewing/Gemeenskap	11	4	3	18

(n=22)

Bevindinge van deelnemers se mededings oor die invloed wat stelsels op 'n pleegkind in 'n pleegsorgplasing het word hierbenewens bespreek.

- **Positiewe invloed**

Tabel 5.14 dui aan dat deelnemers aangetoon het dat die verskillende stelsels merendeels 'n positiewe uitwerking op 'n pleegkind in pleegsorgplasing het. Pleegouers (17) asook die kerk (15) blyk die gunstigste invloed op 'n pleegkind uit te oefen terwyl die gemeenskap (11) asook vriende (10) ook betekenisvol op 'n pleegkind inwerk. Die bevindinge stem ooreen met navorsing deur Bronfenbrenner (Vander Zanden, 1997:7) wat die mesovlak as 'n verbindingsaksie met die strukture van die mikrovlak klassifiseer. Dit beteken dat die omgewing waarin die kind hom/haar bevind, noodwendige kontak met die strukture in daardie spesifieke omgewing veroorsaak. Berk (2007:24) dui aan dat entiteite op hierdie vlak van funksionering klein groepe en formele bronne soos kerke, skole en so meer insluit. Genoemde strukture het wel die potensiaal om 'n direkte invloed op die individu uit te oefen, maar veronderstel nie noodwendig 'n intieme betrokkenheid by die kind se lewe nie (Santrock, 1992:71).

Deelnemers dui aan dat ook die skool (14) 'n besondere gunstige impak op 'n pleegkind in pleegsorgplasing kan hê. Hierdie bevinding stem ooreen met navorsing deur James en Meezan (2002:238), wat daarop dui dat 'n middelkinderjarige pleegkind in skoolverband direk beïnvloed word, hetsy dit positief of negatief is.

- **Negatiewe invloed**

Sommige deelnemers ervaar dat die pleegkind se biologiese ouers (8) asook vriende (5) die pleegkind ongunstig kan beïnvloed. 'n Kleiner aantal deelnemers beweer dat stelsels soos pleegouers (1), vriende (3) en die kerk (2) die pleegkind nie werklik betekenisvol beïnvloed nie. Hierdie bevindinge toon 'n mate van ooreenkoms met die navorsing deur Vander Zanden (1997:7), wat bevind dat die onderskeie konstituente van die betrokke pleegkind se mikrovlak 'n betekenisvolle invloed op die effektiwiteit van pleegsorgplasing kan hê. Tydens intervensiebeplanning beweeg die maatskaplike werker in 'n voorbereidingsfase waartydens daar dus ondersoek ingestel word na die stelsel waarbinne die pleegkind homself/haar bevind, naamlik wie die betekenisvolle andere in daardie spesifieke mikrovlak van die kind uitmaak (Vander Zanden, 1997:7).

Bevindinge uit die navorsing dui dus daarop dat al die stelsels (mikro en meso) direk en/of indirek deur die makrostelsel beïnvloed word. Berk (2007:25) sê in hierdie verband dat die makrostelsel 'n indirekte maar betekenisvolle invloed op 'n kind kan hê.

5.3.5.4 Metode en tegniekbenutting

Die deelnemers is verder versoek om, indien “negatief” by die vorige vraag geantwoord is, aan te dui of daar enige tegnieke is wat gebruik word om die aanpassing binne die stelsel te bevorder. Die onderstaande tegnieke is genoem:

- ondersteuningsdienste;
- gesinskonferensies;
- gemeenskapswerkprojekte;
- assessering;
- groepwerk;
- spelterapie;
- oorredingstegnieke soos konfrontering;
- ekokaarte; en
- gespreksvoering.

Deelnemers dui dus aan dat hulle van verskeie tegnieke en metodes gebruik maak om die aanpassingsproses van die pleegkind meer suksesvol te probeer maak. Die afleiding kan dus gemaak word dat daar verskeie tegnieke en metodes bestaan aan die hand waarvan maatskaplike werkers aanpassing ná pleegsorgplasing gunstig kan beïnvloed. Hierdie tendens stem ooreen met navorsers soos Goldenberg en Goldenberg (2002:24) wat beweer dat benaderinge in die ekosisteenbenadering aan die maatskaplike werker die geleentheid bied om denkrigtinge en idees oor moontlike oorsake van gedragsverandering en invloede wat die individu moontlik in die omgewing kan beleef, te identifiseer. Hierdie navorsing word deur verskeie navorsers beaam (Jack, 1997; Sheaffor et al., 2000:91; Bronfenbrenner, 2001; Barratt, 2002).

Sheaffor et al. (1997:7) stel dit so:

Helping individuals, families, and communities improve their social functioning and prevent social problems from negatively affecting them requires that social workers

maintain a focus on how people interact with relevant people and social systems in their lives. The social worker, then, must simultaneously address both person and environment- and the transactions between them.

5.3.5.5 Benutting van groepwerk as intervensiemetode by pleegsorgplasing

Daar is vir die maatskaplike werkers gevra om aan te dui, indien groepwerk as metode benut word, hoekom die metode gebruik word, wie die groepslede uitmaak, asook wat die resultate van die groepwerk is. Die vraag is deur drie deelnemers nie beantwoord nie. Vier subtemas kom na vore:

Tabel 5.15: Benutting van groepwerk

TEMA: BENUTTING VAN GROEPWERK AS INTERVENSIEMETODE BY PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Groepwerk as metode tot gevoelshantering	1. Gevoelshantering by pleegkinders	<i>“Groepwerk word as metode by pleegkinders benut. Die resultate hiervan is dat pleegkinders ’n gemeenskaplike doel het en gemaklik voel om gevoelens en vrese deur te gee.”</i>
	2. Gevoelshantering by pleegouers en pleegkinders	<i>“Binne groepsverband het pleegouers en pleegkinders die geleentheid om hulle gevoelens, sterktes en frustrasies openlik te deel.”</i>
Groepwerk as metode vir die skep van samehorigheid	1. Samehorigheid bevorder motivering	<i>“Die resultaat sal wees om kinders bloot te stel aan ander kinders se soortgelyke omstandighede en sodoende hulle te motiveer en te ondersteun.”</i> <i>“Groepwerk is motiverend, aangesien die groeplede dieselfde gevoelens deel.”</i>
	2. Samehorigheid bevorder die eliminerings van stereotipering	<i>“Pleegkinders voel soms geëtiketteer as gevolg van pleegsorg en wanneer hulle besef hulle is nie die enigste kinders wat in pleegsorg is nie, ondersteun hulle mekaar.”</i>
Groepwerk as metode vir lewensvaardighede	1. Lewensvaardighede wyse van gevoelens-	<i>“Groepwerk word gebruik in die algemeen lewensvaardighede te bevorder en om</i>

aan te leer	hantering	<i>emosies van verlies te hanteer.</i>
	2. Lewensvaardighede tieners en pleegouers	<i>“Groepslede is tieners wat almal in pleegsorg is. Die doel is om voorkomend op te tree en gedragsprobleme te verhoed.”</i> <i>“Groepwerk met tieners en pleegouers handel oor vaardigheidsontwikkeling en bewusmaking.”</i>
Groepwerk as tydbesparingmetode	1. Groepwerk as tydbesparingsmetode deur gemeenskaplike behoeftes aan te spreek	<i>“Groepe spaar tyd ... lede word volgens hulle behoeftes in groepe geplaas.”</i> <i>“Ter wille van tydbesparing word kinders volgens hulle ouderdomme en behoeftes gegroepeer.”</i> <i>“Groot gevalleladings, groepe met kinders met dieselfde behoeftes ...”</i>

Deelnemers se mededeling oor die benutting van groepwerk word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.15 uiteengesit, bespreek.

- **Groepwerk as metode tot gevoelshantering**

Uit die ondersoek blyk dit dat sewe deelnemers groepwerk as besondere waardevolle tegniek benut. Motivering vir die implementering van hierdie tegniek setel hoofsaaklik in die feit dat groepwerk as ondersteunings- en aanmoedigingstegniek gebruik word. Hierdie deelnemers reflekteer ook hulle begrip en insig rakende die traumatiese impak wat verwydering en pleegsorgplasing op die pleegkind het. Hierdie bevindinge word gerugsteun deur die ACVV se riglyne vir pleegsorg (1998:9) en die Departement van Welsyn (1998:7) wat dit stel dat die verwydering van 'n kind vanuit sy/haar biologiese ouers se versorging, 'n betekenisvolle emosionele en ontstellende impak op die pleegkind het, en dat pleegsorgplasing dus professionele hantering en wel op realistiese en sensitiewe wyse vereis.

Deelnemers verwys veral na die feit dat die uitgeplaaste pleegkind dikwels ongunstige emosies ontwikkel en uitgesonder en anders voel vanweë hulle negatiewe omstandighede. Jacobs et al. (1998:2) beaam hierdie bevindinge en voer aan dat hierdie emosies moontlik geëlimineer kan word deur pleegouers en pleegkinders te begelei tot die besef dat hulle nie geïsoleer in hulle

omstandighede staan nie en dat daar wel ander persone is wat deur dieselfde veranderinge en ervarings gaan. Hierdie insigte kan tydens groepwerk gegenereer word en vergemaklik die aanpassingsproses deurdat die betrokke persone hulle ervarings en emosies met ander kan deel.

- **Groepwerk as metode vir die skep van samehorigheid**

Vyf deelnemers laat dit verder blyk dat daar, tydens groepsessies, samehorigheid en behorendheid by pleegkinders vooropgestel word. Soos deur hierdie bevindings bevestig, ontwikkel individue tydens groepwerk 'n gevoel van behorendheid wanneer hulle die geleentheid gebied word om met ander persone te identifiseer. Sodanige gevoelens motiveer pleegkinders om mekaar te ondersteun en bied ook die geleentheid om 'n gevoel van stereotipe te elimineer. Daar is reeds genoem dat behorendheidsgevoelens in die middelkinderjare 'n belangrike voorvereiste is ten einde die proses van vergelyking en identiteitsvorming te bemeester (Louw, 1995:64; Donald et al. 2005:77–78). Hierdie bevindings word verder ondersteun deur die literatuur wat verwys na Becker (2005:17–180) asook Toseland en Rivas (2005:18) wat aanvoer dat groepwerk talle voordele vir die individu kan inhou. Jacobs et al. (1998:2) sluit hierby aan deur te verwys na twee besondere voordele van groepwerk, te wete

- groepe is meer effektief en verskaf die geleentheid vir die individuele groepslede om verskillende persepsies met mekaar te deel wat uiteindelik individuele persepsies herstel, aanvul, verander en/of uitbrei; en
- groepwerk verskaf 'n gevoel van samehorigheid, behorendheid, die geleentheid om nuwe gedrag uit te beeld en voor te leef, die geleentheid tot eerlike terugvoering, die geleentheid van sensasionele ondervinding deur aandagtig na ander te luister, die ervaring van realistiese toedoening en die druk om verbintenisse na te kom.

- **Groepwerk as tydbesparingsmetode**

Vier van die deelnemers se mededelings word gesteun deur literatuur (byvoorbeeld Jacobs et al., 1998:2) wat beweer dat die effektiwiteit van groepwerk ook gesetel is in die feit dat groepwerk vir die maatskaplike werker die geleentheid bied om gelyktydig met 'n groep pleegkinders sowel as die pleegouers in terapeutiese verband te werk. Dit beteken dat daar meer tyd-ekonomies te werk gegaan kan word aangesien daar gemeenskaplike inhoud is wat gelyktydig met die onderskeie rolspelers gedeel kan word. Jacobs et al. (1998:2) spreek verder die mening uit dat

individuele terapeutiese intervensies tydrowend is en beperk behoort te word tot gevalle waar inhoude meer uniek en derhalwe op individuele vlak gehanteer behoort te word. Bevindinge in hierdie komponent van die navorsing stem ook ooreen met Jacobs et al. (1998:3) se stelling dat groepwerk die proses van data-mededeling fasiliteer. Hiervolgens word verskillende idees, emosies en ervarings oor en weer gedeel en bespreek en word betekenisvolle inligting sodoende by 'n pleeggesin gevoeg wat uiteindelik die aanpassingsproses bevorder.

- **Groepwerk as metode om lewensvaardighede aan te leer**

Drie deelnemers gebruik die metode van groepwerk om pleegkinders (veral tieners) toe te rus met die addisionele lewensvaardighede. Hierdie tendens stem tot 'n mate ooreen met Butler en Charles (1999:17) wat die standpunt huldig dat groepwerk juis die pleeggesin kan begelei en ondersteun om die komplekse uitdagings van pleegsorgplasing te hanteer. Groepwerk bied dus die geleentheid aan die pleeggesin om –

- nuwe kennis rakende effektiewe aanpassingsprosestegnieke van ander pleeggesinne in te win;
- te reflekteer oor die impak wat pleegsorg op hul funksionering kan hê; en
- hulp te ontvang met die nodige aanpassing, indien nodig.

Axline (1983:250) ondersteun hierdie standpunt deur aan te voer dat groepwerk aan die pleegkind asook die pleegouers die geleentheid bied om nuwe gedrag aan te leer, dit uit te oefen en te toets asook die geleentheid om nuwe bevredigende sosiale verhoudings daar te stel.

Bevindinge bevestig dus literatuurnavorsing wat oorwegend verwys na die voordele van groepwerk. Corey en Corey (2002, aangehaal in Toseland en Rivas, 2005) beweer in hierdie verband dat groepwerk vir beide pleegouers en pleegkinders besonder baie voordele inhou aangesien dit nie alleen koste- en tyd-effektief is nie, en dat groepwerk ook besondere leergeleenthede skep en interaksiegeleenthede fasiliteer.

5.3.5.6 Groepwerk vir bevordering van die aanpassing van die kind in pleegsorgplasing

Die deelnemers se mening oor die gebruik van groepwerk as metode om die aanpassing van die pleegkind te bevorder, is versoek. Deelnemers se antwoorde oorvleuel met die tendense by die vorige vraag. Sekere subtemas wat in tabel 5.16 uiteengesit word, het na vore gekom.

Tabel 5.16: Groepwerk vir bevordering van die aanpassing van die pleegkind in pleegsorgplasing

TEMA: GROEPWERK VIR BEVORDERING VAN DIE AANPASSING VAN DIE KIND IN PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Groepwerk is voordelig	1. Positiewe gevoel oor groepwerk	<p><i>“Groepwerk kan baie positief wees.”</i></p> <p><i>“Positief, groepwerk is baie voordelig.”</i></p> <p><i>“Werk goed, kan ook positief benut word vir ander probleme of ontwikkelingsareas.”</i></p>
	2. Groepwerk as metode is onderbenut	<p><i>“Groepwerk is ’n metode wat eintlik benut behoort te word.”</i></p> <p><i>“Dink dit kan uitstekend werk en behoort meer benut te word.”</i></p>
Tydsbeperking beïnvloed die sukses van groepwerk	1. Groepwerk is wel suksesvol na gelang van tydsbeperking	<p><i>“Groepwerk kan help as daar net tyd was om dit te doen ... daar is nie tyd om effektief dienste te lewer nie.”</i></p> <p><i>“Dit is baie doeltreffend, maar daar is net nie tyd beskikbaar om dit te implementeer nie.”</i></p> <p><i>“Wonderlike metode, as daar net tyd is.”</i></p>
Groepwerk is minder effektief	Individuele sessies word aanbeveel	<p><i>“Kan werk, maar individuele sessies teiken spesifieke probleme in ’n gesin.”</i></p> <p><i>“Nie suksesvol, meestal individuele sessies.”</i></p>

Deelnemers se mededeling oor die gebruik van groepwerk as metode vir die bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.16 uiteengesit, bespreek.

- **Groepwerk is voordelig**

Die voordele van groepwerk word deur tien van die deelnemers uitgelig met spesifieke verwysing na groepwerk wat ook ander problematiese areas kan betrek, asook die moontlikheid dat metode meer oorweeg behoort te word.

- **Tydsbeperking beïnvloed die sukses van groepwerk**

Sewe deelnemers bekla die feit dat tydsbeperkings dikwels die gereelde implementering van groepwerk kortwiek. Die waarde van groepwerk word egter nie betwyfel nie.

- **Groepwerk is minder effektief**

Uit die ondersoek blyk dit dat drie deelnemers ook onderliggende nadele van groepwerk identifiseer. Hierdie bevinding stem tot 'n mate ooreen met Corey en Corey (2002, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005) wat ook die moontlike nadele van groepwerk identifiseer. Hierdie navorsers neem die argument verder deur te sê dat, wanneer die pleeggesin intieme emosies aan die groepslede openbaar, impliseer dit ook 'n noodwendige blootstelling aan konfidensialiteitskending, asook ander negatiewe en selfs beskadigende reaksies van groepslede. Corey en Corey (2002, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005) wys daarop dat die teenwoordigheid van spontane pleeggesinne wat probleme en struikelblokke makliker verbaliseer, aandagverdeling binne groepsverband ongebalanseerd kan laat. Dit beteken dat meer geslote pleeggesinne, wat privaatheid koester, nie noodwendig die geleentheid ten volle benut om deel van die gesprek te word nie en uiteindelik die nodige aandag verbeur (Yalom, 1995, aangehaal in Toseland & Rivas, 2005).

'n Ander aspek wat deur twee deelnemers in die bevindinge uitgelig word, is die feit dat groepwerk nie noodwendig die geleentheid bied om spesifieke probleme die hoof te bied nie. Hierdie mening toon 'n ooreenkoms met literatuurnavorsing en wel met werk deur Drumm (2006:20) wat noem dat groepwerk daartoe aanleiding kan gee dat die maatskaplike werker

dikwels, onder die kritiese blik van andere, individuele berading moet verskaf waar nodig. Die bevindinge beklemtoon dus Drumm (2006:20) se aanbeveling dat die maatskaplike werker wat van groepwerk as ondersteuningstegniek gebruik maak, met gespesialiseerde kennis en vaardighede toegerus moet wees ten einde sukses te verseker.

5.3.5.7 Alternatiewe intervensies en metodes tydens pleegsorgplasing

Die deelnemers is versoek om aan te dui watter addisionele intervensiemetodes gebruik word om die sukses van die pleegkind se aanpassing tydens pleegsorgplasing te bevorder. Sleg sestien deelnemers gebruik alternatiewe intervensies en metodes tydens pleegsorgplasing. Verskeie subtemas het na vore gekom, en dit word in tabel 5.17 weergegee.

Tabel 5.17: Alternatiewe intervensies en metodes tydens pleegsorgplasing

TEMA: ALTERNATIEWE INTERVENSIES EN METODES TER BEVORDERING VAN SUKSES TYDENS PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Fokus op die individu	1. Individuele aandag en dienslewering	<i>"Individuele onderhoude."</i> <i>"Sterktepuntbenadering met individue."</i> <i>"Slegs gevallewerk en 'life-skills' programme."</i>
Groepwerk met pleegouers	1. Pleegouers word vaardighede aangeleer	<i>"Pleegouerleiding-groepe."</i> <i>"Stel pleegouer in kontak met ander pleegouers wat kan raad en leiding bied."</i> <i>"Pleegouers moet ook by 'n vaardigheidsondersteuningsprogram betrek word."</i>
Tydsbeperkinge	1. Gevallelading belemmer implementering van alternatiewe metodes	<i>"Sou graag wou, maar nie tyd nie. Het tans 'n te hoë gevallelading."</i>
Groepwerk met pleeggesinne	1. Fokus op die pleeggesin as geheel	<i>"Gesinskonferensies en ondersteuningsdienste."</i>
Assessering	1. Assessering as	<i>"Gebruik sekere assesseringsmetodes – lei tot"</i>

	bevorderingsmetode	<i>ontwikkelingsplan wat terapie insluit.</i> ”
--	--------------------	---

Bevindinge vanuit tabel 5.17 dui daarop dat dit vir maatskaplike werkers nodig is om verskeie ander intervensies en tegnieke te gebruik en wel met inagneming van meer spesifieke doelwitte. Subtemas en kategorieë wat uit hierdie komponent van die studie geformuleer is, word hieronder bespreek.

- **Fokus op die individu**

Drie deelnemers skenk meer gerigte aandag deur middel van individuele dienslewering om die aanpassingsproses by pleegsorgplasing te ondersteun. Di Nitto en Mc Neece (1997:184) is dit eens dat dit die taak van die maatskaplike werker is om te verseker dat pleegouers deeglike opgelei en voorberei word om hulle verantwoordelikhede teenoor die pleegkind met sy/haar eiesoortige emosionele eise te kan aanvaar en hanteer.

- **Groepwerk met pleegouers**

Vier deelnemers fokus daarop om addisionele vaardighede deur middel van groepwerk aan pleegouers te leer. Hierdie bevindinge stem ooreen met navorsingsbevindinge soos deur Di Nitto en Mc Neece (1997:184) wat daarop dui dat die opleidings- en keuringproses, ongeag hoe betekenisvol dit ook al is, moontlik nie genoeg is om pleegouers volledig voor te berei op die ondersteuning en versorging wat 'n pleegkind vereis nie.

- **Tydsbeperkinge**

Drie deelnemers het genoem dat tydsbeperkinge hulle daarvan weerhou om addisionele intervensies en metodes toe te pas wat moontlik die sukses van die aanpassing van 'n pleegkind in 'n pleegsorgplasing kan bevorder.

- **Groepwerk met pleeggesinne**

Drie deelnemers is dit eens dat groepwerk met pleeggesinne 'n goeie metode is wat die ondersteuning tussen gesinslede kan verhoog en sodoende die sukses ten opsigte van die aanpassing van 'n pleegkind in die pleeggesin kan bevorder.

- **Assessering**

Drie deelnemers gaan deur middel van assesseringsmetodes te werk gaan in die daarstelling van 'n ontwikkelingsplan wat terapie insluit.

5.3.5.8 Bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing

Die deelnemers is gevra om 'n mening uit te spreek oor die feit dat maatskaplike werkers oor die algemeen die aanpassing van die pleegkind by die pleeggesin probeer bevorder. Die deelnemers is gevra om hul mening rakende die laasgenoemde versoek in die vorm van twee opsies naamlik “ja” of “nee” aan te dui. Die bevindinge word in tabelvorm (tabel 5.18) uiteengesit.

Tabel 5.18: Bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing

Bevindinge	<i>f</i>
Ja	17
Nee	5
Totaal:	22

(n=22)

Sewentien van die deelnemers huldig die mening dat maatskaplike werkers daadwerklik poog om die pleegkind se aanpassing by die pleeggesin te probeer bevorder. Vyf deelnemers reageer egter negatief op hierdie stelling.

Bevindinge oor deelnemers se mededelings ten opsigte van laasgenoemde vraag word in die vorm van 'n tema, subtemas en kategorieë in tabel 5.19 uiteengesit.

Tabel 5.19: Mededeling oor die bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind in pleegsorgplasing

TEMA: BEVORDERING VAN DIE AANPASSING VAN 'N PLEEGKIND IN PLEEGSORGPLASING		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Positiewe response	1. Aanpassing word bevorder as gevolg van	<i>“Dit is ons taak!”</i>

	beroepsbeskrywing	<i>“Natuurlik! Dit ons taak om suksesvolle pleegsorgplasing te bevorder, maar hoë gevalleladings verhoed dat ons voldoende tyd daaraan kan gee.”</i>
	2. Bevorder aanpassing ter eliminerings van probleme	<i>“Indien jy dit nie sou bevorder, sou dit probleme in die pleeghuis kan skep.”</i> <i>“Hoe dan anders? Indien nie, sit jy met ’n kind wat ongelukkig is en as gevolg van aanpassingsprobleme verskuif moet word.”</i>
	3. Ouerleiding en geskikte pleegouers bevorder aanpassing	<i>“Ouerleiding word aan pleegouers op gereelde basis gebied om hulle bewus te maak van die kind se ontwikkelingsbehoefte om aanpassing te bevorder.”</i> <i>“Maatskaplike werkers probeer die kind by die mees geskikte pleegouerhuis plaas. Pleegouers is egter skaars en moet omstandighede van voornemende pleegouers deeglik ondersoek word voor plasing.”</i>
	4. Gereelde monitoring bevorder aanpassing	<i>“Die pleegsorgplasing word op gereelde basis gemonitor (deurlopend) en dus word aan probleme gewerk.</i> <i>“Aanpassing word gemonitor en leiding word gebied.”</i> <i>“Meer gereelde monitoring of minder werkslading.”</i>
	5. Aanpassing word bevorder deur op die pleegkind se sterktes te fokus	<i>“Fokus op die kind se sterk punte en daardeur word gepoog dat die kind daartoe ontwikkel tot sy volle potensiaal.”</i> <i>“Sterktegebaseerde benadering is beleid.”</i>
Negatiewe response	1. Werklading is te hoog	<i>“Daar is nie noodwendig tyd om dit te doen nie as gevolg van hoë gevalleladings.”</i> <i>“Dink daar word te veel gewag tot krisis opduik ... realiteit van hoë gevalleladings maak dit moeilik om voorkomend op te tree.”</i>

		<i>“NRO’s het geweldige hoë gevalleladings en maatskaplike werkers slaag net nie daarin om by die kliënt uit te kom nie.”</i>
	2. Benodig meer mannekrag	<i>“Asseblief kleiner ladings en meer maatskaplike werkers.”</i> <i>“Gebruik maatskaplike hulpwerkers en opgeleide vrywilligers om pleeggesin te ondersteun.”</i> <i>“Gebruik meer vrywilligers om pleegkinders te ondersteun.”</i>

Bevindinge oor die mededelings van die deelnemers oor die bevordering van ’n pleegkind in pleegsorgplasing word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.19 uiteengesit, bespreek.

• **Positiewe response**

Vyf deelnemers sien ondersteuning tot beter aanpassing in die geval van pleegsorgplasing as deel van hulle beroepsomskrywing. Daar word veral klem geplaas op die feit ondersteuning as proaktiewe aksie beskou word ten einde die ontwikkeling van addisionele problematiese areas te voorkom. Weer eens word groot werkslading voorgehou as een van die redes waarom ondersteuningsdienste nie altyd bevredigend uitgevoer kan word nie. Twee van die deelnemers neem bepaalde beperkinge in ag en poog om voorkomend te werk te gaan deur byvoorbeeld effektiewe keuring van voornemende pleegouers asook opvolgwerk ten einde pleegouers op te lei rakende die veranderende ontwikkelingsbehoefte van pleegkinders wat in hulle sorg geplaas is.

Kontinue monitering van die pleegkind se aanpassing by die pleeggesin word deur drie van die deelnemers gebruik as een van die tegnieke om uiteindelik effektiewe aanpassing oor die algemeen te verseker. Indien daar tydens monitering probleemareas geïdentifiseer word, blyk deelnemers toepaslike leiding en ondersteuning te bied. Daar is dus ’n ooreenkoms met die bevindinge van navorsers (soos Fisher et al., 2000:225) dat pleegouers ’n bepaalde gehalte dienslewering van maatskaplike werkers vereis en sekere spesifieke verwagtinge aan hulle stel.

Sodanige verwagtinge sluit onder meer in dat die vordering van die pleegouer gemoniteer moet word en dat die betrokke maatskaplike werker geredelik beskikbaar moet wees ten einde pleegouers te ondersteun waar nodig. Vier deelnemers dui aan dat hulle veral van die sterkteperspektief gebruik maak om aanpassing van die pleegkind in die pleeggesin te bevorder. Hierdie bevindinge stem ooreen met Nash et al. (2005:159) wat van mening is dat die sterkteperspektief die geleenheid bied om die pleeggesin toe te rus met die vermoë om hul eie sterk punte te kan benut vir die identifisering en oplossing van moontlike toekomstige probleemsituasies.

- **Negatiewe response**

Bevindinge ten opsigte van hierdie vraagstelling dui weer eens op drie van die deelnemers se ervaring dat die werkslading so groot is dat die aanpassing van die pleegkind in die pleeggesin nie noodwendig ondersteun of bevorder kan word nie. Een deelnemer beklemtoon veral die feit dat hoë werksdruk dikwels aanleiding gee tot krisisbestuur terwyl voorkomende optrede agterweë gelaat word. Vier deelnemers stel 'n vermindering in werkslading voor en huldig die mening dat maatskaplike hulpwerkers en vrywilligers van besondere waarde kan wees.

5.3.5.9 Wyse waarop deelnemers aanpassing van pleegkinders in pleegsorgplasing kan bevorder

Die deelnemers is laastens gevra om, indien nie reeds by die vorige vraag beskryf nie, 'n mening uit te spreek oor hoe maatskaplike werkers 'n pleegkind se aanpassing in pleegsorgplasing kan bevorder. Deelnemers se antwoorde word as aanbevelings beskou en as sodanig geïnterpreteer. Die helfte (11) van die deelnemers het verwys na hulle vorige antwoorde. Subtemas en kategorieë is geïdentifiseer en word hieronder in tabel 5.20 uiteengesit.

Tabel 5.20: Wyses waarop deelnemers aanpassing van pleegkinders in pleegsorgplasing kan bevorder

TEMA: WYSES WAAROP DEELNEMERS AANPASSING VAN PLEEGKINDER PLEEGSORGPLASING KAN BEVORDER		
Subtemas	Kategorieë	Narratiewe
Minder gevalleladings	1. Hoë gevalleladings belemmer aandag aan pleegsorgplasing	<i>“As die gevallelandings nie so hoog was en die probleme minder uitdagend, kon meer aandag gegee word aan die aanpassing van die pleegkind.”</i>
Alternatiewe intervensie-strategieë	1. Voorkomingsdienste in die vorm van groepwerk	<i>“Benut voorkomende metodes soos groepwerk vir pleegsouters en pleegkinders voor daar probleme opduik.”</i> <i>“Pleegouters beter voorberei. Pleegkinders beter voorberei. Groepwerksessies.”</i>
	2. Gereelde monitering	<i>“Gereelde monitering – selfs net ’n telefoonoproep. Pols op die kind se behoeftes te hê en aandag daaraan te gee. Ouer en kind.”</i>

Bevindinge oor die deelnemers se mededelings oor die wyse waarop die aanpassing van ’n pleegkind in pleegsorgplasing bevorder kan word, word volgens die subtemas, kategorieë en narratiewe, soos in tabel 5.20 uiteengesit, bespreek.

- **Kleiner gevalleladings**

Dit wil voorkom asof drie deelnemers aanbeveel dat daar kleiner gevalleladings moet wees ten einde meer tyd en aandag aan die aanpassing van pleegkinders in pleegsorgplasing te bevorder.

- **Alternatiewe intervensiestrategieë**

Vier deelnemers voel dat pleegkinders se aanpassing in pleegsorgplasing bevorder kan word deur meer gereelde monitering. Klem word geplaas op die maatskaplike werker se taak om, deur middel van kontinue kontak, op hoogte te bly van die aard en gehalte van die totale

aanpassingsproses, te wete die pleegkind sowel as die pleegouer se aanpassingsgehalte. Dit is die mening van vier deelnemers dat aandag meer gerig moet word op voorkomingsdienste in die vorm van groepwerk.

SAMEVATTING

Daar is met hierdie empiriese studie gepoog om meer inligting in te win rakende die maatskaplike werker se bydrae tot die sukses van die pleegsorgproses en wel waar daar 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare betrokke is. Bevindinge dui daarop dat maatskaplike werkers oorwegend gunstig staan teenoor verskeie intervensies en gespesialiseerde tegnieke aan die hand waarvan voorbereiding tot, ondersteuning tydens, asook opvolgaksies in die pleegsorgproses verrig word. Daar is egter ook herhaaldelik verwys na groot werksdruk wat dienslewering in dié verband strem en selfs nadelig kan beïnvloed.

HOOFSTUK 6

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

Die doel van hierdie hoofstuk is om gevolgtrekkings en aanbevelings te formuleer rakende die bydrae van deelnemers tot effektiewer aanpassing van 'n pleegkind in die middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing. Die oorkoepelende doelstelling van hierdie studie was om 'n betekenisvolle bydrae te lewer tot die praktyk van maatskaplike werk met spesifieke klem op die uitvoer van die pleegsorgproses. In hierdie hoofstuk word daar gekom tot bepaalde gevolgtrekkings gebaseer op bevindinge. Hierna word daar oorgegaan tot die formulering van spesifieke aanbevelings gegrond op die gevolgtrekkings van hierdie studie.

'n Breë verkenning van resente literatuur oor hierdie onderwerp in Suid-Afrika is onderneem. Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat literatuur rakende die rol van 'n maatskaplike werker tydens die pleegsorgproses per se legio is. Navorsing oor die rol van die maatskaplike werker om die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare te bevorder, is egter beperk. Derhalwe word die gevolgtrekkings van hierdie studie gebaseer op die bevindinge van die empiriese studie asook die literatuurstudie wat in hierdie verband onderneem is.

Daarna word daar aanbevelings gemaak wat kan dien as riglyne aan die hand waarvan verdere studie onderneem kan word of om 'n ondersteuningsprogram saam te stel. Die doel van hierdie aanbevelings is ook om aan die maatskaplike werker in die Suid-Afrikaanse opset riglyne te verskaf aan die hand waarvan 'n addisionele bydrae gelewer kan word tot effektiewer aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in pleegsorgplasing.

Om die oorkoepelende doelstelling te bereik, is daar oorgegaan tot 'n grondige literatuurstudie soos vervat in hoofstukke twee, drie en vier. Die empiriese studie is vervat in hoofstuk vyf, aan die hand waarvan gevolgtrekkings gemaak sal word. In

hierdie hoofstuk word die maatskaplike werker se bydrae tot die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in 'n pleegsorgplasing in die Suid-Afrikaanse opset ondersoek.

6.2 GEVOLGTREKKINGS

Daar is eerstens ondersoek ingestel na die identifiserende besonderhede van die respondente ten einde te bepaal watter posisie hulle in die betrokke instansies beklee, hoeveel pleegsorggevalle tans deur hulle gehanteer word en watter persentasie daarvan pleegkinders in hul middelkinderjare is. Daarna is daar navraag gedoen rakende professionele dienste gelewer tydens die pleegsorgproses en klem is geplaas op addisionele dienste wat deur die respondente uitgevoer word. Deelnemers se rol met betrekking tot die voorbereiding van 'n pleegkind is ook ondersoek en die invloed van ontwikkelingsvlakke van die middelkinderjarige pleegkind in pleegsorgplasing is belig. Vervolgens is ondersoek ingestel na die bydrae van 'n maatskaplike werker tot effektiewer aanpassing van 'n middelkinderjarige pleegkind in pleegsorgplasing.

6.2.1 Profiel van die maatskaplike werker

Die oorgrote meerderheid deelnemers betrokke by die pleegsorgproses beklee meer junior poste in die onderskeie instansies en presenteer met een tot vyf jaar werksondervinding. Die gevolgtrekking wat gemaak kan word, is dat senior deelnemers meer betrokke is by ander velde van maatskaplike werk. Gevolglik moet deelnemers met slegs een tot vyf jaar ondervinding in die veld van pleegsorg die pleegsorgproses hanteer.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat deelnemers met relatief beperkte werkservaring nou betrokke is by die aanpassingsproses tydens die pleegsorgplasing van pleegkinders in middelkinderjare ontwikkelingsvlakke. Hierdie bevinding kulmineer ook in die gevolgtrekking dat meer onervare deelnemers dikwels gekonfronteer word met die komplekse uitdaging om die aanpassing van pleegouers sowel as pleegkinders tydens pleegsorgplasing op 'n effektiewer wyse te ondersteun. Sodanige gevolgtrekking laat die vraag ontstaan of beperkte ervaring van die maatskaplike werker nie moontlik een van

die onderliggende redes is waarom aanpassing in pleegsorgplasing nie altyd suksesvol is nie.

Bevindinge dui daarop dat deelnemers hul groot werkslading en beperkte tyd bekla en dat dit optimale aandag aan die aanpassing van pleegkinders en pleegouers die proses kortwiek. Daar is deurgaans verwys na die behoefte aan ondersteuning in dié verband in die vorm van addisionele hulpwerkers en die implementering van onbenutte bronne soos gemeenskapswerkers. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat die pogings van die maatskaplike werker om effektiewer aanpassing betekenisvol te beïnvloed, deur die feit dat hul werkslading te groot is en die tyd te min, beperk word. Bykomend kan die gevolgtrekking gemaak word dat deelnemers hul dikwels in die verband tot krisisbestuur wend.

6.2.2 Dienste tydens pleegsorgproses

Daar is bevind dat al die deelnemers op die een of ander stadium relevante dienste tydens die pleegsorgproses lewer. Hierdie dienste bestaan uit veiligheidsassessering, krisisintervensie, statutêre intervensie, verwyderingsdienste, pleegsorgplasing en nasorgdienste. Die gevolgtrekking is dat, ongeag hoë gevalleladings, deelnemers tog daarin slaag om 'n breë spektrum van dienslewering tydens die pleegsorgproses te implementeer.

Bevindinge dui ook daarop dat bogenoemde dienste gerig word op die pleegouers, biologiese ouers, asook die betrokke pleegkinders en dat daar van bykomende bronne gebruik gemaak word ten einde dienslewering in dié verband te bevorder. Daar is veral gekonsentreer op die betrokkenheid van vrywillige hulpwerkers betrokke by pleegsorgplasing en moontlike addisionele opleiding en ondersteuning in dié verband. Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat deelnemers nie die waarde van eksterne bronne negeer nie maar dat die huidige opleiding en bystuur van vrywillige werkers nog bepaalde leemtes reflekteer.

Deelnemers dui aan dat beperkte aandag geskenk word aan die komponent van hereniging tussen die pleegkind en die biologiese ouers. Daar kan tot die gevolgtrekking

gekom word dat daar moontlik meer fokus geplaas word op krisishantering tydens die aanpassingsproses van 'n pleegkind en 'n pleegouer en wel ten koste van die moontlikheid van hereniging.

Dit is die mening van deelnemers dat administratiewe pligte uiters tydrowend is en die frekwensie en gehalte van hulpverlening tot effektiewer aanpassing betekenisvol beïnvloed. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat 'n maatskaplike werker se ondersteuningsdienste tot effektiewer aanpassing van 'n pleegkind en 'n pleegouer beperk word vanweë administratiewe pligte. Dit lei verder tot die gevolgtrekking dat 'n pleegkind en 'n pleegouer nie noodwendig altyd bevredigende aandag in dié verband van die maatskaplike werker ontvang nie. Die gevolgtrekking kan ook gemaak word dat die sorgbehoewende kind hom/haar moontlik in pleegsorg bevind waarin sy/haar optimale ontwikkeling nie noodwendig ten volle gefasiliteer word nie en wel as gevolg van beperkte beskikbaarheid van plekke van veiligheid en 'n relatief klein aantal beskikbare pleegouers.

6.2.3 Voorbereiding van 'n pleegkind op pleegsorgplasing

Daar is bevind dat pleegkinders voor pleegsorgplasing deur die deelnemers voorberei word. Sodanige voorbereiding vind hoofsaaklik plaas deur middel van individuele sessies waar gesprekstegnieke deur die maatskaplike werker gebruik word. Gesprekstegnieke sluit vraagstelling, klarifisering, gevoelshantering, ondersteuning en ontlonting in. Hierteenoor is daar 'n kleiner persentasie deelnemers wat terapeutiese metodes soos spel terapie en assessering (sterkpuntassessering en assessering volgens ouderdomsgroep) implementeer tydens die voorbereidingsproses. Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat die meerderheid deelnemers verkies om pleegkinders op individuele basis en wel eerder deur middel van gesprekstegnieke vir die proses van pleegsorgplasing voor te berei.

Deelnemers se aandeel in die aanpassingsproses van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare blyk te wissel. Bevindinge dui daarop dat beperkte tyd en 'n groot werkslading 'n maatskaplike werker dikwels daarvan weerhou om op 'n kontinue basis

ondersteuning ten opsigte van die aanpassing van 'n pleegkind sowel as die pleegouers te bied. Daar kan dus tot die gevolgtrekking gekom word dat daar nie genoeg gedoen word om aanpassing in 'n pleegsorgplasing te verseker en te handhaaf nie.

Bevindinge dui daarop dat deelnemers die ouderdom en ontwikkelingsvlak van 'n pleegkind in ag neem en daarvolgens voorbereidings tegnieke en -metodes aanpas. Net minder as die helfte van die deelnemers akkommodeer 'n pleegkind se ouderdomsvlak en taalbegrip deur verbale gespreksvoering dienooreenkomstig aan te pas. Daar word ook gebruik gemaak van tegnieke soos speltegnieke, bewaring van herinneringe van die betrokke biologiese ouer en sterkpuntassessering om intervensie aan te pas by 'n pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak. Die gevolgtrekking kan dus gemaak word dat deelnemers wel 'n pleegkind se ouderdoms- en ontwikkelingsvlak in ag neem tydens die voorbereiding van die pleegkind op pleegsorgplasing. Sodanige akkommodering speel gevolglik ook 'n belangrike rol in die wyse waarop deelnemers 'n betekenisvolle bydrae lewer tot die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare tydens pleegsorgplasing.

6.2.4 Invloed van die ontwikkelingsvlakke van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing

Meer as die helfte van die deelnemers rapporteer dat 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare makliker in 'n pleegsorgplasing aanpas as pleegkinders in ander ouderdomsgroepe. Hierdie tendens word verder belig deurdat deelnemers ervaar dat adolessente pleegkinders moeiliker aanpas tydens pleegsorgplasing en ook groter gedragsprobleme presenteer tydens die pleegsorgproses as pleegkinders in jonger ouderdomsgroepe. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat dit vir deelnemers moeilik is om adolessente pleegkinders in hul aanpassing te steun vanweë laasgenoemde se uitdagende en manipulerende gedrag. Hierteenoor vind deelnemers dit maklik om 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare te steun tot effektiwer aanpassing tydens pleegsorgplasing.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat deelnemers ten opsigte van die pleegkind se aanpassing voor groter uitdagings te staan kom wanneer die pleegkind 'n adolessent is. Gepaard hiermee is die gevolgtrekking dat die maatskaplike werker, tydens steun tot effektiewer aanpassing, van meer intensiewe en individuele ondersteuningstegnieke gebruik gemaak word wanneer 'n pleegkind in sy/haar adolessensiejare verkeer.

Bevindinge dui daarop dat die deelnemers bepaalde kriteria implementeer tydens die werwing en keuring van voornemende pleegouers, onder andere pleegouers se sosiaal-maatskaplike omstandighede, hulle kennis aangaande die betrokke pleegkind se ontwikkelingsvlak, asook hul vermoë om in die pleegkind se eiesoortige behoeftes te voorsien. Gevolglik ervaar die meerheid deelnemers dat pleegkinders tydens pleegsorgplasing blootgestel word aan die geleentheid tot meer gereelde skoolbywoning, beter rolmodelle, meer ouerbetrokkenheid, groter vaardigheidsontwikkeling en uiteindelik beter lewensomstandighede. Daar word dus daarop gefokus om die pleegkind se welsyn op alle ontwikkelingsvlakke positief te beïnvloed deur pleegsorgplasing. Die gevolgtrekking kan derhalwe gemaak word dat 'n maatskaplike werker ten doel het om die aanpassing van 'n pleegkind in sy/haar middelkinderjare in pleegsorgplasing te bevorder deur die kognitiewe, psigososiale en morele ontwikkeling van 'n pleegkind in ag te neem tydens die werwing- en keuringsproses van 'n pleegouer.

6.2.5 Aandeel van 'n maatskaplike werker tydens die pleegsorgproses

Die meerderheid deelnemers poog om die aanpassingsproses van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing te monitor. Die frekwensie van sodanige moniteringsaksies verskil egter betekenisvol. Meer as die helfte van die deelnemers monitor pleegkinders en pleegouers se aanpassing tydens pleegsorgplasing op 'n een- tot sesmaandelikse basis, terwyl ander deelnemers se opvolgaksies slegs twee keer per jaar en selfs een keer elke twee jaar plaasvind. Laasgenoemde beperkte monitering word hoofsaaklik toegeskryf aan oormatige werkslading en beperkte tyd vir sodanige opvolgaksies. Die gevolgtrekking is dat monitering van die aard en effektiwiteit van die aanpassing van pleegkinders en pleegouers nie noodwendig volgens voorgeskrewe riglyne plaasvind nie en in sommige gevalle afhang van die werkslading van die betrokke deelnemers.

Volgens die deelnemers word die sukses van die aanpassing van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing nie alleenlik bepaal deur die pleegkind se eie bydrae nie. Verskeie ander faktore word geïdentifiseer as bepalend vir effektiewe pleegsorgplasing. Hierdie faktore word beskryf as, onder andere, die effektiewe werwing en keuring van pleegouers, die pleegouer se ouerskapsvermoë, die ouderdomsverskil tussen 'n pleegouer en 'n betrokke pleegkind, verwante pleegsorgplasing en die pleegkind se individuele vermoë om aan te pas tydens pleegsorgplasing. Die ondersteuning en leiding wat deur die maatskaplike werker gelewer word ter bevordering van sodanige aanpassing maak dus slegs 'n deel uit van die hele suksesverhaal. Die gevolgtrekking waartoe dus gekom kan word, is dat die effektiwiteit van die aanpassing van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing bepaal word deur alle partye in die pleegsorgproses. Met ander woorde, aanpassing tydens pleegsorgplasing word gunstig gesteun indien daar positiewe samewerking tussen 'n pleegkind, 'n pleegouer en 'n maatskaplike werker is.

Deelnemers dui aan dat verskeie stelsels die sukses van 'n pleegsorgplasing beïnvloed. Dit blyk dat die positiefste invloed vanuit die pleegouers, skoolgemeenskap en die kerk voortspruit. Die gevolgtrekking is dat 'n pleegkind se verhoudinge binne sy/haar ekosisteem (pleegouer, biologiese kinders, vriende, skool, kerk, omgewing of gemeenskap) oor die algemeen positief beïnvloed word binne 'n pleegsorgplasing. Hierteenoor reflekteer die bevindinge dat 'n pleegkind se biologiese ouers die aanpassing van die pleegkind en die pleegouers tydens pleegsorgplasing ongunstig kan beïnvloed. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat daar moontlik nie genoeg aandag geskenk word aan die begeleiding van en ondersteuning aan die biologiese ouers van die betrokke pleegkind ten opsigte van begrip, aanvaarding en ondersteuning gedurende die pleegsorgproses nie.

Volgens die deelnemers word daar van verskeie intervensiemetodes of -tegnieke gebruik gemaak om die pleegkind en die pleegouer tydens die pleegsorgproses te steun tot effektiewer aanpassing. Dit blyk dat meer as die helfte van die deelnemers veral van groepwerk as intervensiemetode in dié verband gebruik maak. Die mening is oorwegend dat hierdie metode 'n gevoel van behorendheid en familiariteit by die betrokkenes skep en

die voordeel van tydbesparing inhou. Die gevolgtrekking is dat groepwerk wel as effektiewe metode beskou en geïmplementeer word ten einde die aanpassingsproses van pleegkinders en pleegouers te bevorder. Hierteenoor dui bevindinge ook daarop dat 'n sekere aantal deelnemers groepwerk eerder vermy vanweë onervarenheid in die gebruik van hierdie metode en oormatige werksladings. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat groepwerk as metode dikwels onderbenut word. Gepaard hiermee kan gesê word dat die deelnemers meer praktiese opleiding in die effektiewe gebruik van hierdie metode in die ondersteuningsproses tot suksesvolle aanpassing van 'n pleegkind en 'n pleegouer tydens pleegsorgplasing verlang.

Daar is 'n gemeenskaplike gevoel onder twee derdes van die deelnemers dat hul wel 'n bydrae lewer tot die aanpassing van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing. Hulle beskou dit as deel van 'n maatskaplike werker se beroepsbeskrywing en derhalwe word 'n repertoire van intervensietegnieke en -metodes in dié verband geïmplementeer. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat, ongeag hoë gevalleladings, deelnemers die waarde van hul rol in die aanpassing van pleegkinders en pleegouers tydens pleegsorgplasing erken en nastreef.

Op grond van die deelnemers se aanbevelings rakende addisionele wyses waarop hul rol in die aanpassingsproses tydens pleegsorgplasing bevorder kan word, word die onderstaande gevolgtrekkings gemaak:

- deelnemers voel oorwegend oorweldig vanweë hoë gevalleladings;
- verskeie bewese suksesvolle intervensietegnieke, veral groepwerk, word onderbenut;
- monitering van die aanpassing van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing vind nie genoeg plaas nie; en
- beperkte aandag word geskenk aan herenigingsmoontlikhede met die biologiese gesinne.

Hierdie gevolgtrekkings kan aangevul word deur die afleiding dat deelnemers die mening huldig dat die ondersteuning en werwing- en keuringproses tydens pleegsorgplasing,

ongeg hoe betekenisvol dit moontlik kan wees, moontlik nie genoeg is om pleegouers volledig voor te berei op die ondersteuning en versorging wat 'n emosioneel beskadigde pleegkind vereis nie.

6.3 AANBEVELINGS

Daar is op grond van die empiriese studie tot bepaalde gevolgtrekkings gekom aan die hand waarvan sekere aanbevelings gemaak word. Hierdie aanbevelings word geformuleer ten einde riglyne daar te stel aan die hand waarvan 'n maatskaplike werker se rol in die aanpassingsproses van pleegkinders en pleegouers tydens die pleegsorgproses bevorder kan word.

6.3.1 Die bydrae van 'n maatskaplike werker

Daar word aanbeveel dat:

- maatskaplike werkers tydens opleiding beter toegerus word rakende intervensie- en ondersteuningstegnieke en -metodes wat die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare binne 'n pleegsorgplasing sal bevorder;
- maatskaplike werkers meer aandag aan die gebruik van groepwerk as intervensiemetode moet oorweeg aangesien dit 'n bewese voertuig tot die bevordering van die aanpassing van pleegkinders en pleegouers tydens pleegsorgplasing blyk te wees;
- maatskaplike werkers bestaande netwerke meer doeltreffend moet gebruik in 'n poging om die aanpassingsproses tydens pleegsorgplasing tot groter sukses te steun; en
- maatskaplike werkers onbenutte bronne soos skole, kerke en gemeenskapswerkers binne die gemeenskap doeltreffender moet gebruik ten einde die bevordering van die ondersteuning van pleegkinders en pleegouers aan te moedig.

6.3.2 Pleegkinders

Daar word aanbeveel dat:

- pleegkinders meer opleiding moet ontvang rakende die eise wat aanpassing tydens pleegsorgplasing verg en wat hul rol in hierdie proses uitmaak, onder andere

ondersteuningsdienste waardeur die pleegkind ingelig word oor moontlike stremmingsfaktore wat met pleegsorgplasing gepaard kan gaan; en

- pleegkinders in die middelkinderjare deur opleidings- en ondersteuningsprogramme deur maatskaplike werkers bewus gemaak moet word van die noodsaaklikheid van die maatskaplike werker se kontinue betrokkenheid ten einde weerstand te verminder.

6.3.3 Pleegouers

Daar word aanbeveel dat:

- daar by pleegouers 'n groter bewustheid en erkenning gekweek word rakende die noodsaaklikheid aan kontinue ondersteuningsdienste deur die maatskaplike werker tydens die aanpassing by pleegsorgplasing;
- meer uitgebreide en gerigte ondersteuningsdienste vanuit die gemeenskap aan pleegouers gebied word aangesien pleegouers dikwels geïsoleerd voel wanneer hulle voor bepaalde en dikwels onvoorsiene struikelblokke in die aanpassingsproses tydens pleegsorgplasing te staan kom;
- maatskaplike werkers pleegouers betrek tydens groepwerk met pleegkinders ten einde meer empatie met die pleegkind se ervaring van moontlike aanpassingsprobleme tydens pleegsorgplasing te kweek; en
- pleegouers groter vrymoedigheid gegun word om unieke aanpassingsprobleme met die betrokke deelnemers te bespreek.

6.3.4 Riglyne vir verdere navorsing

Tydens hierdie navorsing is bevind dat daar beperkte literatuur bestaan rakende die konstituente wat problematiese aanpassing van pleegkinders en pleegouers tydens pleegsorgplasing uitmaak. Verdere navorsing oor die onderskeie faktore wat bydraend is tot onsuksesvolle aanpassing tydens die pleegsorgproses behoort uitgevoer word met die oog op 'n grondige beskrywing van hierdie fenomeen asook die daarstelling van riglyne aan die hand waarvan die aanpassingsproses van pleegkinders en pleegouers tot groter effektiwiteit bevorder kan word.

Bevindinge uit hierdie studie belig die leemte wat deelnemers ervaar ten opsigte van gestruktureerde riglyne aan die hand waarvan kontinue monitering van pleegkinders en pleegouers se aanpassing binne die pleegsorgplasing verrig moet word. Aspekte wat tydens sodanige studie die hoof gebied kan word, is tipiese probleme wat tydens pleegsorgplasing by pleegkinders en pleegouers voorkom, die dinamiek onderliggend aan hierdie struikelblokke en riglyne aan die hand waarvan sodanige probleme die hoof gebied kan word.

Daar blyk 'n behoefte te wees aan 'n beskrywende studie wat die eiesoortige dinamiek onderliggend aan die adolessente pleegkind se aanpassing tydens pleegsorgplasing sal belig. Sodanige studie behoort uiteindelik te kulmineer in meer gestruktureerde ondersteuningsprogramme aan die hand waarvan deelnemers ook adolessente pleegkinders kan steun tot effektiewer aanpassing tydens pleegsorgplasing.

Dit is die oortuiging van die navorser dat 'n verkennende studie geloods behoort te word oor die pleegkind sowel as die pleegouer se persoonlike ervaring van moontlike aanpassingsprobleme tydens pleegsorgplasing. Sodanige studie behoort individuele onderhoude met pleegkinders en pleegouers in te sluit ten einde groter begrip en empatie in die verband te bewerkstellig. 'n Behoeftebepaling behoort deel uit te maak van hierdie studie waartydens 'n pleegkind sowel as 'n pleegouer se besondere behoeftes tydens die aanpassingsproses geïdentifiseer en beskryf word. Dit beteken ook dat die rol van die maatskaplike werker met betrekking tot die tersaaklike onderwerp aangepas kan word ten einde sodanige behoeftes meer doeltreffend die hoof te bied.

Verdere navorsing behoort gedoen te word rakende die rol wat die biologiese ouers speel by die aanpassing van 'n pleegkind tydens pleegsorgplasing. Faktore wat tydens sodanige studie belig behoort te word, is die biologiese ouers se belewing van en invloed op die pleegkind se aanpassing tydens pleegsorgplasing.

Daar moet deur middel van onderhoude met pleegouers 'n behoeftebepaling gedoen word met betrekking tot hul ervaring oor en behoefte van die ondersteuningsdienste tydens 'n pleegsorgplasing wat pleegkinders in hulle middelkinderjare insluit.

6.4 SAMEVATTING

Dit was die doel van die navorser om, eerstens, aan die hand van 'n uitgebreide literatuurstudie gesteun deur 'n empiriese studie, die bydrae van 'n maatskaplike werker by die aanpassing van 'n middelkinderjarige pleegkind tydens pleegsorgplasing te belig. Hiernaas is daar beoog om riglyne daar te stel aan die hand waarvan aanpassing gemaak kan word ten einde die maatskaplike werker in dié verband te steun tot groter effektiwiteit. Met behulp van die deelname van die deelnemers betrokke by die studie is die gestelde doelwitte van hierdie studie bereik.

BIBLIOGRAFIE

Abdool Karim, S.S. & Abdool Karim, Q. 2003. **HIV/AIDS in South Africa**. Kaapstad: Cambridge University Press.

ACVV. 1998. Handleiding vir Pleegsorg 1998. Ongepubliseer.

Annual report, Society for the Protection of Child Life, 1914. in Lee-Jones, L. 2003. **Foster Care and Social Work Services from the Perspective of the Foster Child**. MA-tesis. UNISA.

Ansell, N. 2005. **Children, Youth and Development**. Routledge Perspectives on Development. New York: Routledge. 16–17.

Atwool, N. 1997. In M. Nash, R. Munford & K. O'Donoghue. 2005. **Social work theories in action**. Londen: Jessica Kingsley Publishers.

Axline, V.M. 1983. **Play Therapy**. New York: Ballantine Books.

Barber, J.G. & Delfabbro, P.H. 2004. **Children in Foster Care**. Londen: Routledge, Taylor & Francic.

Barnes, B. Ernst, S. & Hyde, K. 1960. In L. Becker. 2005. **Working with groups**. SA: Oxford University Press. 13.

Barrat, S. 2002. In N. Perumal & M. Kasiram. 2008. Children's homes and foster care: Challenging dominant discourses in South African social work practice. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 44(2):159–169.

Barret-Grant, K., Fine, D., Gerntholtz, L., Heywood, M. & Strone, A. 2003. **HIV/AIDS and the Law: A Resource Manual**. 3de uitgawe. Suid-Afrika: The Aids Law Project and the Aid Legal Network.

Becker, L. 2005. **Working with Groups**. SA: Oxford University Press.

Bee, H. & Boyd, D. 2003. Lifespan Development, in D. Louw & A. Louw. 2007. **Die Ontwikkeling van die Kind en die Adollesent**. ABC Drukkers: Bloemfontein: 217.

Berk, L.E. 1994. **Child Development**. 3de uitgawe. VSA: Paramount Publishing.

Berk, L.E. 2007. **Infants, Children and Adolescents**. VSA: Paramount Publishing.

Bless, C. & Higson-Smith, C. 2004. **Fundamentals of Social Research Methods. An African Perspective**. 3de uitgawe. Cape Town: Juta Education.

Boom, J. 1997. Cognitive Development, in W. van Haaften, M. Korthals & T. Wren. 1997. **Philosophy of Development: Reconstructing the Foundations of Human Development**. Londen: Kluver Academic Publishers. 101–117.

Booyesen, S. 2006. **Exploring the Casual Factors of Foster Care Placement Breakdowns**. Ongepubliseerde Navorsingsuittreksel. Magister Diacoliogiae in Speeltherapie. UNISA.

Bowlby, J. 1951. Maternal Care and Mental Health. Geneva: World Health Organisaton, in M. Payne, 2005. **Modern Social Work Theory**. 3de uitgawe. Londen: Palgrave Macmillan.

Bronfenbrenner, U. (red). 2001. **Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development**. Londen: SAGE Publications.

Bruce, C. & Bruce, P. 2002. **FFTA's 16th Annual Conference on Treatment Foster Care: The Relationship Between Foster Children And The Foster Parents' own Children: A unique Entity**. Ongepubliseerde navorsingsuittreksel. Beskikbaar: http://www.ffa.org/research_outcomes/abstracts_conf2004.html [14 Augustus 2008].

Butler, S. & Charles, M. 1999. The past, the present but never the future: thematic representations of fostering disruption. **Child and Family Social Work**, 4(9–19).

Cash, J.S. & Berry, M. 2002. Foster care: Family characteristics and child welfare services: Does the assessment drive service provision? **Families in Society**. Vol 83(5/6):499–507.

Centre for Parenting & Research. Research, Funding and Business Analysis Division. 2006. **The Importance of Attachment in the Lives of Foster Children**. Beskikbaar: www.community.nsw.gov.au/docswr/-assers/main/documents/research-attachment.pdf [6 Maart 2009].

Chapman, M.V., Gibbson, C.B., Barth, R.P., McCrae J.S. and the NSCAW Research Group, 2003. Parental view of in-home services: What predicts satisfaction with child welfare workers? **Child Welfare Journal: Journal of policy, practice and program**, LXXXII(5).

Cole, M., Cole, S.R. & Lightfoot, C. 2005. **The Development of Children**. 5de uitgawe. New York: Worth Publishers.

Compton, B.R. & Galaway, B. 1999. **Social Work Processes**. 6de uitgawe. Londen: Brooks and Cole.

Coohey, C. 1998. Home alone and other inadequately supervised children. **Child Welfare**, LXXVII(3):291–309.

Corey, M & Corey, G. 2002. Groups: Process and practice. 6de uitgawe, in R.W. Toseland en F.R. Rivas. 2005. **An Introduction to Groupwork Practice**. 5de uitgawe. Boston: Pearson Education. 18–20.

Crookes, P. & Davies, S. 1998. **Research into Practice**. Londen: Bailiere Tindal.

De Vos, A.S. 2001. **Research at Grass Roots: A Primer for Caring Individuals**. Pretoria: Van Schaik.

De Vuas, D. 2001. **Research Design in Social Research**. Londen: SAGE Publications.

Delport, J., Roux, A. & Rakin, P. 2008. Die rol van maatskaplike werk in verwante pleegsorgplasing. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 44(3):307–322.

Department of Social Development 2002-2003. **Annual Report**. Pretoria: Departement van Sosiale Ontwikkeling.

Departement van Maatskaplike Dienste. 1997. in B.K., Durand 2007. **The Support and Training of Foster Parents**. MA-tesis. Stellenbosch: US.

Departement van Gesondheid en Welsynsdienste, 1990. In D.C. Van Rensburg. 2006. **Die Rol van die Grootmoeder as Familiepleegouer**. M-tesis. Stellenbosch: US.

Department van Welsyn, 1998. **Information guide for social workers on the practical application of the Child Care Act 74 of 1983, as amended and regulations**. Capetown: CTP Bookprinters

Detle, U. 2002. **Adolessente in Kinderhuise se Persepsies van Hul Ouers**. BA-tesis in Maatskaplike Werk. Pretoria: UP.

Di Nitto, D.M. & Mc Neece, C.A. 1997. **Social Work: Issues and Opportunities in a Challenging Profession**. 2de uitgawe. New York: Allan and Bacon.

Donald, D., Lazarus, S. & Lolwana, P. 2005. **Educational Psychology in Social Context**. 2de uitgawe. Suid-Afrika: Oxford University Press.

Drumm, K. 2006. The essential power of groupwork. Social work with groups: **A Journal of Community and Clinical Practice**, 29(2/3):17–31.

Durand, B.K. 2007. **The Support and Training of Foster Parents**. MA-tesis. Stellenbosch: US.

Fisher, P. 2006. Permanency in foster care: Conceptual and methodological issues. **Child Maltreatment**, 11(1):92–96.

Fisher, T., Gibbs, I., Sinclair, I. & Wilson, K. 2000. Sharing the care: The qualities sought of social workers by foster carers. **Child and Family Social Work**, 5(3):225–233.

Flynn, R. 2002. Child and family social work. **Research review: Kinship foster care**, 7(4):311–321.

Frame, L., Berrick, J.D. & Brodowski, M.L. 2000. In P. Fisher. 2006. Permanency in foster care: Conceptual and methodological issues. **Child Maltreatment**, 11(1):92–96.

Geen, R. 2003. **Kinship Care. Making the Most of a Vulnerable Resource.** Washington, D.C.:The Urban Institute Press.

Germain, C.B & Gitterman, A. 1980. **The Life Model of Social Work Practice.** New York: Columbia University Press.

Goldenberg, H. & Goldenburg, I. 2002. **Counselling Today's Families.** Kalifornië: Brooks/Cole.

Grinnel, Jr. R.M. 1997. **Social Work Research and Evaluation: Quantitative and Qualitative Approaches.** 5de uitgawe. Pensylvania: F.E. Peacock Publishers..

Harwood, R., Miller, S.A. & Vasta, R. 2008. **Child Psychology: Development in a Changing Society.** 5de uitgawe. VSA: John Wiley.

Healy, K. 2005. **Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice.** Houndmills: Palgrave-Macmillan.

Hepworth, D.H., Rooney, R.H & Larsen, J. 2002. **Direct Social Work Practice: Theory and Skill.** 6de uitgawe. VSA: Brooks/Cole.

Hergenhahn, B.R. & Olson, M.H. 2003. **An Introduction to Theories of Personality.** 6de uitgawe. VSA: Pearson Education.

Horejsi, C.R. & Horejsi, G.A. 1997. **Techniques and Guidelines for Social Work Practice.** Boston: Allan and Bacon

Howe, D., Dooley, T. & Hinings, D. 2000. Assessment and decision-making ub a case of child neglect and abuse using attachment perspective. **Child and Family Social Work** 5:143–155.

Hudson, P. & Lavasseur, K. 2002. Supporting foster parents: Caring Voices. **Child Welfare Journal of Policy Practice and Program**, LXXXL(6).

Jack, G. 1997. An ecological approach to social work. **Child and Family Social Work**, 2:109–120.

Jacobs E.E., Masson R.L. & Harvill, R.L 1998. **Group Counselling Strategies and Skills.** 3de uitgawe. VSA: Brooks/Cole.

James, S. & Meezan, W. 2002. Refining the evaluation of treatment foster care. Families in society: **The Journal of Contemporary Human Services**, 83(3):233–242.

Jenks, C. 1996. In N. Ansell. 2005. **Children, Youth and Development.** New York: Routledge Perspectives on Development. 16–17.

Jordan, A.M. 2007. **Group Work in Foster Care: An Eclectic Approach to Group Work at Lutheran Family Services.** University of North Carolina at Charlotte: Oxford University Press.

Kadushin, A. 1980. In U Dette. 2002. **Adolessente in Kinderhuise se Persepsies van Hul Ouers.** BA-tesis in Maatskaplike Werk. Pretoria: UP.

Karpov, Y.V. 2005. **The Neo-Vigotskian Approach to Child Development.** New York: Cambridge University Press.

Keenan, T. 2005. **An Introduction to Child Development.** London: SAGE Publications.

Kovalesky, A. 2001. Factors affecting mother-child visiting identified by women with histories of substance abuse and child custody loss. **Child Welfare** LXXX(6):749–767.

Krane, J. & Davies, L. 2000. Mothering and child protection practice: rethinking risk assessment. **Child and Family Social Work**, 5:35–45.

Kufeldt, K. 2002. Sharing the care of our children in a changing societal context. **Child and Family Social Work**, 7:131–139.

Leedy, P.D. & Ormrod, J.E. 2005. **Practical Research: Planning and Design.** 8ste uitgawe. New Jersey: Prentice Hall.

Lee-Jones, L. 2003. **Foster Care and Social Work Services from the Perspective of the Foster Child.** MA-tesis. UNISA.

Lombard, A. & Kleijn, W.C. 2006. Statutory Social Services: An integral part of developmental social welfare services delivery. **Social Work/Maatskaplike werk**, 42(3/4).

Lorkovich, T.W., Picolla, T., Groza, V., Brindo, M.E. & Marks, J. 2004. Kinship care and permanence: Guiding principles for policy and practice. **Families in society. The Journal of Contemporary Social Services**, 83(2):159–164.

Louw, D. & Louw, A. 2007. **Die Ontwikkeling van die Kind en Adolescent.** Bloemfontein: ABC Drukkers.

Louw, D.A. 1995. **Menslike ontwikkeling.** 2de uitgawe. Bloemfontein: Haum Tersier.

Louw, D.A., Schoeman, W.J., Van Ede, D.M & Wait, J., in D.A. Louw. 1995. **Menslike Ontwikkeling.** 2de uitgawe. Pretoria: Kagiso.

Louw, D.A., Van Ede, D.M & Louw, A.E. 2001. **Menslike Ontwikkeling** 3de uitgawe. Pretoria: Kagiso.

Lutz, D.J. & Sternberg, R.J. 1999. Cognitive development, in T. Keenan. 2005. **An Introduction to Child Development.** Londen: SAGE Publications. 120.

Maier, H.W. 1988. **Three Theories of Child Development**. New York: University Press of America.

Marlowe, B.A. & Canestrari, A.S. 2006. **Educational Psychology in Context: Readings for Future Teachers**. Londen: SAGE Publications.

Meyer, W.F. & Van Ede, D.M. In Louw, D.A. 1995. **Menslike ontwikkeling**. 2de uitgawe. Pretoria: Kagiso.

Miley, K.K., O'Melia, M. & Du Bois, B. 2004 **Generalist Social Work Practice: An Empowering Approach**. 4de uitgawe. VSA: Pearson Education.

Ministerie van Welsyn & Bevolkingsontwikkeling, 1997. **Witskrif vir Maatskaplike Welsyn**. Pretoria: Staatsdrukker

Minister van Maatskaplike Ontwikkeling, 2007. **Umsebenzi**. Desember/Januarie, 9(10):1–3.

Morales, A.T. & Sheafor, B.W. 1998. **Social Work: A Profession of Many Faces**. 8ste uitgawe. VSA: Allan and Bacon.

Mouton, J & Marais, H.C. 1990. In De Vos, A.S. 2001. **Research at Grass Roots: A Primer for Caring Individuals**. Pretoria: Van Schaik

Munford, R. & Sanders J. 2005. In M. Nash, R. Munford & K. O'Donoghue. 2005. **Social Work Theories in Action**. Londen: Jessica Kingsley Publishers. 163–170.

Nash, M., Munford, R. & O'Donoghue, K. 2005. **Social Work Theories in Action**. Londen: Jessica Kingsley Publishers. 163–170.

Newman, B.M. & Newman, P.R. 1999. **Development through Life: A Psychosocial Approach**. Bermont, Kalifornië: Brooks/Cole.

Palmer, S.E. 1995. **Maintaining Family Ties. Inclusive Practice in Foster Care**. Washington: Child Welfare League of America.

Paquette, D. and Ryan, J. 2001. **Bronfenbrenner's ecological systems theory**. Beskikbaar: <http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf> [9 Julie 2008].

Patel, L. 2003. Challenges of restructuring social welfare in Post-Apartheid South Africa. **The Social Work Practitioner Researcher**, 15(1):1-15

Payne, M. 2005. **Modern Social Work Theory**. 3de uitgawe. New York: Palgrave Macmillan.

Perumal. N. & Kasiram, M. 2008. Children's homes and foster care: challenging dominant discourses in South Africa social work practice. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 44(2):159–169.

Potgieter, M.C. 1998. **Social Work Process. Development to Empower People.** Johannesburg: Prentice Hall.

Poulin, J. 2005. **Strenghts-Based Generalist Practice:A Collaborate Approach.** 2de uitgawe. Belmont, CA: Thomson, Brooks/Cole.

Reber, A.S. & Reber, E. 2001. **The Penguin Dictionary of Psychology.** 3de uitgawe. London: Penguin Group.

Reed, G.E. 2005. **Adolessente se Belewenisse van Mislukte Pleegsorgplasing.** Mdiac Thesis. University of South Africa.

Rogoff, B. 1998. Cognition as a collaborative process, in T. Keenan. 2005. **An Introduction to Child Development.** Londen: SAGE Publications. 134.

Rubin, A. & Babbie, E. 2007. **Essential Social Work Research for Social Work.**Canada: Thomson Books.

Rushton, A & Mayes, D. 1997. Research review: Forming fresh attachments in childhood. **Child and Family Social Work**, 2:121–127.

Saleeby, D. 2002. **The Strenghts Perspective in Social Work Practice.** Boston. Allan and Bacon.

Santrock, J.W. 1992. **Life-Span Development.** 4de uitgawe. New York: .McGraw-Hill Higher Education.

Scannapieco, M, Hegar, R.L. & McAlpine, C. 1997, in J. Delport, A. Roux en P. Rakin. 2008. Die rol van maatskaplike werk in verwante pleegsorgplasing. **Maatskaplike Werk**, 44(3):307–322.

Schmid, J. 2007. Lay forms in child welfare. **Social work/Maatskaplike Werk**, 43(1):41–55.

September, R.L. 2007. Separating social welfare services and social welfare grants: challenges and opportunities. **Social Work Journal**, 43(2):93–105.

Sheafor, R.W., Horejsi, C.R. & Horejsi, G.A. 2000. **Techniques and Guidelines for Social Work Practice.** Londen: Allyn and Bacon.

Shultz, R. 2002. in L. Lee-Jones, 2003. **Foster Care and Social Work Services from the Perspective of the Foster Child.** MA-tesis. UNISA..

Siegler, R.S. 1998. Children's thinking, in T. Keenan. 2005. **An Introduction to Child Development.** Londen: SAGE Publications. 119.

Stangor, C. 2004. **Research Methods for Behavioral Sciences.** 2de uitgawe. New York: Houghton Mifflin.

Strassen Berger, K. 2006. **The Developing Person through Childhood**. 4de uitgawe. New York: Worth Publishers.

Suid-Afrika. 1907. Infant Life Protection Act, nr. 38 of 1907. in L. Lee-Jones, 2003. **Foster Care and Social Work Services from the Perspective of the Foster Child**. MA-tesis. UNISA.

Suid-Afrika. 1913. Wet op Kinderbeskerming, nr. 25 van 1913, in L. Lee-Jones, 2003. **Foster Care and Social Work Services from the Perspective of the Foster Child**. MA-tesis. UNISA.

Suid-Afrika. 1937. Kinderwet, nr. 31 van 1937. Pretoria: Staatsdrukker

Suid-Afrika. 1960. Wet op Kindersorg, nr. 33 van 1960. Pretoria: Staatsdrukker

Suid-Afrika. 1983. Wet op Kindersorg, nr. 74 van 1983. Pretoria: Staatsdrukker

Suid-Afrika. 2005. Wet op Kindersorg, nr. 38 van 2005. Pretoria: Staatsdrukker

Swanepoel, A.C. 1994. **Die Opvoedkundige Sielkundige as Geldigheidsvalueerder van die Ses- tot Agtjarige Seksueel-Misbruikte Kind se Getuienis**. D-verhandeling. Pretoria: UP

Swanepoel, J.M. 1999. in D.C. Van Rensburg. 2006. **Die Rol van die Grootmoeder as Familiepleegouer**. MA-tesis. Stellenbosch: US.

Swanepoel, S. 2007. **Die Biologiese Kind se Ervaring van die Veranderinge in die Pleegsorggesin na die Plasing van 'n Pleegkind**. BA-tesis in Maatskaplike Werk. Stellenbosch: US.

Toseland, R.W. & Ravis, F.R. 2005. **An Introduction to Groupwork Practice**. 5de uitgawe. VSA: Pearson Education.

Triseliotis, J. 2002. Long-term foster care or adoption? The evidence examined. **Child and Family Social Work**, 7:23–33.

Turner, J.S. & Helms, D.B. 1995. **Lifespan Development**. 5de uitgawe. Florida: Harcourt Brace College Publishers.

Van Niekerk, P.A. (red.).1986. **Die Opvoedkundige-Sielkundige. 'n Handleiding in die Opvoedkundige Sielkunde**. Stellenbosch: Universiteitsuitgewers en -boekhandelaars (Edms) Beperk.

Van Rensburg. D.C. 2006. **Die Rol van die Grootmoeder as Familiepleegouer**. MA-tesis. Stellenbosch: US.

Vander Zanden, J.W. 1997. **Human Development**. Internasionale uitgawe. 6de uitgawe.

Viviers, A. 2002. A comparison of the survival, protection, development and participation rights of children as safeguarded in die United Nations Convention on the Rights of the Child, the OUA Charter on the rights and welfare of the African Child as well as the South African Constitution. **Child and Youth Care**, 20(1):10–11.

Watson, S. 2005, in M. Nash, R. Munford en K. O'Donoghue. 2005. **Social Work Theories in Action**. Londen: Jessica Kingsley Publishers.

Wolin, S.J. & Wolin, S. 1993. The resilient self: How survivors of troubled families arise above adversity, in J. Poulin, 2005. **Strengths-Based Generalist Practice: A Collaborate Approach**. 2de uitgawe. Belmont CA: Thomson, Brooks/Cole. 28–31.

Wood, D. & Middleton, D. 1975. A study of assisted problem-solving, in T. Keenan 2005. **An Introduction to Child Development**. Londen: SAGE Publications. 134.

Yalom, I.D. 1995. Theory and practice of group psychotherapy 4de uitgawe, in R.W. Toseland en F.R. Rivas. 2005. **An Introduction to Groupwork Practice** 5de uitgawe. New York: Pearson Education. 18–20.

Zastrow, C. 2007. **The Practice of Social Work. A Comprehensive Text**. Wisconsin: Thompson, Brooks/Cole.

BYLAE A

UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

DEPARTEMENT MAATSKAPLIKE WERK

Respondent No:.....

VRAELYS OOR DIE BYDRAE VAN MAATSKAPLIKE WERKERS TOT DIE AANPASSING VAN DIE PLEEGKIND IN MIDDELKINDERJARE IN 'N PLEEGSORGPLASING

Voltooi asseblief die volgende vrae:

1. IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

1.1 Posisie in organisasie

1.1.1 Toon aan watter posisie u in u organisasie beklee.

1.2 Ondervinding in Praktyk

1.2.1 Oor watter van die volgende jare ondervinding beskik u in die praktyk?

1-5 jaar		6-10 jaar		11-15 jaar		16-20 jaar		20 jaar en meer	
-----------------	--	------------------	--	-------------------	--	-------------------	--	----------------------------	--

1.3 Pleegsorggevalle

1.3.1 Dui aan hoeveel pleegsorggevalle u huidiglik hanteer.

1.3.2 Hoeveel pleegsorggevalle word huidiglik met pleegkinders tussen die ouderdom 6 tot 12 jaar hanteer?

---

2. DIENSTE TYDENS PLEEGSORGPROSES

2.1 Aard van dienslewering tydens die pleegsorgproses

2.1.1 Watter van die volgende tipe professionele dienste voer u gedurende die pleegsorgproses uit? Merk asseblief die toepaslike kategorië.

Professionele dienste	Motivering
Veiligheidsassessering <i>Identifisering van 'n sorgbehoewende kind</i>	
Krisisintervensie <i>Onmiddellike ingryping ter voorkoming van mishandeling of verwaarloosing</i>	
Statutêre intervensie <i>Statutêre intervensie wat hoofsaaklik die verwydering van 'n kind en die afloop van kinderhof verrigtinge behels.</i>	
Verwydering <i>Verwydering van die sorgbehoewende kind vanuit 'n mishandelende of verwaarloosde gesinsomgewing</i>	
Pleegsorgplasing <i>Die plasing van 'n sorgbehoewende kind in die sorg van 'n pleegouer</i>	
Nasorgdienste <i>Dienste aan die pleegouer, pleegkind en biologiese ouers van die pleegkind nadat die pleegsorgplasing geskied het.</i>	

2.2 Alternatiewe dienste tydens die pleegsorgproses

2.2.1. Watter alternatiewe professionele dienste word tydens die pleegsorgproses uitgevoer? Indien wel, dui asseblief aan en motiveer u antwoord.

---

3. VOORBEREIDING VAN PLEEGKIND

3.1 Voorbereiding van 'n pleegkind op 'n pleegsorgplasing

3.1.1 Word 'n pleegkind voorberei vir die pleegsorgplasing?

Ja	
Nee	

3.2 Intervensie tegnieke en metodes vir voorbereiding op 'n pleegkind vir pleegsorgplasing

3.2.1 Indien wel, watter tegnieke en metodes word gebruik vir die voorbereiding van 'n pleegkind op pleegsorgplasing? Motiveer asseblief u antwoord.

3.3 Passing van voorbereidingsmetodes en tegnieke by pleegkind se ouderdomsvlak.

3.3.1 Indien "Ja" by vraag 3.2.1 beantwoord is, hoe word die voorbereidingsmetode en -tegnieke aangepas by die pleegkind se ouderdom en ontwikkelingsvlak?

---

4. INVLOED VAN ONTWIKKELINGSVLAKKE VAN DIE PLEEGKIND TYDENS PLEEGSORGPLASING

4.1 Aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare by 'n pleegsorgplasing

4.1.1 Wat is u ervaring van die aanpassing van pleegkinderen tussen die ouderdom 6-12 jaar by 'n pleegsorgplasing in vergelying met pleegkinderen in ander ouderdomsgroepe? Motiveer asseblief u antwoord.

Makliker	
Moeiliker	
Dieselfde	

Motivering

4.2 Hantering en benadering van maatskaplike werkers ten opsigte van 'n pleegkind in pleegsorgplasing op grond van die ontwikkelingsvlakke van 'n pleegkind

4.2.1 Ouderdom van pleegkind

4.2.1.1 Hoe beïnvloed die **ouderdom** van die pleegkind u hantering en benadering van die pleegsorgproses? Motiveer asseblief u antwoord.

4.2.2 Ontwikkelingsvlakke van peegkind

4.2.2.1 Hoe word die volgende **ontwikkelingsvlakke** van die pleegkind volgens u mening geaffekteer of nie geaffekteer tydens 'n pleegsorgplasing? Merk asseblief die toepaslike kategorie.

Ontwikkelingsvlakke	Positief	Negatief	Glad nie	Motivering
Kognitiewe ontwikkeling <i>Uitbreiding van die pleegkind se verstandelike vermoëns en kennisie</i>				
Psigo-sosiale ontwikkeling <i>Die ontwikkeling van die pleegkind se kennis om 'n betekenisvolle bydrae tot die gemeenskap te lewer</i>				
Morele ontwikkeling <i>Proses waardeur kinders beginsels aanleer wat hulle in staat stel om bepaalde gedrag as reg en ander as verkeerd te beoordeel</i>				

4.2.3 Werwing en keuring van pleegouers

4.2.3.1 Hoe word die pleegkind se ontwikkelingsvlak in ag geneem tydens **werwing en keuring van pleegouers**? Motiveer asseblief u antwoord.

4.2.4 Ouderdom en behoefte bespreking met pleegouers

4.2.4.1 Word die pleegkind se behoeftes wat verband hou met sy/haar ouderdom met die pleegouers bespreek?

Ja	
Nee	

4.2.4.2 Indien wel, verduidelik tydens watter fase van die pleegsorgproses dit bespreek word, bv: voor/na/tydens pleegsorgproses.

---

5. AANDEEL VAN MAATSKAPLIKE WERKER IN PLEEGSORG

5.1 Monitering van die aanpassing van pleegkind binne pleegsorgplasing

5.1.1 Hoe gereeld word die sukses of die aanpassing van die pleegkind by die pleegsorgplasing gemonitor of opgevolg?

5.2 Suksesvolle aanpassing tot 'n pleegsorgplasing

5.2.1 Vanuit u ervaring, hoe suksesvol pas pleegkinders aan in die pleegsorgplasing?

5.3 Invloed van sisteme op die pleegkind na pleegsorgplasing

5.3.1 In watter hoedanigheid word die pleegkind se verhoudings met die volgende sisteme geaffekteer na die pleegsorgplasing?

Merk asseblief die toepaslike kategorie en motiveer asseblief u antwoord.

Sisteme	Positief	Negatief	Glad nie	Motivering
Pleegouers				
Pleegouers se biologiese kinders				
Vriende				
Skool				
Kerk				
Omgeving/Gemeenskap				

5.4 Metode en tegniek benutting

5.4.1 Indien u “negatief” by een van die sisteme geantwoord het, gebruik u enige metodes en tegnieke om die aanpassing binne die sisteem te bevorder? Indien wel, dui asseblief aan watter tegniek/e gebruik word.

5.5 Benutting van groepwerk by pleegsorgplasing

5.5.1 Indien groepwerk as metode gebruik word om die aanpassing van die pleegkind te bevorder, dui asseblief aan hoekom die metode gebruik is, wie die groepslede is, asook wat die resultate daarvan is.

5.5.2 Wat is u mening oor die gebruik van groepwerk as metode om die aanpassing van die pleegkind by die pleeggesin te bevorder?

5.6 Benutting van alternatiewe intervensiemetodes by pleegsorgplasing

5.6.1 Watter alternatiewe intervensiemetodes gebruik u met sukses om die aanpassing van die pleegkind by die pleeggesin te bevorder?

5.7 Bevordering van die aanpassing van 'n pleegkind tot 'n pleegsorgplasing

5.7.1 Meen u dat maatskaplike werkers oor die algemeen die aanpassing van die pleegkind by die pleeggesin probeer bevorder. Motiveer asseblief u antwoord.

Ja	
Nee	

Motivering

5.8 Wyse waarop maatskaplike werkers die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare in pleegsorgplasing kan bevorder

5.4.3 Wat kan maatskaplike werkers doen om die aanpassing van 'n pleegkind in middelkinderjare by 'n pleegsorgplasing te bevorder?

DANKIE VIR U SAMEWERKING.